

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Barbora Novotná

**TRESTNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST
V OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Katedra: Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 22. dubna 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 22. dubna 2015

Barbora Novotná

Poděkování

Děkuji panu doc. JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D. za vedení této diplomové práce, za cenné rady a především za jeho vstřícný a lidský přístup. Děkuji také své rodině a přátelům za podporu, kterou mi projevovali po celou dobu studia.

Obsah

Úvod	1
1. Vymezení základních pojmů	3
1.1 Životní prostředí	3
1.2 Ochrana životního prostředí.....	4
1.3 Právo životního prostředí.....	5
1.3.1 Ústavní zakotvení práva životního prostředí	6
1.4 Právní odpovědnost.....	8
2. Druhy právní odpovědnosti v ochraně životního prostředí.....	10
2.1 Odpovědnost za škodu	11
2.2 Odpovědnost za ekologickou újmu.....	12
2.2.1 Obecná úprava v zákoně o životním prostředí.....	12
2.2.2 Úprava odpovědnosti za ekologickou újmu ve zvláštním zákoně.....	13
2.3 Administrativněprávní odpovědnost.....	18
2.3.1 Administrativněprávní odpovědnost fyzických osob	18
2.3.2 Administrativněprávní odpovědnost právnických a podnikajících fyzických osob.....	20
2.4 Trestní odpovědnost.....	21
2.4.1 Funkce trestního práva.....	22
2.4.2 Hlavní zásady trestního práva.....	23
3. Úprava trestněprávní odpovědnosti v ochraně životního prostředí v mezinárodním a unijním právu	27
3.1 Trestněprávní odpovědnost v ochraně životního prostředí z pohledu mezinárodního práva.....	27
3.1.1 Úmluva Rady Evropy o trestněprávní ochraně životního prostředí	28
3.2 Trestněprávní odpovědnost v ochraně životního prostředí z pohledu unijního práva.....	30
3.2.1 Rámcové rozhodnutí Rady 2003/80/JHE	31
3.2.2 Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí 2008/99/ES.....	33
4. Česká právní úprava trestněprávní odpovědnosti fyzických osob v ochraně životního prostředí.....	36
4.1 Historický exkurs - vznik a vývoj právní úpravy	36

4.1.1 Trestní zákon z roku 1950	36
4.1.2 Právní úprava v letech 1961-1989	38
4.1.3 Novely trestního zákona po roce 1989	40
4.1.4 Přijetí nového trestního zákoníku	41
4.2 Trestné činy na úseku ochrany životního prostředí obecně.....	41
4.3 Jednotlivé trestné činy na úseku ochrany životního prostředí	43
4.3.1 Generální ochrana - poškození a ohrožení životního prostředí, poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti.....	44
4.3.2 Specifická ochrana - poškození nebo ohrožení složek životního prostředí...	47
4.3.3 Protiprávní nakládání se zdroji ohrožení životního prostředí.....	52
4.3.4 Ostatní trestné činy proti životnímu prostředí v hlavě VIII trestního zákoníku	56
4.3.5 Trestné činy upravené mimo hlavu VIII trestního zákoníku využitelné v ochraně životního prostředí	63
4.4 Shrnutí a úvahy de lege ferenda.....	68
5. Trestní odpovědnost právnických osob v ČR.....	71
5.1 Právnická osoba	71
5.1.1 Vývoj pojmu	71
5.1.2 Současné pojetí	73
5.2 Česká republika na cestě k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.....	75
5.2.1 Proces přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob	75
5.2.2 Důvody pro přijetí zákona	77
5.2.3 Důvody proti přijetí zákona	85
5.3 Systematika zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a jeho vztah k ostatním právním předpisům	86
5.4 Působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.....	88
5.4.1 Časová působnost	88
5.4.2 Místní působnost.....	88
5.4.3 Osobní působnost.....	90
5.4.4 Věcná působnost	91
5.5 Sankcionování právnických osob	91
5.6 Řízení proti právnickým osobám.....	93

5.7 Trestní rejstřík právnických osob	95
6. Trestní odpovědnost právnických osob a ochrana životního prostředí.....	97
6.1 Trestné činy právnických osob na úseku ochrany životního prostředí.....	98
6.2 Trestní sankce právnických osob a jejich přínos pro ochranu životního prostředí	101
6.2.1 Tresty	101
6.2.2 Ochranná opatření.....	108
6.3 Trestní odpovědnost právnických osob v ochraně životního prostředí z pohledu praxe.....	109
6.3.1 Stíhání právnické osoby pro trestný čin proti životnímu prostředí.....	109
7. Trestní odpovědnost právnických osob a ochrana životního prostředí ve Francii	112
7.1 Francouzská právní úprava	112
7.2 Srovnání s právní úpravou v ČR.....	116
Závěr	120
Seznam použitých zkratek	128
Seznam použité literatury	131
Abstrakt	140
Abstract.....	141
Summary.....	142

Úvod

Životní prostředí je považováno za nenahraditelnou hodnotu. Jeho příznivý stav je předpokladem další existence nejen člověka, ale i všech ostatních organismů na planetě Zemi. S progresivní modernizací lidského druhu je však životní prostředí stále více zatěžováno. Proto je nezbytné vztah člověka k němu regulovat pomocí práva. Tam, kde nestačí prostředky jiných právních odvětví, přichází na řadu trestní právo jako *ultima ratio*, aby postihlo ta nejzávažnější jednání proti životnímu prostředí.

Předkládaná diplomová práce se zabývá trestněprávní odpovědností v ochraně životního prostředí. Téma považuji za aktuální, nebojím se říci nadčasové, jelikož se dotýká nejen naší generace, ale i mnoha generací následujících. I když dříve byl stav životního prostředí, a tím spíše jeho ochrana za pomoci trestního práva, tématem spíše okrajovým, za několik posledních desetiletí se tato problematika dostala do popředí zájmu.

Cílem práce je popsat vývoj a zhodnotit platnou trestněprávní úpravu na úseku ochrany životního prostředí, zamyslet se nad jejími nedostatky a případně navrhnout možná řešení.

V první kapitole práce se zaměřím na uvedení do problematiky, vysvětlení základních pojmů vztahující se k tématu. Následuje kapitola pojednávající o druzích právní odpovědnosti v ochraně životního prostředí. Protože vztah člověka k životnímu prostředí je regulován i na vyšší než státní úrovni, budu se ve třetí kapitole soustředit na mezinárodní a unijní aspekty trestněprávní odpovědnosti v ochraně životního prostředí.

Ve čtvrté kapitole se již zabývám českou právní úpravou trestní odpovědnosti na úseku ochrany životního prostředí, konkrétně odpovědností fyzických osob. Po stručném historickém nástinu zde uvedu obecnou charakteristiku ekologické

kriminality a dále rozeberu jednotlivé skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí.

Následující kapitola se týká pro ČR velmi aktuálního a nového institutu, a to zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Vysvětluji zde pojem právnické osoby, uvádím důvody pro i proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, popisuji proces jejího zavedení u nás, atp. Navazuje kapitola zabývající se trestní odpovědností právnických osob ve vztahu k životnímu prostředí

V závěrečné kapitole své diplomové práce popíši úpravu trestněprávní odpovědnosti právnických osob ve Francii a následně ji porovnam s právní úpravou v ČR. Francie byla po Nizozemskou druhou zemí EU, která do svého právního řádu zavedla trestní odpovědnost právnických osob. Tento institut zde má o mnoho delší tradici než v ČR, francouzská úprava se tak stala zdrojem inspirace při zavádění trestní odpovědnosti právnických osob nejen pro ČR, ale i pro další státy EU.

1. Vymezení základních pojmů

1.1 Životní prostředí

Pojem životní prostředí je legálně definován v zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, konkrétně v § 2 tohoto zákona, jako „*vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje.*“ Složkami životního prostředí jsou zejména „*ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.*“¹ Zákon tedy považuje za životní prostředí tu část hmotného světa, která je tvořena přírodou (složky a ekosystémy). Jde o systém, jehož jednotlivé části jsou mezi sebou propojeny nespočtem vzájemných vazeb. Vedle zmíněného vymezení však existuje i tzv. širší pojetí životního prostředí, které do tohoto pojmu zahrnuje kromě přírodních složek a ekosystémů také prostředí uměle vytvořené člověkem, jako např. bytovou výstavbu, pracovní prostředí či kulturní památky. Toto širší pojetí životního prostředí převládá na brněnské Právnické fakultě, naproti tomu dle M. Damohorského vymezuje životní prostředí příliš neohraňovaně, a jeho podstata se tak může ztrácet.²

Zdravé životní prostředí je veřejným statkem, prospěch z něj je nedělitelný a jiné osoby nelze vyloučit z jeho užívání. Určitý aspekt lidské existence se stane veřejným statkem v případě, že jej nelze rozložit, ať už pojmově, věcně či právně, na podíly a tyto pak přiřadit jednotlivcům.³

¹ Ust. § 2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

² Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 28-29.

³ Viz nálezn Ústavního soudu ze dne 9.10.1996, sp. zn. Pl. ÚS 15/96.

1.2 Ochrana životního prostředí

Ochranou životního prostředí rozumíme „činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku“.⁴ Téma ochrany životního prostředí je relativně nové a do popředí zájmu se dostává až během posledních desetiletí. Jde o významnou hodnotu ukotvenou v ústavách jednotlivých států, a lze proto říci, že se jedná o hodnotu ústavní, tedy o veřejný zájem.⁵

K ochraně životního prostředí je nutná existence určitých nástrojů, prostřednictvím kterých ji lze zajistit. Rozlišujeme nástroje:

- právní
- ekonomické
- vědecké
- technické a technologické
- politické
- osvětové
- výchovné a vzdělávací

Právo je tedy sice významným, avšak zdaleka ne jediným z možných prostředků ochrany životního prostředí. Od ostatních se odlišuje především svou přesností, závazností a vynutitelností. V tomto smyslu je nástrojem nenahraditelným. I ostatní nástroje jsou však důležité, nelze je poskládat hierarchicky, přikládat některým větší význam než jiným, protože působí společně, vzájemně se ovlivňují a doplňují.

⁴ Ust. § 9 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Srovnej HORÁČEK, Zdeněk. Prosazování veřejného zájmu na ochraně životního prostředí. In: *České právo životního prostředí*, 2012, č. 31, str. 8-9.

Rozlišujeme dvě složky ochrany životního prostředí, a to defenzivní a ofenzivní. Defenzivní složka zahrnuje předcházení či omezování znečišťování nebo ohrožování životního prostředí. Jejím smyslem je tedy prevence, ochrana životního prostředí již od samého počátku, ještě před vznikem případných škod. V právní normě bývá vyjádřena buď jako zákaz určité činnosti nebo tím, že některé činnosti lze provozovat jen na základě povolení příslušného orgánu státní správy a za dodržení předem stanovených podmínek. Ofenzivní složkou ochrany pak rozumíme aktivní činnost vedoucí ke zlepšení stavu poškozeného životního prostředí, respektive k nápravě již vzniklých škod. Podstatou této složky je obnovení těch částí životního prostředí, které byly určitým způsobem narušeny.

Smyslem právní úpravy ochrany životního prostředí není úplný zákaz potencionálně nebezpečných činností. Ten by v dnešní míře rozvoje společnosti a její ekonomické a sociální vyspělosti ani nebyl reálně uskutečnitelný. Je žádoucí najít určitou rovnováhu mezi dalším rozvojem za současného zachování, ba dokonce zlepšení stavu přírody. Cílem právní úpravy je stanovit meze jednotlivých činností, podmínky jejich výkonu a závazně určit, která činnost je legální a která již protizákonná.⁶

1.3 Právo životního prostředí

Právo životního prostředí je samostatným odvětvím veřejného práva, jde o systém právních předpisů, které upravují právní vztahy vznikající mezi jeho jednotlivými subjekty. Počátky právní úpravy se objevily v Československu v 70. letech 20. století, ke skutečnému rozvoji legislativy týkající se ochrany životního prostředí dochází však až po roce 1989, kdy byly vydány např. zákon o lesích, zákon o posuzování vlivů na životní prostředí či zákon o odpadech. V roce 1992 dochází k vydání zákona o životním prostředí, který však není kodexem, je velmi stručný, obsahuje pouze základní pojmy a principy daného odvětví. Právo životního prostředí je

⁶ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 9, 29-30.

tak právem nekodifikovaným a jeho úprava je rozptýlena do poměrně velkého počtu právních předpisů.

System práva životního prostředí je tvořen obecnou a zvláštní částí. Obecná část upravuje základní pojmy a principy práva životního prostředí, zahrnuje otázky společné pro celé odvětví (předmět, prameny, systém, právní odpovědnost v ochraně životního prostředí...). Zvláštní část se zabývá dílčími otázkami práva životního prostředí, je tvořena čtyřmi samostatnými oddíly, a to prostředky ochrany životního prostředí, ochranou jednotlivých složek a ekosystémů, ochranou před zdroji ohrožení a ochranou životního prostředí v některých oborech lidské činnosti.⁷

1.3.1 Ústavní zakotvení práva životního prostředí

Životní prostředí patří mezi nejvyšší hodnoty uznávané společností, je srovnatelné s hodnotami jako je lidský život, zdraví či svoboda. Zachování příznivého stavu životního prostředí pro generaci současnou, ale i pro generace budoucí je nezbytným předpokladem další existence a rozvoje lidstva jako takového. Význam životního prostředí pro společnost je vyjádřen právním zakotvením jeho ochrany v pramenech s nejvyšší právní silou.⁸

Již v preambuli Ústavy České republiky je vyjádřeno odhodlání „...*společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství*...“. Ve vlastním textu Ústavy je pak jediným ustanovením zabývajícím se problematikou životního prostředí čl. 7, který stanoví povinnost státu dbát o „*šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství*“. V tomto článku je vyjádřen princip odpovědnosti státu. Jde o odpovědnost toliko politickou. Stát musí stanovit zákonné podmínky výkonu činností, majících vliv na životní prostředí, a upravit organizaci

⁷ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 25-31.

⁸ Srovnej PEKÁREK, Milan, Ivana PRŮCHOVÁ, Jana DUDOVÁ, Ilona JANČÁŘOVÁ a Jana TKÁČIKOVÁ. *Právo životního prostředí*. 2., přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 71.

veřejné správy na daném úseku.⁹ Jinak řečeno stát má povinnost vydat jednotlivé zákony a v rámci těchto zákonů určit kompetence a pravomoci konkrétních státních orgánů působících na jednotlivých úsecích ochrany životního prostředí. V případě absence některého takového zákona či jeho nedostatečnosti by šlo o zřejmé porušení ústavní povinnosti ze strany státu.¹⁰ Dle M.Damohorského „*plnou odpovědnost za stav životního prostředí a jeho ochranu nemůže převzít v současných poměrech již nikdo jiný než stát. Jen stát má možnost vytvořit a zajistit právní ochranu životního prostředí.*“¹¹

Dalším ústavním pramenem práva životního prostředí je Listina základních práv a svobod, která je dle čl. 3 Ústavy součástí ústavního pořádku ČR. Životnímu prostředí je zde věnován čl. 35, který stanoví, že *každý má právo na příznivé životní prostředí* (čl. 35 odst. 1), zakotvuje právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů (čl. 35 odst. 2) a zakazuje každému při výkonu jeho práv poškozovat či ohrožovat životní prostředí nad míru stanovenou zákonem (čl. 35 odst. 3).

Právo na příznivé životní prostředí je jedním ze základních občanských a lidských práv, které náleží každé fyzické osobě. Právnícké osoby nejsou biologickými organismy a nemohou tak být ohroženy případným negativním stavem životního prostředí, proto jim toto právo nepřísluší.¹² Obsah práva na příznivé životní prostředí je relativní, pojem „příznivé“ je tak třeba vždy vykládat *ad hoc* s ohledem na konkrétní podmínky dané situace, které se mohou v čase a místě měnit.¹³

Práv uvedených v čl. 35 Listiny se lze dovolat pouze v mezích prováděcích zákonů, nelze se jich domáhat přímým odkazem na Listinu (čl. 41 odst. 1 LZPS, který zmocňuje zákonodárce, aby zákonem stanovil obsah některých práv). Mezi zákony provádějící čl. 35 Listiny patří např. zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, zákon

⁹ Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 28.1.2003, sp. zn. IV. ÚS 254/02.

¹⁰ Srovnej PEKÁREK, Milan, Ivana PRŮCHOVÁ, Jana DUDOVÁ, Ilona JANČÁŘOVÁ a Jana TKÁČIKOVÁ. *Právo životního prostředí*. 2., přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 38.

¹¹ DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 51.

¹² Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 6.1.1998, sp. zn. I. ÚS 282/97.

¹³ Viz náleží Ústavního soudu ze dne 25.10.1995, sp. zn. Pl. ÚS 17/95.

č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí či zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.¹⁴

Dalším ustanovením týkajícím se životního prostředí je čl. 11 odst. 3 Listiny, který vymezuje vztah životního prostředí a vlastnického práva. Dle tohoto ustanovení výkon vlastnictví nesmí poškozovat kromě lidského zdraví ani přírodu a životní prostředí v míře přesahující limity dané zákonem. Vlastnické právo tedy není absolutně neomezené, zákonodárce ho může omezit z důvodu ochrany obecných zájmů a práv druhých osob. Je však třeba šetřit podstaty a smyslu vlastnického práva tak, aby nebylo omezeno v míře větší, než je v daném případě nutné.¹⁵

1.4 Právní odpovědnost

Právní odpovědnost je jen jedním z více druhů odpovědnosti, existujícím vedle odpovědnosti morální, ústavní či politické. V moderní společnosti se právní odpovědnost opírá o filosoficko-etická východiska, její úprava se vyvíjí spolu s vývojem názorů na postavení jedince ve společnosti, vztah mezi svobodou a povinnostmi či na potřebnost postihu určitých jednání.¹⁶ Jde o „zvláštní formu právního vztahu, ve kterém dochází na základě porušení právní povinnosti ke vzniku nové právní povinnosti sankční povahy.“¹⁷ Pokud se tedy určitá osoba chová odlišně, než jak je povinna se chovat dle právní normy, vznikne sekundární povinnost sankční povahy.

Právní teorie rozlišuje odpovědnost subjektivní a objektivní. Předpokladem subjektivní odpovědnosti je zaviněné porušení právní povinnosti, ať už nedbalostní či úmyslné. Proto bývá také nazývána odpovědností za zavinění. Naproti tomu při

¹⁴ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 47-48.

¹⁵ Viz náleze Ústavního soudu ze dne 8.4.2004, sp. zn. II. ÚS 482/02.

¹⁶ Srovnej BOGUSZAK, Jiří, Jiří ČAPEK a Aleš GERLOCH. *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004, str. 192.

¹⁷ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 162.

objektivní odpovědnosti bude právně odpovídat i ten subjekt, který daný stav nezavinil, není zde požadavek zavinění, jinými slovy jde o odpovědnost za výsledek. Tato relativní přísnost je zmírněna možností tzv. *liberace*. Prokáže-li subjekt jinak odpovědný, že by škodlivý následek nastal i při vyvinutí veškerého úsilí, které od něj lze vyžadovat, právní odpovědnosti se zproští. Příkladem takového liberačního důvodu může být *vis maior* - vyšší moc (zemětřesení, úder blesku apod.). Existuje však i objektivní odpovědnost absolutní, tj. situace, kdy osoba odpovídá i za *vis maior*, a to bez jakékoliv možnosti liberace.¹⁸

¹⁸ Srovnej GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 181.

2. Druhy právní odpovědnosti v ochraně životního prostředí

Odpovědnost hraje při ochraně životního prostředí velmi důležitou roli. Každý jedinec by si měl uvědomit svůj podíl na stavu přírody, ať už jde o bezprostřední okolí jeho bydliště nebo Země jako takovou. Právní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí, nazývanou též ekologicko-právní odpovědnost, lze rozdělit do dvou skupin, a to na odpovědnost za ztráty a deliktní odpovědnost.¹⁹

Odpovědnost za ztráty na životním prostředí se dále dělí na odpovědnost za škodu a odpovědnost za ekologickou újmu. Specifikem právní odpovědnosti za ztráty je její účel, vedle klasických cílů odpovědnosti je jím i ochrana přírodních zdrojů a jejich funkcí.²⁰

Deliktní odpovědnost zahrnuje odpovědnost správní (administrativněprávní) a trestní. Role deliktní odpovědnosti je v otázce ochrany životního prostředí zásadní. Sankce zde představují určitou pojistkou či záruku dodržování primární povinnosti osob ve vztahu k životnímu prostředí, vyplývající z přepisů práva správního nebo trestního. Postrádala-li by právní norma sankci, byla by neúplná a její funkčnost by nebyla zajištěna dostatečně. Na úseku ochrany životního prostředí prošla deliktní odpovědnost několika desetiletími trvajícím vývojem, od počáteční administrativněprávní odpovědnosti fyzických a následně i právnických osob, přes trestněprávní odpovědnost fyzických osob až po nejnověji zavedenou trestněprávní odpovědnost osob právnických.²¹

¹⁹ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 72-73.

²⁰ Srovnej HUMLÍČKOVÁ, Petra. Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2011, č. 3, str. 61.

²¹ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan. Deliktní odpovědnost v ochraně životního prostředí. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2011, č. 3, str. 10-11.

2.1 Odpovědnost za škodu

Odpovědnost za škodu je institutem soukromého práva upraveným zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v části IV., hlavě III. Předpis pracuje, na rozdíl od starého občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., s termínem „újma“ jako pojmem obecným, zahrnujícím ztrátu majetkovou i nemajetkovou. Škodou pak rozumíme majetkovou ztrátu na věci vyčíslitelnou v penězích. Tato ztráta zahrnuje jak škodu skutečnou, tedy snížení hodnoty majetku poškozené osoby, tak i ušlý zisk. Ten představuje vše, co mohl poškozený nabýt v případě, že by nedošlo ke škodné události. Nejedná se o každý hypoteticky možný zisk, soudy jej nepřiznávají automaticky. Vždy je třeba posuzovat každý nastalý případ jednotlivě a zvažovat konkrétní okolnosti. Za ušlý zisk nelze považovat např. takovou újmu, kterou škůdce nemohl předvídat.

Základním principem občanského zákoníku ve vztahu k možnému vzniku újmy (a tedy i škody) je princip prevence. Ten je upraven v § 2900 občanského zákoníku, dle kterého *„vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, je každý povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo vlastnictví jiného.“* Oproti dřívější úpravě již nejsou ve výčtu chráněných hodnot příroda a životní prostředí. Tato změna je odůvodňována tím, že výše zmíněné statky jsou chráněny prostřednictvím veřejného práva. Ve veřejnoprávní úpravě je prevenční povinnost obsažena v § 19 zákona o životním prostředí, proto se její výslovné zmínění také v předpisech soukromoprávních nejeví jako nezbytně nutné.²²

V praxi naráží využití náhrady škody ve vztahu k životnímu prostředí na některé překážky. Jednou z nich je skutečnost, že ji lze uplatnit jen vůči těm složkám životního prostředí, které jsou předmětem vlastnictví určitého subjektu. Musí tedy jít o věc v právním smyslu a zároveň se nesmí jednat o ty složky životního prostředí, které jsou vyloučeny z předmětu vlastnického práva, jak je tomu např. u jeskyní nebo vody. Dalším omezením je princip volné dispozice, a to ať už ve vztahu k samotné vzniklé

²² Srovnej HUMLÍČKOVÁ, Petra. Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2011, č. 3, str. 172 a 183.

škodě, kdy bude záležet čistě na rozhodnutí vlastníka, zda vůbec bude náhradu požadovat, tak ve vztahu k případně získaným finančním prostředkům, které nejsou nijak účelově vázány. Nemalou obtíž představuje také přesné vyčíslení výše škody a poměrně krátké lhůty, ve kterých lze požadavek náhrady uplatnit. Všechny tyto faktory činí využití náhrady škody jako institutu práva občanského pro účely ochrany přírody ve větší míře jen těžko použitelné.²³

2.2 Odpovědnost za ekologickou újmu

2.2.1 Obecná úprava v zákoně o životním prostředí

Institut ekologické újmy byl do českého právního řádu zaveden zákonem o životním prostředí, který ji v § 10 definuje jako „*ztrátu nebo oslabení přirozených funkcí ekosystémů, vznikající poškozením jejich složek nebo narušením vnitřních vazeb a procesů v důsledku lidské činnosti.*“ Ekologická újma je pojímána především jako imateriální ztráta, která může vzniknout jak na základě protiprávního jednání, tak jako důsledek jednání, které je po právu. Jedním z hlavních důvodů jejího zavedení byla snaha postihnout i vlastníky věci, vůči nimž samotným dle soukromoprávních předpisů uplatnit odpovědnost za ztráty na životním prostředí prakticky nelze. Oproti obecné civilní úpravě náhrady škody vykazuje ekologická újma určitá specifika. Může vzniknout i na těch složkách životního prostředí, které nejsou předmětem vlastnického práva. Její následky mají často velmi široký dopad, mohou se projevit daleko od místa, kde vznikla, a tedy postihnout i jiné osoby než vlastníka. Lze ji jen těžko vyčíslit a její náprava bývá dlouhá a komplikovaná.

Odpovědností za ekologickou újmu se zabývá § 27 zákona o životním prostředí. Podle tohoto ustanovení nese odpovědnost každý, kdo svým protiprávním jednáním způsobil ekologickou újmu, přičemž se jedná o odpovědnost objektivní. Z dikce zákona

²³ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 85-86.

vyplývá, že vznik odpovědnosti za ekologickou újmu je spojen pouze s protiprávním jednáním. Oprávněným subjektem ze způsobené ekologické újmy je stát. Zákon o životním prostředí zmiňuje několik způsobů náhrady vzniklé újmy, které lze mezi sebou vzájemně kombinovat. Jako první a prioritní opatření je uvedena naturální restituce, tedy obnovení přirozených funkcí narušeného ekosystému. Druhým způsobem je náhradní plnění (kompenzace). To přichází v úvahu, pokud naturální restituce není ze závažných důvodů možná anebo pokud je neúčelná. V praxi půjde o značnou část případů, protože ekosystémy jsou dynamické, neustále se mění a vyvíjí a někdy je velmi obtížné, až nemožné jejich obnovení do stavu zcela identického s tím, který existoval před vznikem újmy. Teprve nelze-li použít naturální restituci ani kompenzační plnění, přichází na řadu odčinění ekologické újmy v penězích.

Výše popsaná obecná úprava odpovědnosti za ekologickou újmu není v praxi téměř vůbec používaná. Zákon o životním prostředí sice zmiňuje prováděcí předpis, který má stanovit způsob výpočtu finanční náhrady, ten však dosud chybí. Nelze použít ani § 27 odst. 4 tohoto zákona, který odkazuje k použití obecných předpisů o náhradě škody. Toto ustanovení je velice kontroverzní. Ekologická újma je totiž institutem veřejnoprávním a nelze pro ni ani *per analogiam* použít předpisy soukromého práva.^{24 25}

2.2.2 Úprava odpovědnosti za ekologickou újmu ve zvláštním zákoně

Nedostačující úprava ekologické újmy v zákoně o životním prostředí vedla k přijetí zákona č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmě a o její nápravě a o změně některých zákonů, který je transpozicí směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/35/ES o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí do právního řádu České republiky. Tento zákon

²⁴ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 86-88.

²⁵ Srovnej HUMLÍČKOVÁ, Petra. Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2011, č. 3, str. 192-193.

podává vlastní definici ekologické újmy, kterou vymezuje v § 2 písm. a) jako měřitelnou ztrátu na přírodních zdrojích nebo jejich funkcích, přičemž tato ztráta se může projevit přímo nebo nepřímo. Přírodními zdroji, na které se předpis vztahuje, jsou chráněné druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin nebo přírodní stanoviště, podzemní nebo povrchové vody, včetně přírodních léčivých zdrojů a minerálních vod, a půda. Ustanovení zákona o předcházení ekologické újmě se nepoužijí na jakoukoli činnost, musí se jednat o provozní činnosti uvedené v příloze č. 1 k zákonu, nebo o činnosti v ní neuvedené, ovšem za předpokladu, že splňují požadavky § 5 odst. 2. Mezi tyto požadavky patří:

- vznik ekologické újmy či bezprostřední hrozba jejího vzniku na některém z chráněných druhů volně žijících živočichů, planě rostoucích rostlin nebo na přírodním stanovišti
- výkon činnosti neuvedené v příloze č. 1 k zákonu, která je zároveň činností v rozporu s právními předpisy
- kauzální nexus mezi prvními dvěma body²⁶

Důvodů vedoucích k přijetí zákona o ekologické újmě bylo hned několik. Jedním z nich je skutečnost, že jak v zákoně o životním prostředí, tak ve složkových zákonech (např. zákon o ochraně přírody a krajiny nebo vodní zákon) chyběla následující úprava :

- možnost uložit preventivní opatření, hrozí-li bezprostředně vznik ekologické újmy na složkách životního prostředí
- objektivní odpovědnost provozovatelů rizikových činností v souladu s požadavky směrnice 2004/35/ES
- možné způsoby nápravy ekologické újmy ve vztahu k jednotlivým složkám životního prostředí

²⁶ Srovnej PEKÁREK, Milan, Ivana PRŮCHOVÁ, Jana DUDOVÁ, Ilona JANČÁŘOVÁ a Jana TKÁČIKOVÁ. *Právo životního prostředí*. 2., přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 296-298.

- dostatečná účast veřejnosti při rozhodování ať už o preventivních, nebo o nápravných opatřeních
- finanční zajištění odpovědnosti za ekologickou újmu

Druhou příčinou byl chybějící právní předpis, který by se zabýval ochranou půdy jako samostatné složky životního prostředí. Jedním z možných řešení byla novelizace zákona o ochraně zemědělského půdního fondu a lesního zákona, tou by však nebylo dosaženo přesné transpozice směrnice 2004/35/ES. Tyto zákony se totiž vztahují jen na půdu tvořenou zemědělským, případně lesním půdním fondem, nikoliv na půdu jako takovou. Dostačující nebyla ani úprava soukromoprávní viz. kapitola 2.1 této práce.

Nezbytné bylo zohlednit i fakt, že během provozování jedné rizikové činnosti může být způsobena škoda na více přírodních zdrojích zároveň, a je tedy žádoucí postupovat jednotně dle téhož zákona. V opačném případě by následkem byla značná rozptýlenost kompetence jednotlivých orgánů státní správy.²⁷

Hlavními principy, na kterých je zákon o předcházení ekologické újmy založen, jsou princip prevence, zásada „znečišťovatel platí“ a princip naturální restituce. Na základě principu prevence je provozovatel povinen předcházet vzniku ekologické újmy, plnit preventivní a nápravná opatření, která mu byla uložena příslušným orgánem státní správy, a nést finanční náklady s nimi spojené. Dle zásady „znečišťovatel platí“ je za vzniklou ekologickou újmu odpovědný primárně ten, kdo ji vyvolal, tedy znečišťující provozovatel. Pokud provozovatel neplní své povinnosti a neučiní opatření uložena mu příslušným správním úřadem, provede je úřad sám. Úhrada nákladů na realizaci nápravných opatření však zůstává vždy za provozovatelem. Princip naturální restituce se projevuje preferencí nápravných opatření před náhradou v penězích. Poškozené přírodní zdroje mají být obnoveny přednostně uvedením do původního stavu.

²⁷ Srovnej STEJSKAL, Vojtěch a VÍCHA Ondřej. Základní principy zákona o předcházení ekologické újmy a její nápravě. In: *České právo životního prostředí*, 2008, č. 22, str. 58-59.

Povinnost prevence i nápravy ekologické újmy je založena na principu objektivní odpovědnosti a možností liberace. Výjimkou je újma vzniklá na chráněných druzích a přírodních stanovištích způsobena osobami, které nejsou uvedeny v příloze č. 1 zákona. V těchto případech se uplatňuje odpovědnost subjektivní, tj. za zavinění.²⁸

Jak plyne z již uvedeného, zákon o ekologické újmě rozlišuje opatření preventivní a nápravná. Smyslem preventivních opatření je předcházet ekologické újmě, která dosud nenastala, ale její vznik bezprostředně hrozí. Nastane-li taková situace, je dána povinnost provozovatele učinit nezbytná opatření a poskytnout všechny relevantní informace příslušnému orgánu. Ten je oprávněn vyzvat provozovatele ještě před zahájením řízení k provedení preventivních opatření ve stanovené lhůtě a případně mu i dát pokyny k jejich provedení. Ve správním řízení pak může být provozovateli uložena povinnost k realizaci preventivních opatření, přičemž příslušný orgán stanoví podmínky výkonu a lhůtu k provedení. Neprovedení uložených opatření je podle § 19 odst. 1 zákona o ekologické újmě správním deliktem. Odpovědnosti za správní delikt se provozovatel zprostití, prokáže-li vynaložení veškerého úsilí, které od něj lze požadovat, aby zabránil porušení právní povinnosti.

Za předpokladu, že ke vzniku ekologické újmy již došlo, je provozovatel povinen o tom neprodleně informovat příslušný orgán. Zároveň musí učinit všechny kroky nutné k omezení nebo zabránění vzniku další ekologické újmy a negativních dopadů na lidské zdraví a má povinnost provést nezbytná nápravná opatření. Provozovatel dále bez zbytečného odkladu vypracuje návrh nápravných opatření podle přílohy č. 4 zákona o předcházení ekologické újmě a předloží ho ke chválení. Příslušný orgán pak návrh schválí nebo uloží jeho doplnění. Stejně jako u preventivních opatření může orgán státní správy vyzvat provozovatele k provedení nápravných opatření ve stanovené lhůtě ještě před zahájením správního řízení, v případném správním řízení uloží povinnost k provedení opatření, určí lhůtu k provedení a podmínky výkonu. I zde je nesplnění uložených povinností správním deliktem, přičemž odpovědnosti za tento delikt se lze zprostit. Způsoby nápravy ekologické újmy jsou odlišné v závislosti

²⁸ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 88-89.

na tom, zda jde o újmu na chráněných druzích, přírodních stanovištích a na vodách, nebo o újmu na půdě. Ekologická újma na přírodních stanovištích, chráněných druzích a vodách má být napravována uvedením životního prostředí do jeho původního stavu, a to prostřednictvím nápravy primární, doplňkové a vyrovnávací. Nevede-li primární náprava k obnově základního stavu životního prostředí, přichází na řadu náprava na jiném přírodním zdroji nebo v odlišné lokalitě (náprava doplňková), popřípadě dochází k vyrovnání přechodných ztrát přírodních zdrojů a funkcí, které čekají na obnovu (náprava vyrovnávací). Naproti tomu u půd je režim nápravy ekologické újmy odlišný. Jeho účelem je zabránit dalšímu trvání závažného rizika poškození lidského zdraví kontaminovanou půdou.²⁹

Přijetím zákona o ekologické újmě zůstává úprava odpovědnosti za škodu dle ustanovení občanského zákoníku nedotčena. Dle předpisů soukromého práva by se však mělo postupovat jen tehdy, pokud škoda na majetku nebyla již nahrazena v rámci nápravy ekologické újmy dle zákona č. 167/2008 Sb.

Ve vztahu k zákonu o životním prostředí je zákon o ekologické újmě předpisem zvláštním. Přijetím zákona o ekologické újmě, respektive promítnutím komunitárního práva do právního řádu ČR tedy nebyla dosavadní úprava odpovědnosti za ztráty dle zákona o životním prostředí dotčena. Jde o existenci dvou paralelních režimů, které se mají v praxi vzájemně doplňovat. Posouzení, zda konkrétní případ spadá pod režim jednoho či druhého zákona, je úkolem příslušných orgánů veřejné správy. Zákon o předcházení ekologické újmě je zvláštním předpisem i ve vztahu k jednotlivým složkovým zákonům na úseku ochrany přírody, které se ve svých ustanoveních zabývají preventivními a nápravnými opatřeními. Jako příklad zákonů upravujících nápravná opatření lze uvést zákon o ochraně přírody a krajiny, zákon o ochraně zemědělského půdního fondu nebo lesní zákon.³⁰

²⁹ Srovnej STEJSKAL, Vojtěch a VÍCHA, Ondřej. Základní principy zákona o předcházení ekologické újmy a o její nápravě. In: *České právo životního prostředí*, 2008, č. 22, str. 66- 71.

³⁰ Srovnej STEJSKAL, Vojtěch a Ondřej VÍCHA. *Zákon o předcházení ekologické újmy a její nápravě s komentářem, souvisecími předpisy a s úvodem do problematiky ekologicko-právní odpovědnosti*. 1. vyd. podle právního stavu platného k 1.2. 2009. Praha: Leges, 2009, str. 29-30.

2.3 Administrativněprávní odpovědnost

Dalším typem odpovědnosti v ochraně životního prostředí je odpovědnost za správní delikty. Pod pojmem správní delikt v tom nejobecnějším smyslu rozumíme jakékoliv jednání, které je v rozporu s předpisy správního práva, respektive práva životního prostředí, a za které je orgán veřejné správy oprávněn uložit příslušnou sankci, přičemž nejčastějším typem sankce je pokuta. Správní delikty můžeme pro účel ochrany životního prostředí dále dělit do dvou velkých skupin. První z nich jsou delikty fyzických osob, kam řadíme především přestupky a dále jiné správní delikty fyzických osob. Pro tuto skupinu je typická skutečnost, že ke vzniku odpovědnosti je vyžadováno zavinění, je zde tedy uplatňována odpovědnost subjektivní. Druhou skupinou jsou správní delikty právnických a podnikajících fyzických osob, zde jde o odpovědnost objektivní. Dopustí-li se právnická osoba správního deliktu, půjde vždy o odpovědnost za následek, u fyzické osoby je kritériem zařazení do příslušné kategorie její postavení v okamžiku spáchání deliktu, bude-li jednat mimo rámec své podnikatelské činnosti, půjde o odpovědnost za zavinění a naopak.

2.3.1 Administrativněprávní odpovědnost fyzických osob

Kategorie jiných správních deliktů byla ve vztahu k ochraně přírody v hojně míře používána v 70. a 80. letech 20. století. V dnešní době jde až na některé výjimky o institut přežitý, který je nahraditelný odpovědností za přestupky.³¹

Institut přestupkové odpovědnosti je naopak v ochraně životního prostředí využíván velice hojně. Přestupek je definován v § 2 odst. 1 zákona 200/1990 Sb., o přestupcích jako „zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin.“ Pojem přestupku v sobě zahrnuje jak materiální, tak formální znaky. Materiálním znakem

³¹ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 77-78.

je porušení či ohrožení zájmu společnosti. Míra tohoto zásahu je ukazatelem společenské škodlivosti činu, a tím pádem důležitým kritériem pro odlišení přestupků jako druhu správního deliktu od trestných činů. Mezi formální znaky jsou řazeny jednak obecné zákonné znaky společné všem přestupkům, zahrnující požadavky na duševní stav pachatele, otázku jeho věku apod., dále znaky typové, které charakterizují jednotlivé přestupky a vzájemně je odlišují. Aby bylo možné vůbec hovořit o přestupku, musí být jako přestupek výslovně označen, ať už v přestupkovém či jiném zákoně, v opačném případě by se jednalo o jiný správní delikt fyzické osoby.³²

Skutkové podstaty konkrétních přestupků jsou obsaženy vedle přestupkového zákona také v některých zvláštních zákonech na úseku ochrany přírody. Ty mimo jiné určují možné sankce a orgány disponující pravomocí tyto sankce uložit. Jedná se o *lex specialis* mající přednost před obecnou úpravou přestupkového zákona. V závislosti na prameni právní úpravy dělíme skutkové podstaty přestupků proti životnímu prostředí na speciální, základní a zbytkové. Speciální skutkové podstaty jsou obsaženy ve zvláštních zákonech, např. v zákoně o lesích či zákoně o ochraně přírody a krajiny. O základních hovoříme, jak již plyne z jejich názvu, tehdy, jsou-li upraveny v ustanoveních přestupkového zákona (přestupky na úseku zemědělství a myslivosti, na úseku zdravotnictví aj.). Jako zbytkové označujeme skutkové podstaty obsažené v přestupkovém zákoně, např. § 35 „Přestupky na úseku ochrany životního prostředí“ nebo § 36 „Ostatní přestupky proti pořádku ve státní správě a přestupky proti pořádku v územní samosprávě“. Dojde-li ke spáchání jednání, které by eventuelně mohlo být přestupkem, bude třeba vážit, o jakou skutkovou podstatu se jedná, respektive do jaké ze třech zmíněných kategorií ji lze zařadit, přičemž je žádoucí postupovat v pořadí od zvláštního k obecnému, tedy vždy hledat adekvátní skutkovou podstatu nejprve ve zvláštních zákonech a až následně v přestupkovém zákoně.

³² Blíže viz HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo*. Obecná část. 8. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, str. 429 a násl.

2.3.2 Administrativněprávní odpovědnost právnických a podnikajících fyzických osob

Správní delikty právnických a podnikajících fyzických osob se v českém právu začaly objevovat poprvé v 50. letech 20. století, používány ve větší míře jsou však až od 70. let. U tohoto typu deliktů se uplatňuje absolutní objektivní odpovědnost bez možnosti liberace. Příčinou této konstrukce je neustále se zvyšující počet jak právnických, tak i podnikajících fyzických osob. Dopady nezákonné činnosti těchto subjektů na stav životního prostředí mohou být mnohem závažnější, než je tomu u jednotlivých nepodnikajících fyzických osob. Právnické a podnikající fyzické osoby mají více finančních prostředků, lepší technické a personální možnosti a mohou se tak dopustit jednání, kterých by „prostá“ fyzická osoba mnohdy nebyla reálně schopna.

Správní delikty nejsou oblastí kodifikovanou, jednotný není ani postup jejich projednávání a trestání. Úprava skutkových podstat je roztříštěna ve značném množství zákonů, přičemž ta část předpisu, obsahující skutkové podstaty správních deliktů právnických a podnikajících fyzických osob, bývá nepřesně nadepsána „pokuty“ či „sankce“. V jednotlivých zákonech jsou rozdílně upraveny druhy sankcí, které lze za spáchání deliktu uložit, liší se i konstrukce rozpětí pokut. Odlišně jsou stanoveny i orgány, které mohou o sankcionování rozhodovat, což je v praxi příčinou kompetenčních sporů. Podle některých zákonů je pro příslušné orgány uložení sankce povinností obligatorní, podle jiných fakultativní. Rozdíly panují i ohledně podmínek zániku trestnosti, míry účelové vázanosti příjmů z pokut, počítání lhůt a v mnoha dalších věcech. Tato nejednotnost je závažným problémem z hlediska teorie, zejména však z hlediska praxe, kdy způsobuje neefektivnost a ztěžuje uplatnění tohoto druhu odpovědnosti.³³

³³ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 78-80. Obdobně také PEKÁREK, Milan, Ivana PRŮCHOVÁ, Jana DUDOVÁ, Ilona JANČÁŘOVÁ a Jana TKÁČIKOVÁ. *Právo životního prostředí*. 2., přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 286-289.

2.4 Trestní odpovědnost

Trestní právo chrání práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob a dále základní hodnoty garantované Ústavou ČR a Listinou. Právě normy trestního práva určují, jaká jednání jsou trestná a jaké konkrétní tresty a ochranná opatření lze za tato jednání uložit.³⁴ „*Trestní odpovědností rozumíme povinnost pachatele trestného činu nést nepříznivé právní důsledky - trestní sankce. Tato povinnost vzniká za právem stanovených podmínek v důsledku protiprávního jednání - trestného činu.*“³⁵ Subjektem trestní odpovědnosti, a tedy pachatelem trestného činu může být osoba fyzická nebo osoba právnická.

Při ochraně životního prostředí hraje trestní právo čím dál důležitější roli. Během posledních let se prudce zvyšuje nejen četnost, ale především nebezpečnost protiprávních jednání proti životnímu prostředí. Důvodem jsou stále vyspělejší technologie a širší ekonomické možnosti pachatelů, kteří bývají i dobře organizováni. Další příčinou je i skutečnost, že některé komodity se stávají stále vzácnější, je o ně větší zájem a jsou tak i více poškozovány a ničeny.³⁶ M. Damohorský a V. Stejskal se shodují, že u závažných a nebezpečných jednání je sankcionování pouze na úrovni správního práva nedostačující.³⁷

³⁴ Srovnej NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GRIVNA et al. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 33.

³⁵ JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 20.

³⁶ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a Vojtěch STEJSKAL. *Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí: (závěry a shrnutí projektu GA ČR - 407/00/1705)*. Praha: Vodnář, 2002, str. 11.

³⁷ Srovnej STEJSKAL, Vojtěch. Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2011, č. 3, str. 85 a DAMOHORSKÝ, Milan a Vojtěch STEJSKAL. *Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí: (závěry a shrnutí projektu GA ČR - 407/00/1705)*. Praha: Vodnář, 2002, str. 11.

2.4.1 Funkce trestního práva

Hlavní funkcí trestního práva je ochrana společnosti před kriminalitou, mluvíme o tzv. funkci **ochranné**. Trestní právo disponuje nejpřísnějšími a nejzávažnějšími prostředky státního donucení, které ztlačně zasahují do práv a svobod osob a nezřídka mají i vedlejší negativní dopady. Jedná se o nejzazší prostředek ochrany společnosti, resp. jejích zájmů, proto by trestněprávní odpovědnost měla být uplatňována jen v těch případech, kdy se prostředky jiných právních odvětví, především práva správního a občanského, jeví jako neúčinné. Na základě této myšlenky je trestní právo označováno jako prostředek poslední instance, *ultima ratio*. Ochranná funkce trestního práva je omezena zásadou subsidiarity trestní represe. Za trestné činy by měla být označena jen ta nejzávažnější protispolečenská jednání, v ostatních případech je třeba použít ustanovení mimo trestněprávní odpovědnost. Určení, jaká jednání jsou již do takové míry závažná, že je třeba je trestněprávně postihovat, je klasickou otázkou trestního práva. Zatímco u některých trestných činů se použití trestní represe jeví jako samozřejmé a bezproblémové, u jiných druhů kriminality půjde o otázku mnohem komplikovanější. Zřejmě se nenajde nikdo, kdo by zpochybňoval nutnost použití prostředků trestního práva u trestných činů proti životu a zdraví, naopak uplatnění trestní represe u hospodářské kriminality či v otázkách řešení prostituce je už o mnoho diskutabilnější.

Úkolem trestního práva je také předcházení a zamezování páčání trestné činnosti, jde o funkci **preventivní**. Tuto funkci právní nauka dále dělí na prevenci individuální a generální. Individuální prevence spočívá v působení na konkrétního pachatele (zabránění v dalším páčání trestné činnosti, výchovné působení na pachatele...) Podstatou generální prevence je naopak působení trestního práva na veřejnost, např. prostřednictvím hrozby trestu, která může odradit potencionální pachatele trestných činů.

Dalšími funkcemi trestního práva jsou funkce **represivní**, jejímž smyslem je individuální působení na pachatele, jeho převýchova a následné znovuzачlenění do společnosti, a funkce **regulativní**. Dle ní mají být v trestněprávních normách

co nejpřesněji vymezeny podmínky vzniku trestní odpovědnosti i beztrestnosti, druhy trestních sankcí a podmínky, za kterých je lze uložit, aj.^{38 39}

2.4.2 Hlavní zásady trestního práva

Zásady trestního práva jsou vůdčí myšlenky ovlivňující celé fungování tohoto právního odvětví. Právě na nich jsou vystavěny podmínky vzniku trestní odpovědnosti a úprava trestních sankcí. Pomáhají nám pochopit smysl a účel trestního práva, jsou důležitým vodítkem při jeho interpretaci i aplikaci a nemalý význam mají i při tvorbě práva. V případě novelizací trestních zákonů by přijaté změny měly s těmito zásadami korespondovat. Mezi základní zásady trestního práva tedy patří:

a) **Zásada nullum crimen/nulla poena sine lege** (žádný trestný čin, žádný trest bez zákona)

Jde o princip upravený na úrovni ústavního práva, vyjádřen v čl. 39, resp. čl. 40 odst. 6 Listiny a v trestním zákoníku pak v § 12 odst. 1 a § 37 odst. 1. V souladu s touto zásadou může to, jaké jednání je trestným činem a jakou sankci lze za něj uložit, stanovit pouze trestní zákon, resp. mezinárodní smlouva dle čl. 10 Ústavy, nikoliv jiný zákon, či dokonce podzákonný právní předpis. Dopustí-li se tedy teoreticky určitá osoba jednání, které je sice společensky škodlivé, nicméně nelze ho subsumovat pod žádný trestný čin, nelze takovou osobu postihnout dle norem trestního práva.

b) **Zásada subsidiarity trestní represe**

Tato zásada je postavena na myšlence, že trestní právo je tím nejzazším prostředkem ochrany taxativně vyjmenovaných zájmů, který je doplňkem ochrany dle

³⁸ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 24-26.

³⁹ Srovnej NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GRIVNA et al. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 39 a násl.

norem jiných právních odvětví. Za projev zásady subsidiarity trestní represe je českou trestněprávní naukou tradičně považováno pojetí trestního práva jako *ultima ratio*. Trestní právo lze tedy k ochraně ohrožených či poškozených zájmů použít jen tam, kde jiné prostředky byly vyčerpány či se nejeví jako vhodné.^{40 41}

Zásadou subsidiarity trestní represe se již několikrát ve své judikatuře zabýval Ústavní soud.⁴² Z jeho závěrů vyplývá nutnost vždy pečlivě vážit, zda jsou dány podmínky pro použití trestního práva jako krajního právního prostředku. Dopustí-li se někdo jednání, které porušuje předpisy občanského práva, je proti němu nutné brojit nejprve soukromoprávními prostředky, pokud nepostačují, přichází na řadu sankce správního práva. Teprve na posledním místě v pomyslné hierarchii stojí trestní právo jako krajní prostředek ochrany společnosti. Opačný postup by znamenal porušení zásady subsidiarity trestní represe.⁴³

c) **Zásada humanismu**

V širším pojetí tato zásada zahrnuje ochranu společnosti a jejích demokratických a humanitních hodnot, jako jsou život, lidská důstojnost aj., dále sem spadá i ochrana obětí trestných činů. Užší pojetí se zabývá především problematikou výkonu trestu a ochranných opatření a resocializací pachatelů trestných činů. Jedním z praktických projevů zásady humanismu bylo zrušení testu smrti v roce 1990, jenž byl nahrazen trestem odnětí svobody na doživotí. Dalším projevem je ustanovení čl. 7 odst. 2 Listiny, dle kterého jsou v našem právním řádu zakázány kruté, nelidské nebo ponižující tresty, či ustanovení stanovující základní podmínky nezbytné k zachování důstojnosti osob

⁴⁰ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 26 a násl.

⁴¹ Srovnej PÚRY, František. Poznámky k pojetí trestního práva jako „ultima ratio“. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, str. 252-254.

⁴² Viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 264/2000 ze dne 8. listopadu 2001, nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 469/04 ze dne 2. června 2005 nebo nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 69/06 ze dne 12. října 2006.

⁴³ Srovnej GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo hmotné*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 13 a násl.

zbavených osobní svobody. Uplatňování trestní odpovědnosti v souladu se zásadou humanismu však nelze zaměňovat s mírností vůči pachatelům. Naopak v mnohých případech je nutné k zachování humanitních hodnot společnosti užít velmi přísných trestů.⁴⁴

d) Zásada individuální odpovědnosti fyzických osob za spáchaný čin

Základním předpokladem vzniku trestní odpovědnosti fyzických osob je spáchaní trestného činu. Z toho plyne, že nelze trestně stíhat za pouhé přání, navenek projevenou myšlenku, náboženské smýšlení apod. Každá fyzická osoba je odpovědná za své vlastní jednání a musí nést i případné nepříznivé následky.

e) Zásada souběžné nezávislé trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob

Tato zásada je úzce spojena s principem individuální odpovědnosti fyzických osob. Až do 1. 1. 2012 neznalo české trestní právo kolektivní odpovědnost ani odpovědnost právnických osob. To se změnilo přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Souběžná nezávislá odpovědnost fyzických a právnických osob znamená, že trestní odpovědnost fyzické osoby není závislá na trestní odpovědnosti osoby právnické a naopak. Není zde dána akcesorita mezi oběma odpovědnostmi, naopak existují vedle sebe samostatně. Protože právnická osoba se může dopustit pouze taxativně vypočtených trestných činů (§ 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob), najde tato zásada uplatnění jen v těchto případech. V případě trestných činů, kterých se může dopustit jen fyzická osoba, se uplatní zásada individuální trestní odpovědnosti.

f) Zásada přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby

Také tato zásada souvisí s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Podle § 10 tohoto zákona přechází trestní odpovědnost na právního nástupce

⁴⁴ Srovnej NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GŘIVNA et al. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 54-55.

právnícké osoby. Cílem této úpravy je zabránit právníckým osobám, aby se například změnou své organizační struktury vyhnuly trestní odpovědnosti. Změna nastala také v pojetí trestněprávního vztahu mezi pachatelem trestného činu a orgánem činným v trestním řízení, tedy v procesní rovině. Zánikem právnícké osoby nezaniká trestněprávní vztah a práva a povinnosti z něj plynoucí, ale přecházejí na právního nástupce.⁴⁵

g) Zásada odpovědnosti za zavinění

České trestní právo je založeno na subjektivní odpovědnosti, tedy odpovědnosti za zavinění. Rozlišujeme zavinění v úmyslné a v nedbalostní formě. Při rozhodování o trestném činu lze pachateli přičítat jen ty skutečnosti, které jsou zahrnuty zaviněním, nezaviněné následky se nepřičítají.^{46 47} Na této konstrukci nic nemění ani zavedení trestní odpovědnosti právníckých osob. Právnícké osoby samy jednat nemohou, jednájí za ně osoby fyzické. Zavinění ve vztahu ke konkrétnímu trestnému činu právnícké osoby se tedy bude posuzovat dle toho, zda je dáno zavinění u fyzické osoby, která za ni jednala.⁴⁸

⁴⁵ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 38 a násl.

⁴⁶ Výjimkou je pouze trestný čin opilství (§ 360 trestního zákoníku).

⁴⁷ Srovnej NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GŘIVNA et al. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 54.

⁴⁸ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 42.

3. Úprava trestněprávní odpovědnosti v ochraně životního prostředí v mezinárodním a unijním právu

Zachování příznivého stavu životního prostředí není otázkou, která by měla být řešena pouze v rámci jednotlivých států. Následky trestných činů proti životnímu prostředí se velmi často projeví daleko za hranicí území, na kterém k nim došlo. Ochrana pouze na národní úrovni se tedy jeví jako nedostačující. O životním prostředí je třeba přemýšlet v globálním měřítku, při jeho ochraně by státy měly vzájemně kooperovat.

3.1 Trestněprávní odpovědnost v ochraně životního prostředí z pohledu mezinárodního práva

Mezinárodní právo životního prostředí je jedním z odvětví mezinárodního práva veřejného, jehož vznik je důsledkem dynamiky mezinárodních vztahů, neustále se zvyšující integrace mezinárodního společenství.⁴⁹ Mezinárodní právo životního prostředí se začalo rozvíjet až v 70. letech 20. století. Do té doby nebyly některé důležité otázky (problematika nebezpečného odpadu či znečišťování ovzduší) v normách mezinárodního práva vůbec zahrnuty.⁵⁰ Od 90. let 20. století se i ČR začala stávat smluvní stranou mnoha úmluv a postupně přistoupila k většině hlavních mezinárodních úmluv zabývajících se ochranou životního prostředí.⁵¹

⁴⁹ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan, Jan ONDŘEJ, Martin SMOLEK, Jana ZÁSTĚROVÁ a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo životního prostředí*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2004, str. 7.

⁵⁰ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 102.

⁵¹ Srovnej JANČÁŘOVÁ, Ilona, Milan PEKÁREK a Ivana PRŮCHOVÁ. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, str. 136.

3.1.1 Úmluva Rady Evropy o trestněprávní ochraně životního prostředí

Na globální úrovni dosud neexistuje žádný dokument zabývající se trestněprávní odpovědností osob v oblasti životního prostředí. Pouze výjimečně ukládají úmluvy smluvním státům povinnost zavést trestní sankce za určitá jednání, jde např. o Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti nebo CITES. Na regionální úrovni se prvním pokusem o ucelenou mezinárodní úpravu stala Úmluva Rady Evropy o trestněprávní ochraně životního prostředí (Štrasburk, 1998).^{52 53}

Návrh konvence na ochranu životního prostředí prostřednictvím trestního práva byl předložen na zasedání Evropského výboru pro problémy trestního práva při radě Evropy (CDPC) v květnu roku 1995 ve Štrasburku. Dne 4. listopadu 1998 Úmluvu o trestněprávní ochraně životního prostředí podepsalo prvních sedm států. Byly jimi Dánsko, Finsko, Francie, Island, Německo, Řecko a Švédsko.⁵⁴ Postupně byla konvence podepsána i dalšími zeměmi, např. Arménií, Belgií či Itálií. Aby úmluva mohla vejít v účinnost, je nezbytná její ratifikace minimálně třemi státy. Doposud se tak však nestalo, prozatím jedinou zemí, která jí dne 26.4.2002 ratifikovala, je Estonsko.⁵⁵

Stěžejním principem úmluvy je požadavek kriminalizace určitých jednání. Jde o každé protiprávní jednání, kterého se osoba dopustila na jedné z taxativně vyjmenovaných složek životního prostředí, dosáhne-li daného stupně intenzity společenské nebezpečnosti. Strany úmluvy se zavazují přijmout na vnitrostátní úrovni všechna opatření nezbytná pro postavení těchto jednání na roveň trestných činů, pokud byly spáchány úmyslně formou:

⁵² Convention on the protection of the environment through criminal law (ETS No. 172).

⁵³ Srovnej STEJSKAL, Vojtěch. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*. 1. vyd. Praha: Eva Rozkotova - IFEC, 2006, str. 84.

⁵⁴ Srovnej STEJSKAL, Vojtěch. *Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí*. Praha: Ediční středisko PF UK, 2002, str. 88.

⁵⁵ Viz <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=172&CM=1&DF=&CL=ENG> [cit. 27.11.2014].

1. *uvolnění nebo vypouštění určitého množství látek nebo radiace do ovzduší, půdy nebo vody, které jsou schopny vážně ohrozit život nebo zdraví nebo poškodit zdraví či vyvolat smrt lidí,*
2. *emise látek nebo radiace do ovzduší, půdy či vody, schopné způsobit jejich trvalé zhoršení nebo způsobit hmotnou škodu chráněných památek, smrt nebo vážné zranění lidí či živočichů nebo ohrožení rostlin a živočichů,*
3. *nezákonné disponování, zacházení, uskladňování, přeprava, vývoz nebo dovoz nebezpečných odpadů, které jsou schopné způsobit hmotnou škodu na majetku, poškodit zdraví či způsobit smrt lidí, zhoršit kvalitu vzduchu, vod, půdy, ohrozit rostliny a živočichy,*
4. *nezákonná výroba, dovoz, vývoz, skladování, užívání jaderných či radioaktivních materiálů.⁵⁶*

Další povinností smluvních států je vnitrostátně upravit trestné činy vyjmenované v bodech 1. až 4., spáchané z nedbalosti. V určitých případech mohou státy dané jednání kriminalizovat, pouze bylo-li spácháno úmyslně či z hrubé nedbalosti. Na úrovni trestního práva musí být sankcionováno i účastenství na výše vyjmenovaných jednáních.

Pokud z některých protiprávních činů, které ohrožují či poškozují životní prostředí, nevznikne škodlivý následek, je ponecháno na vůli států, zda takový čin bude potrestán podle ustanovení práva trestního či podle ustanovení práva správního. Ohledně trestněprávních sankcí se úmluva zmiňuje zejména o trestu odnětí svobody, propadnutí věci a ochranných opatřeních.⁵⁷

Úmluva o trestněprávní odpovědnosti v ochraně životního prostředí se stala východiskem a inspiračním zdrojem dalších právních předpisů, a to zejména na poli ES.

⁵⁶ STEJSKAL, Vojtěch. *Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí*. Praha: Ediční středisko PF UK, 2002, str. 88.

⁵⁷ Srovnej tamtéž, str. 88-89.

Tato úmluva byla prvním dokumentem, který přinesl formulaci evropského postoje k problematice ekologické kriminality.⁵⁸

3.2 Trestněprávní odpovědnost v ochraně životního prostředí z pohledu unijního práva

V letech 2001-2010 byl hlavním pramenem představujícím základní rámec pro aktivity ES na úseku ochrany přírody Šestý akční program pro životní prostředí, který byl přijat v Goteborgu v roce 2001, „Životní prostředí 2010: Naše budoucnost, naše volba“. Program se mimo jiné zabývá otázkou účinnosti a prosazování legislativních pravidel EU v oblasti ochrany přírody. Jednotlivé členské státy by měly zabezpečit implementaci evropského práva a zajistit „příslušnou úroveň“ ochrany. Dalším úkolem je dle Šestého akčního programu přijetí úpravy ekologickoprávní odpovědnosti a iniciování boje s ekologickou kriminalitou. V souladu s těmito cíli a s legislativními požadavky Smlouvy o založení ES byl Komisí vypracován návrh směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí. Právním základem byl čl. 174 a 175 Smlouvy o založení ES. Tento návrh obsahoval jen minimální požadavky na právní úpravu trestněprávní odpovědnosti. Případné přijetí přísnější úpravy či zachování té stávající, je-li tato přísnější, bylo ponecháno na vůli jednotlivých členských států. Rada však návrh Komise nepřijala z důvodu pochybností, zda by směrnice v rozporu se Smlouvou o založení ES příliš nezasahovala do národních kompetencí členských států. Namísto toho přišla Rada se svou vlastní úpravou, kterou bylo rámcové rozhodnutí Rady 2003/80/JHE o ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva (dále jen „rámcové rozhodnutí“).⁵⁹

⁵⁸ Srovnej TICHÁ, Tereza. Trestněprávní ochrana životního prostředí - zásadní vývoj v evropském právním prostředí. In: *České právo životního prostředí*, 2005, č. 16, str. 10.

⁵⁹ Srovnej tamtéž, str. 10-11.

3.2.1 Rámcové rozhodnutí Rady 2003/80/JHE

Rámcové rozhodnutí bylo přijato Radou v lednu roku 2003. Při jeho přípravě vycházela rada na rozdíl od Komise z čl. 34 odst. 2 Smlouvy o EU, tj. ze třetího pilíře (policejní a soudní spolupráce ve věcech trestních). Důvodem přijetí byl především nárůst počtu environmentálních deliktů. Jde totiž o jednání, jejichž následky velmi často přesahují hranice státu, ve kterém k nim došlo. Následky environmentálních deliktů tak představují závažnou hrozbu pro životní prostředí a ohrožují státy bez ohledu na místo jejich spáchání, proto by členské státy měly tomuto problému čelit společně a vyvíjet aktivitu k ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva. Z původního návrhu směrnice převzala Rada do rámcového rozhodnutí souhrn základních opatření, především těch, které určují způsob, jakým mají členské státy stanovit trestní delikty v národním právu.

Ohledně vymezení skutkových podstat jednotlivých trestných činů rozlišovalo rámcové rozhodnutí mezi trestnými činy úmyslnými, upravenými v čl. 2, a nedbalostními, upravenými v čl. 3. Členské státy měly přijmout konkrétní opatření, a stanovit tak ve svém národním právu jako trestné činy rámcovým rozhodnutím vyjmenovaná jednání. Jednalo se o protiprávní vypouštění emisí, protiprávní nakládání s odpady, s jaderným materiálem, protiprávní držení, odebrání, poškození, usmrcení či obchodování s chráněnými druhy fauny nebo flory aj. Tato jednání měla být členskými státy účinně a přiměřeně sankcionována, přičemž možným postihem v těch nejzávažnějších případech měl být i trest odnětí svobody, který mohl vést i k extradici. Vedle trestu odnětí svobody bylo možné uložit i tresty mírnější, jako například odnětí úředního povolení či řízení společnosti.

Důležitým institutem, který obsahovalo rámcové rozhodnutí, byla také, vedle již tradiční trestní odpovědnosti fyzických osob, trestní odpovědnost osob právnických. Členské státy měly zajistit odpovědnost každé právnické osoby za jednání uvedená v čl. 2. a 3., bylo-li spácháno v její prospěch osobou mající řídicí postavení v právnické osobě, založené oprávněním kontrolovat její činnost, rozhodovat jejím jménem nebo ji zastupovat. Sankce mají být efektivní, přiměřené a také mají odrazovat od dalšího

protiprávního jednání. Vedle finančního postihu jimi mohou být odněti možnosti dostávat dotace, umístění pod dozor soudu atd.

Členské státy byly povinny přijmout opatření nezbytná k provedení ustanovení rámcového rozhodnutí do 27. ledna 2005. Rámcové rozhodnutí však přineslo dvě důležité otázky. Za prvé, zda je opravdu nutné, aby k dosažení vytyčeného cíle ukládalo právo ES členským státům využití konkrétních prostředků, což by znamenalo vybočení z právního standartu ES. Druhým problémem je legitimita takového přístupu, respektive otázka, jaké zmocnění tuto legitimitu zakládá a o jaký pilíř evropské legislativy ho lze opřít. Na základě této druhé otázky podala Komise s odkazem na čl. 35(6) Smlouvy o EU žalobu proti Radě, přičemž požadovala zrušení rámcového rozhodnutí z důvodu jeho nezákonnosti.

Dne 13. září 2005 Evropský soudní dvůr rámcové rozhodnutí skutečně zrušil, a to rozsudkem C-176/03 s odůvodněním, že bylo přijato mimo legislativní rámec ES. Při rozhodování o žalobě došel Evropský soudní dvůr mimo jiné k následujícím závěrům:

- Právním základem společné právní úpravy měl být čl. 175 Smlouvy o ES, tedy první pilíř.
- Vyšší efektivnost prosazování ochrany životního prostředí, která byla účelem napadeného rámcového rozhodnutí, je jednou z kompetencí ES.
- Skutečnost, že normy trestního práva, ať už hmotného či procesního, v obecné rovině nepatří mezi kompetence ES, nesmí bránit tomu, aby ES přijalo opatření k zajištění účinné ochrany životního prostředí, mezi která patří nepochybně i trestní sankce.
- Přijetím rámcového rozhodnutí zasáhla Rada do pravomoci ES. Rámcové rozhodnutí mělo za cíl ochranu životního prostředí a jeho ustanovení by mohla

být platně přijata, pokud by právním základem byl čl. 175 Smlouvy o založení ES.^{60 61}

3.2.2 Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí 2008/99/ES

Dne 9.2.2007 zveřejnila Komise v reakci na výše zmíněné rozhodnutí Evropského soudního dvora návrh směrnice Rady a Parlamentu o trestněprávní ochraně životního prostředí (KOM 2007/51 in fine). Jako právní základ byl zvolen čl. 175 odst. 1 Smlouvy o založení ES. Podobně jako rámcové rozhodnutí z roku 2003 zavádí i návrh směrnice harmonizaci v oblasti trestných jednání a v oblasti trestněprávní odpovědnosti fyzických a právnických osob. Novinkou oproti rámcovému rozhodnutí jsou tzv. doprovodná opatření představující významný krok k posílení ochrany životního prostředí. Jako příklad doprovodného opatření lze zmínit povinnost uvést poškozené prostředí do původního stavu.

Tato úprava měla být pokroková, vývoj byl však spíše opačný. Došlo totiž k dalšímu soudnímu sporu, kdy Komise podala žalobu na neplatnost Rámcového rozhodnutí Rady EU 2005/667/SVV o boji proti znečištění z lodí pro rozpor s čl. 31 odst. 1 písm. e), čl. 34 a čl. 47 Smlouvy o EU. Dle názoru Komise není rámcové rozhodnutí vhodným právním nástrojem, kterým uložit státu povinnost postavit určité jednání na roveň trestného činu a uložit za něj trestní sankci. Tím, kdo určí konkrétní druhy sankcí na vnitrostátní úrovni, by podle názoru Komise měly být samy státy, ne ES. Argumentům Komise dal Evropský soudní dvůr za pravdu, když ve svém rozhodnutí C-440/05 sice uznal princip integrace politiky životního prostředí do dopravní politiky a potvrdil možnost zavedení skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí na úrovni ES, zároveň však konstatoval, že určení konkrétního

⁶⁰ Srovnej STEJSKAL, Vojtěch. Nová komunitární trestněprávní ochrana životního prostředí na obzoru. In: *České právo životního prostředí*, 2007, č. 19, str. 9-14.

⁶¹ Srovnej ŠTURMA, Pavel, Michal Tomášek et al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století*. Praha: Karolinum, 2009, str. 130-132.

druhu a výše sankcí musí být ponecháno na členských státech, jinými slovy druh a výše sankcí mají být stanoveny na národní úrovni.^{62 63}

Na základě tohoto rozhodnutí byl Komisí upraven návrh směrnice o trestněprávní odpovědnosti v ochraně životního prostředí z roku 2007. Pozměněný návrh směrnice byl v konečné podobě schválen 19.11.2008 a následně zveřejněn v Úředním věstníku EU pod číslem 2008/99/ES. V souladu s již zmíněným rozhodnutím Evropského soudního dvora C-440/05 jsou druh i výše sankcí ponechány na právní úpravě jednotlivých členských států. Jediným požadavkem ze strany ES ohledně sankcí je jejich přiměřenost, účinnost, a dostatečná schopnost odradit potencionální pachatele od zakázaného jednání. Další významnou změnou, kterou směrnice přinesla, je navázání všech skutkových podstat trestných činů na protiprávnost. Protiprávností se dle čl. 2 písm. a) směrnice rozumí jednání porušující:

- právní předpisy, které byly přijaty na základě Smlouvy o založení ES a zároveň jsou uvedeny v příloze A směrnice
- právní předpisy přijaté na základě Smlouvy o Euroatomu, které jsou zároveň uvedeny v příloze B směrnice
- právní předpisy členských států či rozhodnutí jejich příslušných orgánů uvádějící v účinnost předpisy v předchozích dvou bodech

Požadavky na zavedení skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí jsou obsaženy v čl. 3 směrnice. Členské státy musí zajistit, aby jednání vyjmenovaná v tomto ustanovení byla v národních úpravách považována za trestné činy, za předpokladu, že jsou protiprávní a byla spáchána úmyslně či z hrubé nedbalosti. Těmito jednáními jsou nakládání s radioaktivním odpadem, nakládání s látkami, které poškozují ozonovou vrstvu Země, provoz nebezpečných zařízení, emise nebo vypouštění množství materiálu nebo ionizujícího záření do ovzduší, půdy nebo vody

⁶² Srovnej STEJSKAL, Vojtěch. Trestněprávní ochrana životního prostředí v komunitárním právu těsně před cílem? In: *České právo životního prostředí*, 2008, č. 23, str. 53.

⁶³ Viz rubrika Judikatura Evropského soudního dvora. In: *České právo životního prostředí*, 2008, č. 28, str. 90-94.

způsobit ohrozit lidské zdraví, zhoršit stav ovzduší, půdy nebo vody či způsobit škody na rostlinách a živočiších aj. Směrnice navíc v čl. 4 ukládá členským státům povinnost zajistit, aby jako trestný čin byly stíhány i návod a pomoc k těmto jednáním, byla-li spáchána úmyslně.

Neméně důležitými ustanoveními směrnice jsou i čl. 6 a 7 zavádějící trestní odpovědnost právnických osob. Ty jsou směrnici definovány jako subjekty mající status právnické osoby dle vnitrostátního práva, přičemž definice se nevztahuje na stát, veřejné subjekty při výkonu státní moci a veřejné mezinárodní organizace. Státy musí zajistit stíhatelnost právnických osob za trestné činy uvedené v čl. 3 a 4 směrnice, pokud se jich v jejich prospěch dopustila jakákoliv osoba mající v právnické osobě vedoucí postavení, jednající samostatně nebo jako člen orgánu, a to ať už na základě zmocnění, rozhodujícího vlivu v právnické osobě nebo možnosti vykonávat v ní kontrolu. Ohledně sankcí platí stejná úprava jako u fyzických osob, tedy musí být přiměřené, efektivní a odrazující.⁶⁴

⁶⁴ Srovnej STEJSKAL, Vojtěch. Od prosince 2008 je úprava trestněprávní ochrany životního prostředí společná v celé EU. In: *České právo životního prostředí*, 2008, č. 24, str. 82-85.

4. Česká právní úprava trestněprávní odpovědnosti fyzických osob v ochraně životního prostředí

4.1 Historický exkurs - vznik a vývoj právní úpravy

Koncepce trestněprávní odpovědnosti fyzických osob v ochraně životního prostředí vznikala postupně od druhé poloviny 20. století. Od té doby můžeme hovořit a počátcích ochrany životního prostředí jako celku. Jako funkční a efektivní nástroj ochrany životního prostředí se však trestní odpovědnost začala prosazovat až po roce 1989.

4.1.1 Trestní zákon z roku 1950

Prvním československým trestním zákonem se stal zákon č. 89/1950 Sb., který byl přijat Národním shromážděním Československé republiky 12. července 1950. Tento předpis odstranil do té doby trvajícím dualismus v oblasti trestního práva, kdy na území Slovenska platil Uherský trestní zákoník o zločinech a přečinech z roku 1878, zatímco v českých zemích rakouský trestní zákon z roku 1852, o zločinech, přečinech a přestupcích. Dosavadní tripaticí zločinu, přečinu a přestupku nahradila jediná jednotná kategorie deliktů - trestné činy. Trestně odpovědná byla fyzická osoba, která v době činu dosáhla věku 15ti let a zároveň nebyla v době činu vyloučena z trestní odpovědnosti z důvodu nepřičetnosti.⁶⁵ Za trestný čin bylo považováno jen „*takové pro společnost nebezpečné jednání, jehož výsledek uvedený v zákoně pachatel zavinil.*“⁶⁶ Trestní zákon rozlišoval mezi tresty hlavními, kam spadal trest smrti, trest odnětí svobody a nápravná opatření, a tresty vedlejšími, mezi které patřil zákaz pobytu, peněžitý trest a další.

⁶⁵ Srovnej STEJSKAL, Vojtěch. *Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí*. Praha: Ediční středisko PF UK, 2002, str. 34 a násl.

⁶⁶ Ustanovení § 2 trestního zákona č. 86/1950 Sb., dostupné na www.psp.cz. [cit. dne 10.12.2014]

Trestní zákon z roku 1950 neobsahoval skutkovou podstatu trestného činu ohrožení nebo poškození životního prostředí. Dopustila-li se některá fyzická osoba protiprávního jednání ve vztahu k životnímu prostředí, mohla být stíhána buď na základě obecných skutkových podstat obecného ohrožení, zneužití vlastnického práva, poškození cizí věci, nebo na základě speciálně koncipovaných skutkových podstat, kterými byly trestné činy pytláctví a šíření nakažlivé choroby živočichů a rostlin.

Trestného činu pytláctví (§ 256) se dopustil ten, kdo úmyslně zasáhl do práva rybolovu či myslivosti jiného, buď lovem ryb či zvěře, anebo tím, že ryby či zvěř zničil, poškodil či s nimi nakládal jako s vlastními. Vedle této základní skutkové podstaty byla v odstavci druhém obsažena skutková podstata kvalifikovaná, která byla naplněna v případě, že se dotyčná osoba dopustila výše uvedeného jednání výdělečně, na zvěři v oboře nebo během doby hájení, bylo-li následkem takového činu značná škoda anebo za předpokladu existence jiné zvláště přitěžující okolnosti. Ustanovení § 256 trestního zákona obsahovala ve svém třetím odstavci ještě jednu kvalifikovanou skutkovou podstatu, která byla naplněna za předpokladu, že se pachatel bezprostředně po spáchání činu pokusil si věc uchovat násilím nebo pod pohrůžkou bezprostředního násilí.

Šíření nakažlivé choroby živočichů a rostlin (§ 201, § 202) se dopustil ten, kdo úmyslně způsobil nebo zvýšil riziko zavlečení či rozšíření nakažlivé choroby domácích nebo jiných hospodářsky důležitých zvířat, respektive úmyslně způsobil nebo zvýšil riziko zavlečení či rozšíření nakažlivé choroby nebo škůdce užitkových rostlin.

K naplnění skutkové podstaty trestného činu zneužití vlastnictví (§ 133) bylo třeba úmyslně ohrozit obecný zájem zničením, poškozením, uvedením ve stav neupotřebitelnosti či zašantročením vlastní věci nebo věci mající větší hospodářskou důležitost. Jednalo se o trestný čin ohrožovací, k jeho dokonání tak nebyl nutný vznik poruchy na objektu trestného činu - zájmu na nerušeném výkonu vlastnického práva, stačilo jeho ohrožení.

Pachatelem trestného činu obecného ohrožení (§ 190, 191) se stal ten, kdo úmyslně vydal lidi v nebezpečí smrti či těžké újmy na zdraví, nebo cizí majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu tím, že se dopustil jedné z forem protiprávního jednání uvedených ve výčtu těchto ustanovení. Protože samostatné skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí chyběly, bylo možné stíhat jednání mající za následek závažné dopady na životní prostředí právě jako trestný čin obecného ohrožení. Důraz byl kladen především na ochranu lidského života, zdraví a majetku. I když ve vztahu k životnímu prostředí došlo k jednáním majícím velmi vážné následky, soudy se v praxi zabývaly jen zhodnocením výše škody na majetku.

Lze shrnout, že trestní zákon z roku 1950 poskytoval životnímu prostředí a jeho jednotlivým složkám ochranu nedostatečnou. Přestože se nabízela subsumpce jednání ohrožujících či poškozujících životní prostředí pod obecné skutkové podstaty, v převážné většině případů se tak nestalo. Na celospolečenském žebříčku hodnot, které bylo třeba chránit prostřednictvím trestního práva, se mnohem výše před životním prostředím nacházela např. ochrana státu zajištěna prostřednictvím trestných činů proti republice, řádné fungování státní správy, zajištěno prostřednictvím trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných atd. Jednání nebezpečná pro stav životního prostředí se tak povětšinou ani nedostala před soud. Trestní zákon poskytoval životnímu prostředí ochranu pouze zprostředkovanou. V. Stejskal toto „přehlížení“ problematiky ochrany životního prostředí v trestním právu považuje za logické, neboť v té době tato otázka nebyla zdaleka tak aktuální, jak je tomu dnes.^{67 68}

4.1.2 Právní úprava v letech 1961-1989

Předpisem, který v celém rozsahu nahradil zákon č. 86/1950 Sb., se stal trestní zákon č. 140/1961 Sb., který byl postupně mnohokrát novelizován a platil až do roku

⁶⁷ Srovnej STEJSKAL, Vojtěch. *Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí*. Praha: Ediční středisko PF UK, 2002, str. 34-36.

⁶⁸ Viz příslušná ustanovení zvláštní části trestního zákoníku č. 86/1950 Sb., dostupné na www.psp.cz. [cit. dne 10.12.2014]

2009. Co se týče ekologické kriminality, ani tento zákon zpočátku neznal samostatnou skutkovou podstatu trestného činu poškození či ohrožení životního prostředí. Pro postihnutí takového jednání byla používána ustanovení o trestných činech obecného ohrožení, poškozování cizí věci či šíření nakažlivé choroby. Patrně nejčastěji však byly využívány vybrané skutkové podstaty trestných činů hospodářských, upravených v hlavě druhé trestního zákona, jednalo se např. o trestný čin poškozování majetku v socialistickém vlastnictví (§ 136 a 137).^{69 70}

Trestný čin poškozování majetku v socialistickém vlastnictví mohl být spáchán úmyslně, činila-li výše způsobené škody alespoň 1500 Kčs, pokud byla škoda nižší, jednalo se o přečin. Bylo-li však při jednání naplňujícím znaky skutkové podstaty tohoto trestného činu užito násilí, byl-li subjektem protiprávního jednání recidivista či v případě jiných okolností zvyšujících nebezpečnost činu pro společnost, jednalo se vždy o trestný čin, bez ohledu na výši vzniklé škody. Poškození majetku v socialistickém vlastnictví se fyzická osoba mohla dopustit i z nedbalosti. Předpokladem bylo porušení důležité povinnosti, nebo muselo jít o jednání svědčící o neodpovědném postoji k socialistickému majetku a zároveň musela být trestným činem způsobena větší škoda. Z obou zmíněných forem zavinění byla mnohem častěji využívána forma nedbalostní, prokázání úmyslu totiž představovalo v praxi nemalé potíže. V roce 1990 byl trestný čin poškozování majetku v socialistickém vlastnictví z trestního zákona vypuštěn, a to z důvodu zrušení institutu socialistického vlastnictví a vzhledem ke společenským změnám nastalým po roce 1989.⁷¹

⁶⁹ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 74.

⁷⁰ Srovnej ZICHA, Jiří a POKORNÁ Lucie. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. In: *Trestněprávní revue*, 2012, č. 4, str. 79.

⁷¹ Srovnej STEJSKAL, Vojtěch. *Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí*. Praha: Ediční středisko PF UK, 2002, str. 36-37.

4.1.3 Novely trestního zákona po roce 1989

Na přelomu 80. a 90. let 20. století byly přijaty dvě novely trestního zákona, které představovaly významnou změnu v přístupu k ochraně životního prostředí za pomoci trestního práva. Do trestního zákona jimi byly zařazeny samostatné skutkové podstaty týkající se ochrany životního prostředí, odbornou veřejností již dlouho očekávány. Konkrétně se jednalo o trestný čin ohrožení životního prostředí, jak v úmyslné (§ 181a), tak v nedbalostní (§ 181b) formě. Jako kritérium nebezpečnosti zde byly u kvalifikovaných skutkových podstat poprvé v trestněprávních předpisech zavedeny pojmy „značná újma“ a „újma velkého rozsahu“. Taková formulace skutkových podstat působila značné problémy v teorii i aplikační praxi. Pojem újma nebyl v té době ještě definován⁷², navíc z dikce zákona nebylo zřejmé, zda měl zákonodárce na mysli újmu ekonomickou nebo ekologickou a jak ji stanovit. V praxi nebyly tyto dvě skutkové podstaty ve větší míře využívány. Důvodem byla jednak přílišná abstraktnost jejich formulace, jednak skutečnost, že orgány činné v trestním řízení neměly s tímto druhem kriminality velké zkušenosti.⁷³

Do roku 2002 chyběly v trestním zákoně některé skutkové podstaty trestných činů týkajících se ochrany životního prostředí. Jednalo se především o trestné činy, které by reflektovaly příslušná ustanovení právních předpisů upravujících nakládání s geneticky modifikovanými organismy, s odpady, s chemickými látkami, s ohroženými druhy rostlin a živočichů aj.⁷⁴ Tento nedostatek byl odstraněn novelou trestního zákona, která zavedla s účinností od 1.8.2002 trestné činy ohrožení a poškození životního prostředí, nakládání s nebezpečnými odpady, poškozování lesa těžbou a neoprávněné nakládání s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami.⁷⁵

⁷² Jeho definici přinesl až zákon č. 17/1992 Sb.

⁷³ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a Vojtěch STEJSKAL. *Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí: (závěry a shrnutí projektu GA ČR - 407/00/1705)*. Praha: Vodnář, 2002, str. 11-12.

⁷⁴ Srovnej tamtéž, str. 12.

⁷⁵ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 74.

4.1.4 Přijetí nového trestního zákoníku

V roce 2009 byl přijat trestní zákoník č. 40/2009 Sb., který s účinností od 1.1.2010 v celém rozsahu nahradil dosavadní trestní zákon z roku 1961. Poprvé nejen v historii České republiky, ale i Československa, jsou zde trestné činy proti životnímu prostředí upraveny na jednom místě, konkrétně v hlavě VIII. Vyčlenění trestných činů proti životnímu prostředí do samostatné hlavy v rámci trestního zákoníku představuje významnou změnu z hlediska postavení environmentální kriminality. Došlo ke zdůraznění významu životního prostředí jako objektu trestněprávní ochrany. I nadále lze však protiprávní jednání proti životnímu prostředí postihovat i podle ustanovení jiných hlav zvláštní části trestního zákoníku.

K významné novelizaci trestního zákoníku v oblasti ochrany životního prostředí, nazývané také „zelená novela“, bylo přikročeno v roce 2011, a to především z důvodu nesouladu dosavadní úpravy s unijním právem. Skutkové podstaty trestných činů „poškození a ohrožení životního prostředí“ a „poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti“ byly přeformulovány a dále došlo k zavedení některých zcela nových trestných činů.⁷⁶

4.2 Trestné činy na úseku ochrany životního prostředí obecně

Skutkové podstaty trestných činů na úseku ochrany životního prostředí v platném znění trestního zákoníku lze dělit na obecné, zvláštní a ostatní. Pro obecné skutkové podstaty je charakteristická jejich široká využitelnost pro sankcionování protiprávních jednání (ohrožení a poškození životního prostředí, § 293 a § 294). Speciální skutkové podstaty lze aplikovat jen na dílčí problémy v konkrétních případech (pytláctví § 304, týrání zvířat § 302 aj.) Ostatní skutkové podstaty nejsou sice upraveny

⁷⁶ Srovnej JANČÁŘOVÁ, Ilona, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PEKÁREK et al. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. Brno: Masarykova Univerzita, 2013, str. 148-149.

v hlavě VIII, nicméně jsou taktéž využitelné pro ochranu životního prostředí (obecné ohrožení § 272 a § 273, zneužívání vlastnictví § 229 aj.).⁷⁷

Druhovým objektem environmentálních trestných činů je „zájem společnosti na ochraně životního prostředí a jeho jednotlivých složek“.⁷⁸ Životní prostředí je chráněno především prostřednictvím právní úpravy režimu jeho složek (půda, voda aj.) a ekosystémů (ochrana přírody a krajiny, ochrana lesa), dále právní úpravou režimu lidských činností a zdrojů ohrožení majících potenciální negativní vliv na stav životního prostředí.⁷⁹

K naplnění skutkové podstaty některého z environmentálních deliktů musí nastat porušení povinnosti stanovené zvláštním právním předpisem a zároveň zde musí být následek, a to ať už v podobě ohrožení či v podobě poškození životního prostředí. Druhově lze tedy trestné činy na úseku ochrany životního prostředí zařadit mezi ohrožovací i poškozovací.⁸⁰

Z hlediska formy zavinění můžeme tyto trestné činy rozdělit na úmyslné a nedbalostní.⁸¹ Mezi úmyslné patří trestný čin poškození a ohrožení životního prostředí, týrání zvířat, neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami aj. Mezi nedbalostní trestné činy pak řadíme např. poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti či šíření nakažlivé nemoci zvířat.

⁷⁷ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 74-75.

⁷⁸ JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 775.

⁷⁹ Srovnej NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GŘIVNA aj. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 370.

⁸⁰ Srovnej JARMIČ, Libor. Trestní právo a ochrana životního prostředí. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 9, str. 270.

⁸¹ Srovnej STEJSKAL, Vojtěch. *Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí*. Praha: Ediční středisko PF UK, 2002, str. 40.

M. Damohorský uvádí, že environmentální trestné činy vykazují některé společné znaky. Mezi tyto charakteristické rysy patří následující:

1. Skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí jsou až na některé výjimky blanketní, odkazující na jiné právní předpisy. Takových předpisů existuje celá řada, může se jednat o zákony zabývající se ochranou životního prostředí, nakládání s léčivy, ochranou ozónové vrstvy Země aj., přičemž nejde jen o předpisy českého práva, ale i o přímo použitelné předpisy práva unijního (např. nařízení regulující obchodování s nebezpečnými odpady).⁸²
2. Poměrně častým jevem je úprava v podobě kvalifikovaných skutkových podstat.
3. Spáchá-li někdo trestný čin proti životnímu prostředí, hrozí mu poměrně vysoký finanční postih, oproti tomu výše trestu odnětí svobody je poměrně nízká.
4. Speciální skutkové podstaty jsou využívány pouze v ojedinělých případech, mnohem častěji jsou využity skutkové podstaty obecné.⁸³

4.3 Jednotlivé trestné činy na úseku ochrany životního prostředí

V následujícím textu se budu podrobněji zabývat jednotlivými skutkovými podstatami environmentálních trestných činů. Nejprve se zaměřím na hlavu VIII trestního zákoníku, přičemž budu postupovat od obecných skutkových podstat ke zvláštním. Dále rozeberu skutkové podstaty obsažené sice v jiných hlavách zvláštní části trestního zákoníku, avšak využitelné i pro účely ochrany životního prostředí.

⁸² Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 777.

⁸³ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan. *Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí*. Praha: Univerzita Karlova, 1999, str. 132.

4.3.1 Generální ochrana - poškození a ohrožení životního prostředí, poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti

Poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293), postihující jednání úmyslné, a poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294), postihující jednání z hrubé nedbalosti, jsou základními skutkovými podstatami trestných činů proti životnímu prostředí, jež představují generální ochranu životního prostředí a jeho jednotlivých složek. Ostatní trestné činy obsažené v hlavě VIII trestního zákoníku jsou vůči nim v poměru subsidiarity nebo speciality, z čehož vyplývá nemožnost jednočinného souběhu mezi nimi a trestnými činy poškození a ohrožení životního prostředí.

Při posuzování, zda došlo k ohrožení nebo poškození životního prostředí, je třeba vycházet i ze speciálních právních předpisů z oblasti práva životního prostředí. Zákon o životním prostředí nepodává přesnou definici pojmů „poškození a ohrožení“. Definuje však „znečišťování“ životního prostředí, kterým je vnášení cizorodých činitelů, ať už chemických, fyzikálních či biologických, do životního prostředí jako důsledek lidské činnosti, přičemž tyto činitele jsou cizorodí svou podstatou nebo množstvím v daném prostředí. Z logiky věci lze vyvodit závěr, že „znečištění“ představuje finální stav životního prostředí způsobený právě znečišťováním. Nepřevýší-li znečištění a znečišťování zákonné limity stanovené právními normami, nejde o protiprávní jednání. „Poškození“ je dle zákona o životním prostředí zhoršování stavu životního prostředí v takové intenzitě, že již přesahuje zákonem dovolené limity. Takové jednání je protiprávní a zakládá odpovědnost, za předpokladu splnění všech podmínek může jít i o odpovědnost trestněprávní.

Jedná se o skutkové podstaty mající blanketní dispozici, k jejich naplnění je tedy nezbytné porušení některého z jiných právních předpisů. To, jaký konkrétní předpis musí pachatel pro naplnění skutkové podstaty porušit, bude záviset na konkrétním

případě. Takovýchto vnitrostátních i unijních předpisů z oblasti ochrany přírody existuje několik desítek.⁸⁴

Dalším předpokladem naplnění základní skutkové podstaty je samotný vznik ohrožení nebo poškození životního prostředí. Tento stav je v ustanovení § 293 a § 294 vymezen na základě několika vzájemně alternativních hledisek. Prvním z nich je rozsah, k naplnění skutkové podstaty je vyžadováno poškození nebo ohrožení ve větším rozsahu či na větším území.⁸⁵ Dalšími hledisky jsou závažnost následků činu, resp. způsob jeho spáchání (způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti) a náklady, které je nezbytné vynaložit k odstranění následků takového jednání (náklady ve značném rozsahu).⁸⁶ V této podobě jsou základní skutkové podstaty předmětných trestných činů od novelizace trestního zákoníku provedené zákonem č. 330/2011 Sb. Do té doby je bylo možné aplikovat pouze na rostlinstvo a živočišstvo, nikoliv na životní prostředí jako celek a všechny jeho složky, jak je tomu nyní. Takový stav neumožňoval širší aplikaci těchto ustanovení, což bylo v přímém rozporu s jejich smyslem, uvážíme-li, že se jedná o ustanovení obecná. V § 293 odst. 1 alinea druhá a § 294 odst. 1 alinea druhá je obsažena druhá základní skutková podstata, ta je naplněna zvýšením či ztížením odvrácení/zmírnění poškození nebo ohrožení některé složky životního prostředí.⁸⁷

Další změnou týkající se předmětných trestných činů, kterou přinesla novela trestního zákoníku č. 330/2011 Sb. je doplnění § 296 o odst. 3, přičemž dle důvodové zprávy jde o transpozici čl. 3 písm. d) směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí. Jedná se o definiční ustanovení, podle kterého je třeba pod pojmem poškození a ohrožení některé ze složek životního prostředí rozumět také protiprávní provoz

⁸⁴ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 779.

⁸⁵ Pojem „větší území“ je konkretizován v § 296 trestního zákoníku, podle kterého je jím území o rozloze nejméně tří hektarů, u povrchových vod ve vodních útvech, s výjimkou vodních toků, vodní plocha o rozloze nejméně jednoho hektaru a v případě vodního toku minimálně dva kilometry jeho délky.

⁸⁶ Srovnej JANČÁŘOVÁ, Ilona, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PEKÁREK et al. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. Brno: Masarykova Univerzita, 2013, str. 151.

⁸⁷ Srovnej POKORNÁ, Lucie a Jan Zicha. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. In: *Trestněprávní revue*, 2012, č. 4, str. 80-81.

takového zařízení, ve kterém dochází k provádění nebezpečné činnosti nebo v němž jsou uskladněny či používány nebezpečné látky či směsi.

Přítěžující okolností u úmyslné i nedbalostní formy zavinění je skutečnost, že trestný čin byl spáchán opětovně, pro porušení důležité zákonné povinnosti nebo povinnosti, která pro pachatele vyplývala z jeho zaměstnání, povolání, funkce nebo postavení, způsobené poškození složky životního prostředí je trvalé nebo dlouhodobé nebo je-li k odstranění následků trestného činu nutné vynaložit náklady ve velkém rozsahu. Další přítěžující okolností je skutečnost, že pachatel jednal v úmyslu získat pro sebe nebo jiného značný prospěch. Tato se však uplatní, jak již vyplývá z dikce zákona, pouze u úmyslného zavinění.⁸⁸

Z hlediska sankcí umožňuje trestní zákoník za tyto trestné činy uložit trest odnětí svobody a zákaz činnosti. Někteří autoři považují za nedostatek právní úpravy, že trestní zákoník neumožňuje uložit zároveň se sankcí také nápravné opatření, např. povinnost kompenzačního opatření či uvedení do původního stavu.⁸⁹ Jednou z variant, ač v praxi není často využívána, je povinnost náhrady škody nebo odčinění nemajetkové újmy způsobené trestným činem, uložená jeho pachateli. Tato možnost však přichází v úvahu pouze v případě podmíněného odsouzení. Obecně se tedy za současné právní úpravy lze domoci uložení nápravných opatření pouze na základě ustanovení složkových zákonů, ať už jsou uložena rozhodnutím správního orgánu nebo přímo *ex lege*. Na jedné straně by svěřením pravomoci ukládat nápravná opatření do rukou trestních soudů znamenalo zamezení dalším správním řízením, na straně druhé se ponechání kompetence k ukládání nápravných opatření správním úřadům jeví jako vcelku rozumné, zejména vzhledem ke složitosti procesu ukládání nápravných opatření.

⁸⁸ Srovnej JANČÁŘOVÁ, Ilona, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PEKÁREK et al. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. Brno: Masarykova Univerzita, 2013, str. 151 a násl.

⁸⁹ Viz STEJSKAL, Vojtěch. Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2011, č. 3, str. 54 nebo JANČÁŘOVÁ, Ilona, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PEKÁREK et al. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. Brno: Masarykova Univerzita, 2013, str. 152.

Zaměříme-li se na četnost páchaní trestných činů poškození a ohrožení životního prostředí, lze pozorovat výrazně klesající tendenci v počtu obžalovaných osob. Zatímco v roce 2000 šlo ještě o desítky případů, v posledních letech se jednalo spíše o případy v řádech jednotek, v letech 2012 a 2013 se pak do stádia podání obžaloby nedostal dokonce ani jeden případ, a to ať už se bavíme o jednání úmyslném, či z hrubé nedbalosti. Zjednodušení znění skutkových podstat trestných činů poškození a ohrožení životního prostředí a poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti tak prozatím nevedlo k předpokládanému nárůstu počtu takto kvalifikovaných jednání.^{90 91}

4.3.2 Specifická ochrana - poškození nebo ohrožení složek životního prostředí

Poškození vodního zdroje (294a)

Trestný čin poškození vodního zdroje byl do trestního zákoníku zaveden novelou č. 330/2011 Sb. K vyčlenění ochrany vodních zdrojů z obecného režimu § 293 a § 294 do samostatného trestného činu došlo z toho důvodu, že vodní zdroj nepatří mezi složky životního prostředí (složkou životního prostředí je voda jako taková). Zavedení tohoto trestného činu bylo dle mého názoru správným krokem. Vodní zdroje jsou pro lidstvo nepostradatelné, ať už z hlediska samotného přežití a zachování zdraví, nebo z důvodu hospodářského využití atp., proto je jejich zvýšená ochrana jistě na místě.

Tohoto trestného činu se dopustí osoba, která způsobí úmyslně nebo z hrubé nedbalosti poškození vodního zdroje, u kterého bylo stanoveno ochranné pásmo. Nejedná se však o poškození jakékoliv intenzity, ale pouze takové, mající za následek zánik či oslabení důvodu zvláštní ochrany zdroje. Ochranné pásmo vodního zdroje

⁹⁰ Srovnej JANČÁŘOVÁ, Ilona, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PEKÁREK et al. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. Brno: Masarykova Univerzita, 2013, str. 152-154.

⁹¹ Viz zprávy o činnosti státního zastupitelství za příslušné roky. Dostupné na: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti> [cit. dne 28. 12. 2014]

stanovuje vodoprávní úřad prostřednictvím opatření obecné povahy v souladu s požadavky vodního zákona. Podle stejného předpisu se bude také posuzovat intenzita poškození vodního zdroje. Sankcí za spáchání tohoto trestného činu je trest odnětí svobody ve výšce až dvou let.^{92 93}

Poškození lesa (§ 295)

Potřeba ochrany lesů je dána jejich jedinečností a nezastupitelným místem v ekosystému. Lesy mají v krajině mnoho významných ekologických funkcí - zabraňují erozi, zadržují vodu, poskytují útočiště živočichům a rostlinám, značně se podílejí na stavu klimatu atd.

Trestného činu poškození lesa se dopustí ten, kdo způsobí vznik holé seče (může se jednat i o způsobení připojením k holině již existující) nebo závažné poškození lesa na celkové větší ploše nebo proředění porostu na celkové větší ploše lesa⁹⁴ pod hranici zakmenění. Z hlediska subjektivní stránky trestného činu může jít o jednání úmyslné i nedbalostní.

Vznik holé seče nebo závažného poškození lesa musí být následkem těžby lesních porostů nebo jiné činnosti provedené v rozporu s jiným právním předpisem. Touto jinou činností může být např. vypalování porostů, ale i úmyslné naříznutí stromů vlastníkem nebo uživatelem lesa a jejich následné ponechání na místě za účelem následného provedení tzv. nahodilé těžby, která má být dle § 2 písm. n) lesního zákona prováděna za účelem zpracování vyvrácených, suchých či jinak poškozených stromů. Původní trestní zákon č. 140/1961 Sb. znal v souvislosti s trestněprávní ochranou lesů pouze trestný čin poškozování lesa těžbou (§ 181c), jehož objektivní stránka byla

⁹² Srovnej POKORNÁ, Lucie a Jan Zicha. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. In: *Trestněprávní revue*, 2012, č. 4, str. 81.

⁹³ Srovnej JANČÁŘOVÁ, Ilona, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PEKÁREK et al. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. Brno: Masarykova Univerzita, 2013, str. 154.

⁹⁴ Celkovou větší plochou lesa se podle § 296 odst. 2 trestního zákoníku rozumí plocha o výměře větší než jeden a půl hektaru.

naplněna právě a pouze prováděním těžební činnosti. Dřívější úprava tedy nemohla postihnout všechny činnosti, včetně případného obcházení zákona, mající za důsledek závažné poškození lesa. Pod sousloví „jinou činností“ v nynějším trestním zákoníku lze subsumovat mnohá jednání, a dochází tak k výraznější ochraně lesů, jeho přijetím rozšířil zákonodárce i okruh právních předpisů, jejichž porušením, za předpokladu splnění dalších zákonných podmínek, může být naplněna skutková podstata trestného činu poškození lesa (dříve šlo pouze o lesní zákon). Trestný čin poškození lesa je často páchan v souběhu s trestnými činy majetkovými, zejména s trestným činem krádeže (§ 205), kdy pachatelem bývá často sám vlastník lesa. Frekvence jeho stíhání je však velmi nízká, od roku 2002 se trestní soudy zabývaly pouze cca dvěma desítkami případů.^{95 96}

Neoprávněné vypuštění znečišťujících látek (§ 297)

Česká republika, ač není přímořským státem, má ve svém trestním kodexu zakotven trestný čin neoprávněné vypuštění znečišťujících látek, zajišťující ochranu moří před znečištěním, a to na základě předpisů EU⁹⁷ navazujících na mezinárodní úmluvu Marpol. Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v úmyslném či nedbalostním vypuštění nebo nezabránění vypuštění znečišťujících látek z lodi nebo jiného plavidla, je-li toto jednání v rozporu s mezinárodní smlouvou. Zdůraznění odpovědnosti pachatele, který nezabránil vypuštění znečišťujících látek, ač k tomu byl povinen, se jeví jako nadbytečné. Měl-li totiž pachatel zvláštní povinnost konat, kterou nesplnil, je trestný na základě § 112 trestního zákoníku bez nutnosti dalšího výslovného ustanovení.⁹⁸

⁹⁵ Srovnej NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GRIVNA et al. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 374-375.

⁹⁶ Srovnej JANČÁŘOVÁ, Ilona, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PEKÁREK et al. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. Brno: Masarykova Univerzita, 2013, str. 155-157.

⁹⁷ Konkrétně se jedná o Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2005/35/ES ze dne 7. září 2005 o znečištění z lodí a o zavedení sankcí za protiprávní jednání a Rámcového rozhodnutí Rady EU 2005/667/SVV ze dne 12. července 2005 k posílení rámce trestního práva pro boj proti znečištění z lodí.

⁹⁸ Srovnej NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GRIVNA et al. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 376-377.

Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami, neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 299, § 300)

Obchod a jiné protiprávní nakládání s ohroženými druhy rostlin a živočichů je dnes tématem velmi aktuálním. Jedná se o celosvětově rozšířený druh kriminality, na kterém se podílí, podle mého názoru především z důvodu značných zisků, čím dál více osob. Tato problematika je proto předmětem zájmu nejen na unijní, ale i na mezinárodní úrovni, kde je hlavní úmluvou zajišťující ochranu ohrožených druhů CITES.

Současné znění skutkových podstat bylo zavedeno novelou trestního zákoníku č. 330/2011 Sb., a je transpozicí čl. 3 písm. f) až h) směrnice 2008/99/ES o trestněprávní ochraně životního prostředí. Právní úprava před novelou dostatečně neodpovídala požadavkům směrnice, nebyly v ní zahrnuty všechny druhy jednání směrnici požadované. Smyslem novely tedy bylo zpřesnění znění skutkových podstat tak, aby odpovídaly požadavkům unijního práva a také navázání na již vžitou systematiku základních pramenů práva z oblasti ochrany přírody a krajiny v ČR, kterými jsou zákon č. 114/1992 S., o ochraně přírody a krajiny a zákon č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy.

Skutkovou podstatu předmětných trestných činů naplní osoba protiprávně nakládající⁹⁹ s jedincem zvláště chráněného druhu živočicha či rostliny anebo s exemplářem chráněného druhu za předpokladu, že tento čin je spáchán na více než dvaceti pěti kusech těchto živočichů, rostlin či exemplářů. V případě silně nebo kriticky ohrožených druhů nebo v případě exempláře druhu, který je přímo ohrožen vyhubením nebo vyhynutím, postačí k naplnění skutkové podstaty protiprávní nakládání pouze s jediným takovým živočichem či rostlinou.

⁹⁹ Konkrétně jde o tato jednání: usmrcení, zničení, poškození, odejmutí z přírody, zpracovávání, dovezení, vyvezení, převoz, nabízení, zprostředkování nebo opatření sobě nebo jinému, viz § 299 a § 300 trestního zákoníku.

Pod pojmem „jedinec zvlášť chráněného druhu“ rozumíme rostlinu nebo živočicha chráněné podle předpisů vnitrostátního práva, především podle ustanovení již zmíněného zákona o ochraně přírody a krajiny. Prováděcím předpisem k tomuto zákonu je vyhláška č. 395/1992 Sb., obsahující seznam ohrožených druhů. Podle stupně intenzity ohrožení rozlišuje vyhláška mezi druhy kriticky ohroženými, silně ohroženými a ohroženými. Exemplářem chráněného druhu je takový druh, který je chráněn předpisy unijního a mezinárodní práva. Pod pojem „exemplář“ spadají chráněné rostliny a živočichové, ať už živí či mrtví. Jde-li o neživý exemplář, dopadá ochrana i na výrobky z rostlin a živočichů, případně z kterékoliv části jejich těla.

Mezi sankce, které lze uložit za spáchání těchto trestných činů, patří trest odnětí svobody ve výši až tři let, respektive ve výši až jednoho roku v případě nedbalostního jednání, dále zákaz činnosti a propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty. V případě úmyslného jednání je u kvalifikovaných skutkových podstat trestní sazba zvýšena na šest měsíců až pět let (§ 299 odst. 3), potažmo dva až osm let (§ 299 odst. 4), přičemž kvalifikovaná skutková podstata je naplněna spácháním jednání popsaného v základní skutkové podstatě ve spojení s okolností, že tohoto činu se pachatel dopustil jako člen organizované skupiny, čin byl spáchán v úmyslu získat pro sebe či jiného značný prospěch aj. Od roku 2005 byl nejčastěji uloženým trestem podmíněně odložený trest odnětí svobody a peněžitý trest. Peněžité tresty byly uloženy v rozmezí od 2 000 Kč do 30 000 Kč, v ojedinělých případech až do 200 000 Kč. I tato částka je však velmi nízká, uvážíme-li, že je-li pachatel postižen dle norem správního práva, hrozí mu až několikanásobně větší pokuta. Má-li trestní právo postihovat ta pro společnost nejzávažnější jednání, měly by zde být také nejprísnejší, dostatečné účinné a odrazující sankce.^{100 101 102}

¹⁰⁰ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb., kterým se mění trestní zákoník, str. 26-27. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=297&CT1=0> [cit. dne 9. 1. 2015].

¹⁰¹ Srovnej JANČÁŘOVÁ, Ilona, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PEKÁREK et al. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. Brno: Masarykova Univerzita, 2013, str. 157-161.

¹⁰² Srovnej MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013, str. 399.

Poškození chráněných částí přírody (§ 301)

Také trestný čin poškození chráněných částí přírody byl do právního řádu ČR zaveden novelou trestního zákoníku č. 330/2011 Sb. Přijetí tohoto trestného činu přineslo vůbec poprvé v historii jak československé, tak české trestněprávní úpravy, možnost uložit trestněprávní sankci za poškozování chráněných částí přírody a krajiny. Zatímco dříve bylo na jeho místě ustanovení poskytující ochranu pouze chráněným živočichům a rostlinám (tento trestný čin se nazýval „odnímání nebo ničení živočichů a rostlin“), po přeformulování znění skutkové podstaty zajišťuje trestněprávní ochranu ostatních, neméně důležitých částí přírody, konkrétně památného stromu, významného krajinného prvku, jeskyně, zvláště chráněných území, evropsky významné lokality a ptačí oblasti. Obsah trestného činu odnímání nebo ničení živočichů a rostlin byl včleněn do § 299 a § 300, které tak zajišťují komplexní druhovou ochranu.

Objektivní stránku tohoto trestného činu naplní ten, kdo úmyslně nebo z hrubé nedbalosti poruší jiný právní předpis zničením nebo poškozením některé z uvedených částí přírody. Zároveň musí jít o jednání do té míry intenzivní, že jeho následkem je zánik nebo značné oslabení důvodu, pro který je taková část přírody chráněna. Jiným právním předpisem je zde míněn zákon o ochraně přírody a krajiny.^{103 104 105}

4.3.3 Protiprávní nakládání se zdroji ohrožení životního prostředí

Neoprávněné nakládání s odpady (§ 298)

Odpad, mnohdy obsahující řadu nebezpečných látek, je vedlejším produktem převážného počtu činností prováděných člověkem. Většinou je vyprodukovaný odpad

¹⁰³ Srovnej STEJSKAL, Vojtěch. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, str. 175-176.

¹⁰⁴ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 792.

¹⁰⁵ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb., kterým se mění trestní zákoník, str. 27. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=297&CT1=0> [cit. dne 9. 1. 2015].

pouze uložen jakožto nepotřebný produkt, jeho recyklace a následné opětovné použití je stále řešením uplatňovaným pouze v menšině případů. Příroda si s ním však dokáže sama poradit jen do určité míry, její absorpční schopnost není neomezená. Stále větší zatížení planety neustále se rozrůstajícím množstvím odpadu se tak stalo problémem celosvětové úrovně. Nejvýznamnější mezinárodní úmluvou zabývající se nakládání s odpady je Basilejská úmluva, která byla v roce 1992 přijata i Českou republikou, na unijní úrovni je významné nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1013/2006, o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice státu a jejich zneškodňování.

Protiprávní likvidace odpadů je velice lukrativní činností, pachatelé často fungují na bázi organizovaných skupin. Nelegální přeshraniční převoz odpadu je častým typem kriminality především v zemích východní a střední Evropy, tedy i v České republice, přičemž tyto země představují příjemce takto dovezeného odpadu.

Definici odpadu najdeme v zákoně o odpadech, přesněji v § 3 tohoto zákona, dle kterého je odpadem „každá movitá věc, které se osoba zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se jí zbavit“. Nakládáním s odpady je dle ustanovení § 4 odst. 1 písm. e) zákona o odpadech shromažďování, sběr, výkup, přeprava, doprava, skladování, úprava, využití a odstranění odpadů. Za nebezpečný odpad je považován odpad mající jednu nebo více z vlastností vyjmenovaných v příloze č. 2 k zákonu o odpadech.

Trestný čin neoprávněného nakládání s odpady sestává ze dvou samostatných základních skutkových podstat. První základní skutkovou podstatu naplní ten, kdo při přeshraniční přepravě odpadu jedná v rozporu s jiným právním předpisem z oblasti nakládání s odpady, ať už úmyslně či z nedbalosti. Konkrétně jde o případy, kdy pachatel přepravuje odpad bez oznámení nebo souhlasu příslušného orgánu nebo v oznámení, žádosti o souhlas či dokladech k přeshraniční přepravě uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje, případně některé údaje zamlčí. Druhá základní skutková podstata spočívá v ukládání, odkládání, přepravě či jiném protiprávním nakládání s odpady, za předpokladu, že k odstranění způsobeného poškození nebo ohrožení životního prostředí je nutné vynaložit náklady ve značném rozsahu. První základní skutková podstata se tedy vztahuje výlučně na nelegální přeshraniční přepravu odpadu,

druhá základní skutková podstata míří na všechny ostatní druhy nakládání s odpady s tím, že následkem takového nakládání musí být kvalifikované ohrožení či poškození životního prostředí.

Podle dřívější právní úpravy se základní skutkové podstaty vztahovaly pouze na nakládání s nebezpečným odpadem. Od přijetí nynějšího trestního zákoníku bylo slovo „nebezpečné“ vypuštěno. V základních skutkových podstatách tedy záleží na tom, zda má protiprávní jednání za následek poškození či ohrožení životního prostředí, ne na nebezpečnosti odpadu. Samozřejmě i nadále představuje nebezpečný odpad pro životní prostředí vyšší riziko, tato skutečnost byla reflektována zařazením nakládání s nebezpečným odpadem mezi okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Mezi další tyto okolnosti patří skutečnost, že pachatel jednal jako člen organizované skupiny, spáchal tento trestný čin opakovaně, získal spácháním činu pro sebe či jiného značný majetkový prospěch, případně prospěch velkého rozsahu.^{106 107}

Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§ 298a)

Ve druhé polovině 20. století byl vědecky prokázán značný úbytek ozonu v atmosféře a z toho vyplývající zúžení ozonové vrstvy Země. Příčinou je celá řada škodlivých látek unikajících do ovzduší, zejména jde o halony a freony, dříve hojně používané v chladírenském průmyslu. Nebezpečné látky se používají také v zemědělství, jako rozpouštědla v nátěrových hmotách atd. V roce 1985 došlo na mezinárodní konferenci programu OSN pro životní prostředí k přijetí tzv. Vídeňské úmluvy na ochranu ozonové vrstvy, která deklarovala nutnost spolupráce ve výzkumu a sledování stavu ozonové vrstvy na mezinárodní úrovni. Prvním dokumentem obsahujícím konkrétní cíle a závazky, které je nutné dodržet ohledně výroby a spotřeby látek nebezpečných pro ozonovou vrstvu, byl však až Montrealský protokol, přijatý

¹⁰⁶ Srovnej CHMELÍK, Jan. *Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení: vysokoškolská učebnice*. Praha: Linde, 2005, str. 77-78.

¹⁰⁷ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 787-788.

v roce 1987. Smluvní strany dodržely závazky plynoucí z protokolu, díky čemuž v roce 2010 klesla spotřeba a výroba látek nebezpečných pro ozonovou vrstvu oproti roku 1987 o celých 98%.

Institut trestněprávní ochrany ozonové vrstvy byl do trestního zákoníku zaveden jeho novelou č. 330/2011 Sb., a to prostřednictvím přijetí zcela nového trestného činu neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu. Důvodem přijetí byla nutnost transpozice ustanovení čl. 3 písm. i) směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí.

Objektivní stránka předmětného trestného činu spočívá v protiprávním vyrobení, dovezení, vyvezení, uvedení na trh či jiné nakládání s látkou poškozující ozonovou vrstvu v nikoliv malém rozsahu. Možnými sankcemi jsou trest odnětí svobody, zákaz činnosti a propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty. Kvalifikovaná skutková podstata je naplněna, pokud se pachatel tohoto činu dopustil opakovaně, v úmyslu získat pro sebe nebo jiného značný prospěch, nebo spáchal-li takový čin ve značném rozsahu.^{108 109}

Mezi trestné činy postihující protiprávní nakládání se zdroji ohrožení životního prostředí patří také trestné činy „nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky“ a „nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu“, tyto jsou však zařazeny mimo hlavu VIII trestního zákoníku, mezi trestné činy obecně nebezpečné. Nad tím, proč nejsou tyto dva trestné činy součástí hlavy VIII, se pozastavuje V. Stejskal, když tvrdí, že „z hlediska systematiky práva životního prostředí by se jednalo o trestněprávní koncovky k zákonům týkajícím se pravidel nakládání se zvláštními zdroji ohrožení životního prostředí, jako např. zákon

¹⁰⁸ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb., kterým se mění trestní zákoník, str. 26. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=297&CT1=0> [cit. dne 11. 1. 2015].

¹⁰⁹ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 788- 789.

o chemických látkách a přípravcích či atomový zákon.“¹¹⁰ Jiní autoři naopak poukazují na skutečnost, že i když se jedná o trestné činy aplikovatelné pro účely ochrany životního prostředí, jejich primárním objektem je ochrana života a zdraví osob, a jejich zařazení mimo trestné činy proti životnímu prostředí tak považují za správné.¹¹¹

4.3.4 Ostatní trestné činy proti životnímu prostředí v hlavě VIII trestního zákoníku

Týrání zvířat (§ 302)

Předmětem útoku tohoto trestného činu je zvíře. Zvířetem se dle § 3 písm. a) zákona na ochranu zvířat proti týrání rozumí živý obratlovec, vyjma člověka, ne však plod či embryo takového obratlovce. Ustanovení trestného činu týrání zvířat tak poskytuje ochranu pouze savcům, ptákům, plazům, obojživelníkům a rybám, bezobratlí nejsou před týráním v rovině trestněprávní jakkoliv chráněni, jejich týrání může být postiženo pouze na úrovni správního práva. Existuje mnoho způsobů nebezpečného zacházení se zvířaty. Podrobný výčet jednání, která se považují za týrání zvířat, je obsažen v § 4 zákona na ochranu zvířat proti týrání (sám trestní zákoník pojem týrání nedefinuje). Zpravidla jde o případy, kdy zvíře musí snášet, mnohdy opakovaně nebo po delší dobu, bolesti a utrpení, je nuceno k výkonům prokazatelně překračujícím jeho síly, trpí nedostatečnou výživou atp. Ustanovení trestného činu týrání zvířat neposkytuje ochranu pouze zvířatům chovaným v lidské péči (zejména v hospodářských, zájmových a laboratorních chovech), nýbrž i zvířatům volně žijícím v přírodě v přirozených podmínkách.

Objektivní stránka náleží v týrání zvířete způsobem zvláště surovým či trýznivým, nebo v tomto jednání spáchaném navíc na veřejnosti či místě veřejnosti přístupném. Za zvláště surový či trýznivý způsob týrání je považováno jednání

¹¹⁰ STEJSKAL, V. Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2011, č. 3, str. 49.

¹¹¹ Srovnej JANCÁŘOVÁ, Ilona, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PEKÁREK et al. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. Brno: Masarykova Univerzita, 2013, str. 149.

způsobující zvířeti mimořádně fyzické útrapy a bolesti, nebo se jinak vymykající běžným případům týrání. Veřejně je čin spáchán, je-li spáchán před minimálně třemi současně přítomnými osobami a místo veřejně přístupné je takové místo, kam má přístup větší počet individuálně neurčených osob a kde se zpravidla také více osob zdržuje a mohou tak týrání zvířat postřehnout (obchod, restaurace, ulice atd.).^{112 113} Pojmem „místo veřejnosti přístupné“ se zabýval také Nejvyšší soud, a to konkrétně v usnesení ze dne 15. 6. 2011, sp. zn. 8 Tdo 657/2011, ve kterém tento pojem vykládá extenzivně. V tomto usnesení Nejvyšší soud konstatuje, že „přístupnost je nutno chápat i v širších souvislostech a nelze ji striktně vztahovat jen k úzce vymezenému prostoru, kam může veřejnost přímo vstoupit či v něm pobývat, ale za veřejnosti přístupné místo lze považovat i prostory v osobním či soukromém vlastnictví, které nejsou samy o sobě považovány za místa veřejnosti přístupná, avšak bezprostředně sousedí s místem, kam veřejnost vstoupit nemůže, např. dvory, pole nebo jiná prostranství, ale je na ně nebo do nich přes nedostatečně izolující bariéru např. průhledný plot, lešení vidět, event. slyšet. Proto ve smyslu tohoto výkladu lze považovat za místo veřejnosti přístupné, i takový prostor, kde dochází k týrání zvířete, i soukromý nebo pronajatý pozemek nebo dvůr, na něž je přes jeho oplocení (např. pletivový plot) z místa veřejně přístupného (veřejné komunikace, pole, hřiště apod.) vidět, a je možné, že osoby kolem procházející mohou projevy týrání sledovat.“¹¹⁴

Za spáchání trestného činu týrání zvířat lze uložit trest odnětí svobody v trvání až dvou let, zákaz činnosti a propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty. Okolnostmi podmiňujícími vyšší trestní sazbu (šest měsíců až tři léta u § 302 odst. 2 a jeden až pět let u § 302 odst. 3) jsou recidiva, případy, kdy následkem jednání je smrt týraného zvířete nebo trvalé následky na jeho zdraví, a spáchání činu na větším počtu zvířat. Otázkou, co se rozumí „větším počtem zvířat“, se zabýval Nejvyšší soud, a to v již zmíněném usnesení ze dne 15. 6. 2011, sp. zn. 8 Tdo 657/2011, ve kterém dospěl

¹¹² Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 793-794.

¹¹³ Srovnej MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013, str. 403 a násl.

¹¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.6.2011, sp. zn. 8 Tdo 657/2011.

k závěru, že jde o alespoň sedm zvířat, přičemž toto pravidlo lze vztáhnout i k trestnému činu zanedbání péče o zvíře z nedbalosti. Soud uvádí, že vzhledem k zařazení spáchání činu na větším počtu zvířat mezi okolnosti podmiňující použití větší trestní sazby, se musí jednat o počet zvířat dostatečně reflektující vyšší trest. Dle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku má být zachována relace k trestným činům proti životu a zdraví, tam je však u okolností podmiňujících vyšší trestní sazbu použit pojem „na dvou nebo více osobách“, z čehož Nejvyšší soud vyvozuje závěr, že pokud by zákonodárce „větším počtem zvířat“ rozuměl minimálně dvě zvířata, použil by v zákoně stejnou formulaci jako u trestných činů proti životu a zdraví. Jelikož to však neudělal, lze se domnívat, že se má jednat o více než dvě zvířata.¹¹⁵

Oproti ostatním trestným činům proti životnímu prostředí je týrání zvířat trestným činem vcelku frekventovaným. Počet stíhaných se v jednotlivých letech pohybuje kolem dvou desítek. Nejčastěji ukládanou sankcí je podmíněně odložený trest odnětí svobody. Dále byly ukládány tresty obecně prospěšných prací, peněžité tresty a také zákazy činnosti. Trest odnětí svobody je ukládán spíše ojediněle.¹¹⁶

Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti (§ 303)

Před přijetím nynějšího trestního zákoníku bylo složité subsumovat určitá jednání pod ustanovení trestného činu týrání zvířat. Důvodem byl fakt, že se ho lze dopustit pouze úmyslně, pachateli je tak třeba prokázat alespoň úmysl nepřímý ve vztahu k jeho jednání naplňujícímu znaky skutkové podstaty týrání zvířat. V praxi však nezřídka docházelo k případům, kdy následkem nedbalostního zanedbání potřebné péče došlo k úmrtí zvířat nebo k trvalým následkům na jejich zdraví a tento delikt byl postihován pouze v rovině správního trestání, což zajisté neodpovídá jeho závažnosti. Popsaný stav vyřešil zákonodárce zavedením trestného činu zanedbání péče o zvíře z nedbalosti do trestního zákoníku z roku 2009.

¹¹⁵ Srovnej Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.6.2011, sp. zn. 8 Tdo 657/2011.

¹¹⁶ Srovnej JANČÁŘOVÁ, Ilona, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PEKÁREK et al. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. Brno: Masarykova Univerzita, 2013, str. 168.

Ke spáchání trestného činu zanedbání péče o zvíře z nedbalosti je vyžadováno zavinění ve formě hrubé nedbalosti. Tohoto deliktu se nemůže dopustit kterákoli fyzická osoba, ale pouze vlastník zvířete nebo osoba mající povinnost o zvíře pečovat (pracovník útulku apod.), mluvíme zde proto o tzv. speciálním subjektu. Objektivní stránka spočívá v zanedbání potřebné péče o zvíře, takové zanedbání však musí mít za následek trvalé následky na zdraví zvířete nebo jeho smrt. V opačném případě půjde o jednání postižitelné pouze jako správní delikt dle zákona na ochranu zvířat proti týrání.

Možnými sankcemi jsou zákaz činnosti, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty a trest odnětí svobody v trvání až šesti měsíců, respektive až dvou let, pokud má pachatelovo jednání za následek smrt či trvalý následek na zdraví většího počtu zvířat.^{117 118 119}

Pytláctví (§ 304)

Pytláctví je vůbec nejfrekventovanějším trestným činem z hlavy osmé trestního zákoníku. Poprvé byl trestný čin pytláctví zaveden do trestního zákona s účinností od 1.1.1994. Základní skutkovou podstatu, upravenou v § 178a odst. 1 trestního zákona, naplnil „*kdo neoprávněně loví zvěř nebo ryby, nebo ukryje, na sebe nebo jiného převede, nebo přechovává zvěř nebo ryby neoprávněně ulovené.*“ Objektem zde byla zvěř a ryby, ochrana však byla poskytována i výkonu rybářského práva a právu myslivosti, byť jen omezeně.

Ze znění základní skutkové podstaty vyplývá, že zde není rozhodující výše způsobené škody, není zde vyjádřen majetkový charakter činu, ten je obsažen až

¹¹⁷ Srovnej CHMELÍK, Jan. *Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení: vysokoškolská učebnice*. Praha: Linde, 2005, str. 75.

¹¹⁸ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 795-796.

¹¹⁹ Viz Důvodová zpráva zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, str. 287. Dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0> [cit. dne 15. 1. 2015].

v odst. 2 citovaného ustanovení jako okolnost podmiňující vyšší trestní sazbu. Rozlišujícím kritériem mezi tím, zda se jedná o trestný čin nebo přestupek, je míra společenské nebezpečnosti činu, nikoliv výše škody či délka trvání neoprávněného zásahu.¹²⁰

Přijetí nového trestního zákoníku (40/2009 Sb.) znamenalo pro trestný čin pytláctví velkou změnu, jeho skutková podstata byla z velké části přeformulována. Nově se pytláctví dopustí ten, kdo „*neoprávněně uloví zvěř nebo ryby v hodnotě nikoli nepatrné nebo ukryje, na sebe nebo jiného převede nebo přechovává neoprávněně ulovenou zvěř nebo ryby v hodnotě nikoli nepatrné*“. Značně problematické se ukázalo nahrazení slova „loví“ slovem „uloví“. Znamená to, že předmětné jednání bylo trestné až v okamžiku skutečného ulovení zvěře či ryb, ne už ve chvíli, kdy pachatel zvěř či rybu neoprávněně lovil. Zdánlivě nešlo o výrazný problém, v souvislosti s postižením již samotného lovu se nabízelo užití ustanovení o trestnosti pokusu. To však připadalo v úvahu pouze za předpokladu, že pachateli byl prokázán úmysl způsobit stanovenou výši škody, což je z hlediska důkazního značně komplikované.

Dalším nedostatkem této formulace skutkové podstaty trestného činu pytláctví, často kritizovaným odborníky i veřejností, byla problematika výše škody. K naplnění skutkové podstaty bylo nutné způsobit škodu nikoliv nepatrnou, tedy ve výši minimálně pěti tisíc korun, nedosahovala-li škoda této částky, jednalo se o přestupek. Tímto byl trestný čin pytláctví postaven na roveň majetkových trestných činů, dle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku právě proto, aby byl rozeznatelný od pouhého přestupku. Takové hledisko rozlišení mezi trestným činem a přestupkem je však v rozporu se zmíněnou judikaturou.

Po přijetí zákona č. 330/2011 Sb., jímž byl novelizován trestní zákoník, je ve skutkové podstatě opět použito slovo „loví“, a je tedy nade vší pochybnost možné

¹²⁰ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.3.2005, sp. zn. 8 Tdo 196/2005.

trestněprávně postihovat již samotný neoprávněný lov zvěře či ryb, ne až jejich ulovení.^{121 122 123}

Podle v současné době platné právní úpravy se tedy trestného činu pytláctví dopustí osoba neoprávněně lovící zvěř nebo ryby v hodnotě nikoliv nepatrné nebo taková osoba, která protiprávně ulovenou zvěř nebo ryby v hodnotě nikoliv nepatrné přechovává, ukryje nebo na sebe či jiného převede. Zvěří rozumíme v zákoně o myslivosti vyjmenované druhy savců a ptáků. Pojem „zvěř“ je tedy užší než pojem „zvíře“, zahrnující veškeré obratlovce.

Vzhledem k rozdílným objektům může být trestný čin pytláctví spáchán v jednočinném souběhu s trestným činem týrání zvířat, s majetkovými trestnými činy a případně i s trestným činem nedovoleného ozbrojování.¹²⁴

Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užítkovost hospodářských zvířat (§ 305)

Tento trestný čin byl zaveden spolu s přijetím nového trestního zákoníku. Jedním z důvodů byla nutnost souladu právního řádu ČR s unijním právem. Neoprávněné nakládání s léčivy u hospodářských zvířat je jednou z oblastí, která je v zemích EU pod přísným dohledem. Rezidua látek obsažených v léčivech podávaných zvířatům za účelem zvýšení jejich užítkovosti mohou mít závažné dopady na zdraví spotřebitelů potravin živočišného původu. Proto EU přijala řadu předpisů regulujících podávání těchto léčiv hospodářským zvířatům, na které ve vnitrostátním právu navazují

¹²¹ Srovnej ZICHA, Jiří a POKORNÁ Lucie. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. In: *Trestněprávní revue*, 2012, č. 4, str. 83.

¹²² Srovnej LUBOVSKÝ, Zbyněk. Pytláctví jako trestný čin proti životnímu prostředí, dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/pytlactvi-jako-trestny-cin-proti-zivotnimu-prostredi-82234.html> [cit. dne 15.1.2015]

¹²³ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb., kterým se mění trestní zákoník, str. 10. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=297&CT1=0> [cit. dne 14.1.2015]

¹²⁴ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 797-798.

zákon o léčivech a zákon o veterinární péči. Dalším důvodem zavedení byl poznatek z praxe, že postihování takového jednání pouze na úrovni správního práva je nedostatečné, i zde se totiž vyskytují případy, kdy pachatelé jednají v organizovaných skupinách.¹²⁵

Tento trestný čin má dvě základní skutkové podstaty. První z nich naplní osoba, která protiprávně nakládá s blíže specifikovanými látkami, druhá základní skutková podstata je naplněna protiprávním používáním nebo nakládáním s léčivou zvyšujícími hospodářskou užitkovost zvířat. Za spáchání tohoto trestného činu lze uložit trest odnětí svobody, zákaz činnosti a propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty.

Šíření nakažlivé nemoci zvířat (§ 306)

Trestný čin šíření nakažlivé nemoci zvířat se, na rozdíl od předchozího trestného činu, nevztahuje jen na zvířata hospodářská, ale i na zvířata v zájmových chovech a na volně žijící zvířata. Z hlediska subjektivní stránky jsou zde možné obě formy zavinění, tedy úmyslné i nedbalostní. Objektivní stránka spočívá ve způsobení nebo zvýšení rizika zavlečení či rozšíření nakažlivé nemoci zvířat, přičemž může jít o zvířata hospodářská, v zájmových chovech či volně žijící.

Šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin (§ 307)

Skutková podstata je zde koncipována obdobně jako u trestného činu šíření nakažlivé nemoci zvířat, je naplněna úmyslným nebo nedbalostním způsobením nebo zvýšením rizika zavlečení či rozšíření nakažlivé nemoci užitkových rostlin nebo jejich škůdce.

¹²⁵ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, str. 288. Dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0> [cit. dne 15. 1. 2015].

Co je považováno za nakažlivé nemoci rostlin a zvířat a škůdce užitkových rostlin je stanoveno v nařízení vlády č. 453/2009 Sb.^{126 127}

4.3.5 Trestné činy upravené mimo hlavu VIII trestního zákoníku využitelné v ochraně životního prostředí

Trestné činy obecně nebezpečné - hlava VII trestního zákoníku

Obecně nebezpečnými trestnými činy jsou jednání, pro která je typické jejich spojení s nebezpečím pro lidský život a zdraví nebo s nebezpečím škody velkého rozsahu na cizím majetku. Jako příklad lze uvést výbuch plynu, požár nebo letecké neštěstí. Jedná se o trestné činy ohrožovací, jsou tedy dokonány již pouhým ohrožením zájmu chráněného zákonem. K poruše chráněných zájmů tak vůbec nemusí dojít. Pokud ohrožení přeroste v poruchu, bývá následkem smrt desítek lidí a škody v řádech milionů korun a půjde zpravidla o okolnost podmiňující užití vyšší trestní sazby.

Klíčovým pojmem hlavy VII je „obecné nebezpečí“. Rozumíme jím situaci, kdy se v důsledku jednání pachatele ocitne v ohrožení více osob nebo cizí majetek, přičemž rozsah ohrožení je dán zejména kvantitativně, tedy počtem ohrožených osob a výší hrozící škody. Dle ustálené praxe musí být ohroženo minimálně 7 lidí. Těmto osobám musí hrozit smrt či těžká újma na zdraví, hrozba prostého ublížení na zdraví zde nestačí. Majetek musí být ohrožen vznikem škody velkého rozsahu, tedy ve výši alespoň 5 milionů korun.¹²⁸ Pokud někdo ohrozí či poškodí pouze vlastní majetek, nezakládá toto jednání obecné nebezpečí, pokud s ním není spojeno i ohrožení cizího majetku či lidského života a zdraví.

¹²⁶ Srovnej JANCÁŘOVÁ, Ilona, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PEKÁREK et al. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. Brno: Masarykova Univerzita, 2013, str. 167.

¹²⁷ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 798-801.

¹²⁸ Viz § 138 odst. 1 trestního zákoníku.

Obecné nebezpečí je dále určeno také povahou jednání. Vznik obecného nebezpečí bývá vyvolán rozpoutáním živlů, účinky plynu, výbušnin či elektřiny a dalším podobným jednáním. To, zda dojde ke vzniku poruchy, je závislé na náhodě, pro tyto situace je typická nepřehlednost a častá nemožnost zvládnout vzniklé nebezpečí.

Dalším charakteristickým rysem obecného nebezpečí je živelnost a neovladatelnost situace. Okolnosti, na nichž závisí vznik poruchy, jsou nahodilé a nezávislé na vůli ohrožených osob i pachatele. Z judikatury vyplývá, že nestačí pouhé abstraktní nebezpečí hrozící v budoucnu, naopak nebezpečí musí hrozit bezprostředně a musí být konkrétní. Bezprostředním nebezpečím rozumíme nebezpečí spějící k poruše, i když ta nakonec nastat nemusí.

Z obsahu hlavy VII trestního zákoníku jsou pro účely ochrany životního prostředí využitelné trestné činy obecné ohrožení, obecné ohrožení z nedbalosti, nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky a nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu.¹²⁹

Obecné ohrožení (§ 272), obecné ohrožení z nedbalosti (§ 273)

Objektivní stránka spočívá ve způsobení obecného nebezpečí, jeho zvýšení nebo ztížení jeho odvrácení či zmírnění. U úmyslné i nedbalostní formy tohoto trestného činu podává zákon demonstrativní výčet obecně nebezpečných jednání.¹³⁰ Tato jednání jsou vzájemně alternativní a mohou být spáchána jak konáním, tak opomenutím, jsou-li splněny podmínky § 112 trestního zákoníku. Příkladem obecně nebezpečného jednání neuvedeného v zákoně může být nehoda hromadného dopravního prostředku přepravujícího větší počet osob.

¹²⁹ Srovnej NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GRÍVNA et al. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 338 a násl.

¹³⁰ Dle § 272 odst. 1 alinea první trestního zákoníku jde o „požár nebo povodeň nebo škodlivý účinek výbušnin, plynu, elektřiny nebo jiných podobně nebezpečných látek nebo sil“.

Zvýšení nebo ztížení odvrácení či zmírnění obecného nebezpečí nastane pouze v případě, že stav obecného nebezpečí jako takový již existuje. Přitom není důležité, zda k jednání pachatele, které tento následek způsobilo, došlo ještě před vznikem obecného nebezpečí, nebo až po jeho vzniku, je-li dán kauzální nexus mezi jednáním a následkem a zahrnuje-li subjektivní stránka i možnost vzniku takového následku.

Pokus trestného činu obecného ohrožení je možný pouze za předpokladu, že ke vzniku obecného ohrožení dosud nedošlo, např. z důvodu použití nezpůsobilého prostředku nebo pokud jde o úmyslné jednání vztahující se k těžšímu následku, který ovšem nenastal.¹³¹

Zaměříme-li se na sankce, za úmyslné obecné ohrožení je možné uložit trest odnětí svobody, a za obecné ohrožení z nedbalosti trest odnětí svobody, zákaz činnosti a peněžitý trest. Trestní sazba za spáchání obecné ohrožení podle § 272 odst. 1 je tři až osm let, u kvalifikovaných skutkových podstat osm až patnáct let (odst. 2), respektive dvanáct až dvacet let nebo výjimečný trest (odst. 3). V případě obecného ohrožení spáchaného z nedbalosti lze v základní skutkové podstatě obsažené v § 273 odst. 1 uložit trest odnětí svobody v trvání až dvou let, u kvalifikovaných skutkových podstat v trvání šesti měsíců až pěti let (odst. 2), dvou až osmi let (odst. 3) nebo tří až deseti let (odst. 3). U úmyslného obecného ohrožení je navíc stanovena trestnost přípravy.^{132 133}

Nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky (§ 281)

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v úmyslném protiprávním nakládání s radioaktivní látkou či vysoce nebezpečnou látkou nebo s předměty určenými k její výrobě a nebo obstarání těchto látek či předmětů určených k jejich výrobě jinému. Seznam radioaktivních látek nalezneme v příloze č. 3 vyhlášky č. 307/2002 Sb., o radiační ochraně. Látky vysoce nebezpečné (např. sarin) jsou

¹³¹ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 736 a násl.

¹³² Viz ustanovení § 272 a § 273 trestního zákoníku.

¹³³ Příprava je trestná za splnění podmínek § 20 trestního zákoníku.

vymezeny v zákoně č. 19/1997 Sb., o některých opatřeních souvisejících se zákazem chemických zbraní.

Za spáchání tohoto trestného činu lze uložit trest odnětí svobody, zákaz činnosti nebo peněžitý trest, u kvalifikovaných skutkových podstat trest odnětí svobody nebo propadnutí majetku. Trestní sazba začíná na jednom roce a u kvalifikovaných skutkových podstat může dosáhnout výše až šestnácti let. I zde je příprava trestná.

Nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu (§ 282)

Objektivní stránka je naplněná úmyslným protiprávním nakládáním s výchozím jaderným materiálem či s předměty určenými k jeho výrobě nebo obstaráním takového materiálu nebo předmětům jinému. Stejně jako u předchozího trestného činu je i zde dána trestnost přípravy a hrozí vysoké sazby trestu odnětí svobody.¹³⁴

Nelegální nakládání s radioaktivní látkou a s jaderným materiálem tvořilo v původním trestním zákoně jediné ustanovení trestného činu „nedovolené výroby a držení radioaktivního materiálu a vysoce nebezpečné látky“. Přijetím nynějšího trestního zákoníku nastala změna, kdy došlo k rozdělení těchto jednání do dvou trestných činů, z nichž jeden řeší neoprávněné nakládání s radioaktivní a vysoce nebezpečnou látkou (§ 283) a druhý s jaderným a zvláštním štěpným materiálem (§ 282). Dle důvodové zprávy je nutné rozlišovat mezi jaderným materiálem a radioaktivní látkou, protože zneužití jaderného materiálu může mít mnohem ničivější důsledky, navíc ne každý jaderný materiál je zároveň radioaktivní látkou ve smyslu její definice v atomovém zákoně.¹³⁵

¹³⁴ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 755-757.

¹³⁵ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, str. 288. Dostupná na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0> [cit. dne 15. 1. 2015].

Poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení (§ 276), poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení z nedbalosti (§ 277)

Smyslem ustanovení § 276 a § 277 je ochrana obecně prospěšného zařízení před jeho poškozením nebo ohrožením jeho provozu či využívání. Pojem obecně prospěšné zařízení přesně vymezuje § 132 trestního zákoníku, patří sem mimo jiné ochranné zařízení proti živelným pohromám, vodárenská a energetická zařízení či zařízení pro veřejnou dopravu.

Poškození cizí věci (§ 228)

Trestný čin poškození cizí věci obsahuje dvě základní skutkové podstaty. První základní skutková podstata (odst. 1) je naplněna zničením nebo poškozením cizí věci nebo zapříčiněním její neupotřebitelnosti, pokud je tímto jednáním způsobena škoda na cizím majetku ve výši alespoň 5 000 Kč. Druhá základní skutková podstata (odst. 2) je naplněna poškozením cizí věci jejím postříkáním, pomalováním či popsáním barvou nebo jinou látkou, v tomto případě bez ohledu na výši způsobené škody. Ustanovení odst. 2 jako samostatná skutková podstata bylo do trestního zákoníku zařazeno, aby bylo možné trestně postihnout tzv. sprejerství.

Zneužívání vlastnictví (§ 229)

Zneužívání vlastnictví se podle § 229 dopustí osoba, která „*poškodí důležitý zájem kulturní, vědecký, na ochraně přírody, krajiny nebo životního prostředí, chráněný jiným právním předpisem, tím, že zničí, poškodí, učiní neupotřebitelnou nebo zašantročí vlastní věc větší hodnoty, která požívá ochrany podle jiného právního předpisu.*“ Věcí větší hodnoty se rozumí věc v hodnotě alespoň 50 000 Kč. Tato minimální částka je stanovena, aby, v rozporu se zásadou subsidiarity trestní represe, nedocházelo k trestněprávnímu postihu méně závažných jednání.¹³⁶

¹³⁶ Srovnej NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GRIVNA et al. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 206 a násl.

4.4 Shrnutí a úvahy de lege ferenda

Trestné činy proti životnímu prostředí byly vyčleněny do samostatné hlavy VIII trestního zákoníku. To by naznačovalo zvýšení zájmu na ochraně životního prostředí ze strany zákonodárce. Nahlédneme-li však do statistik státních zastupitelství, vedle ostatních trestných činů představují trestné činy proti životnímu prostředí jen velmi malé procento z počtu zahájených trestních stíhání. Pokud bychom se na věc dívali z hlediska počtu osob odsouzených za ty které trestné činy, bude podíl trestných činů proti životnímu prostředí ještě mizivější.

Za jednu ze slabin úpravy trestní odpovědnosti na úseku ochrany životního prostředí považují nedostatečnou výši trestních sazeb. U trestných činů obsažených v hlavě VIII se sazba trestu odnětí svobody pohybuje v rozmezí šesti měsíců až deseti let. K hornímu konci této škály se však trestní sazby přibližují pouze u některých trestných činů a navíc pouze u kvalifikovaných skutkových podstat. U základních skutkových podstat nepřesahuje horní sazba trestu odnětí svobody tři léta. Má-li trestní právo působit preventivně, tedy odradit potencionální pachatele od trestné činnosti, musí být výše trestních sazeb nastavena tak, aby tuto funkci trestního práva dostatečně naplnila.

Vedle hlavy VIII lze pro účely ochrany životního prostředí využít i ustanovení trestných činů upravených v jiných hlavách zvláštní části trestního zákoníku, jedná se např. o některé trestné činy ohrožovací (obecné ohrožení, nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu), pro něž jsou charakteristické velice přísné trestní sazby. Nabízí se tedy otázka, proč jsou trestní sazby v případě hlavy VIII tak nízké. Možným argumentem by mohla být skutečnost, že objektem trestných činů obecného ohrožení a nedovolené výroby a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu jsou mimo jiné lidský život a zdraví, naproti tomu objektem trestných činů proti životnímu prostředí je „pouze“ zájem společnosti na ochraně životního prostředí, respektive na ochraně jeho jednotlivých složek. S takovým názorem se však nemohu ztotožnit. Je třeba si uvědomit, že následky určitého protiprávního jednání ve vztahu k životnímu prostředí se někdy mohou projevit až za dlouhou dobu

od tohoto jednání a ve svém důsledku mohou lidský život a zdraví ohrozit také. Tak kupříkladu zakládání černých skládek bude mít jistě dopady na zdraví poblíž žijících lidí, nelegální vypouštění látek poškozujících ozónovou vrstvu způsobí ztenčení ozónové vrstvy, a tím může ohrozit lidské zdraví i život atp.

Další nedostatek platné právní úpravy vidím ve výši ukládaných peněžitých trestů. Ty, pokud jsou za spáchání některého z trestných činů proti životnímu prostředí uloženy, bývají mnohem nižší než částky, jejichž uložení hrozí ve správním řízení. I zde je patrný nesoulad s preventivní funkcí trestního práva, navíc je-li odpovědnost na trestněprávní úrovni *ultima ratio*, měly by být trestněprávní sankce logicky přísnější než sankce správního práva či jiných právních odvětví.

Stěžejní problém však spatřuji v jakési „neochotě“ se protiprávním jednáním proti životnímu prostředí vůbec zabývat. Ani hrozba vysoké sazby trestu odnětí svobody a peněžitého trestu v řádech milionů korun nepřispějí k ochraně životního prostředí, nebude-li environmentální kriminalita postihována. Převážná většina nelegálních jednání vůči životnímu prostředí je vyřešena v rámci správního práva. Pokud je věc řešena v trestněprávní rovině (u většiny trestných činů z hlavy VIII zvláštní části trestního zákoníku jde o jednotky případů ročně), bývá často odložena ještě před zahájením trestního stíhání nebo je již zahájené trestné stíhání zastaveno a věc se tak vůbec nedostane k soudu. Rozhodně se nedomnívám, že by příčinou tohoto stavu byla skutečnost, že by se fyzické osoby trestné činnosti na tomto úseku nedopouštěly. Spíše jde o to, že ekologická kriminalita je oproti jiným druhům trestné činnosti společností mnohem více tolerována. Zatímco dopustí-li se někdo trestného činu vraždy, loupeže apod., bývá společností odsouzen a nese si určité stigma, trestné činy proti životnímu prostředí jsou mnohem více akceptovány. Jednou z mála výjimek je trestný čin týrání zvířat, který, zřejmě i pro svou častou medializaci, je společností více odsuzován a podléhá určité stigmatizaci.

Zaměřím-li se na soudy, i jejich přístup k této problematice považuji za značně benevolentní. Pokud se již nějaký případ dostane do fáze, kdy je pachatel odsouzen, tresty jemu uložené jsou často velmi mírné. Trest odnětí svobody bývá v drtivé většině

podmíněně odložen a výše peněžitých trestů se pohybuje nejčastěji v řádech několika málo desítek tisíc korun. I kdyby tedy zákonodárce zpřísnil tresty, které je možné uložit za spáchání některého z trestných činů hlavy VIII, nebude to automaticky znamenat i efektivnější ochranu životního prostředí, nebudou-li soudci tuto možnost uložit vysoké tresty využívat v celé její šíři. Dostatečnou ochranu životního prostředí v rovině trestního práva lze zajistit jen kombinací zmíněných prvků, tedy přísnější legislativou, častějším postihováním nelegálních jednání vůči životnímu prostředí a důslednějším, přísnějším přístupem soudů. Soudy by dle mého měly ukládat více nepodmíněných trestů odnětí svobody, což by nepochybně odradilo značné množství potencionálních pachatelů. To stejné lze říci i o vysokých peněžitých trestech, kdy pachatel s vědomím toho, že soudy postihují environmentální kriminalitu přísnými peněžitými tresty, je motivován chovat se po právu.

5. Trestní odpovědnost právnických osob v ČR

Trestní odpovědnost právnických osob je tématem velice diskutovaným a plným kontroverzí. Příčinou je především skutečnost, že jde o institut typický pro anglosaskou právní oblast, nikoliv pro kontinentální evropskou právní kulturu, pro kterou představuje narušení zažitých právních principů. Trestní odpovědnost právnických osob je v nesouladu se zásadou individuální trestní odpovědnosti. Již od 19. století totiž kontinentální trestní právo považuje za pachatele trestného činu výhradně fyzickou osobu, tedy reálnou bytost z masa a kostí, která myslí a má vlastní vůli.¹³⁷

5.1 Právnická osoba

Subjektem práva jsou vedle fyzických osoby také osoby právnické. Náhled na tento právní institut prošel několikasetletým vývojem, který není definitivně ukončen ani dnes.

5.1.1 Vývoj pojmu

Jakýsi „prazáklad“ institutu právnické osoby lze najít již v dobách starověkého Říma, kdy byla právní osobnost spojována s dvěma druhy entit odlišných od fyzické osoby. První z nich byla korporace, neboli sdružení osob založené za účelem plnění nějakého společného cíle. Druhou entitou byla nadace, tedy sdružení majetku, který měl sloužit k naplňování tohoto společného cíle. I když nutno poznamenat, že ač tato právní konstrukce v dobách starověkého Říma reálně existovala, název „nadace“ nepochází z římského práva a byl jí přiřazen až mnohem později. Nadace ve smyslu dobročinnosti, jak je převážně chápeme dnes (školy, nemocnice atp.), začaly vznikat až ve středověku,

¹³⁷ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ a Jiří ŘÍHA. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 202.

díky aktivitám křesťanské církve.¹³⁸ Obecný pojem pro entity představující jiné než právnické osoby však neexistoval ani ve středověkém právu, teprve v moderní době dochází k souhrnnému označování osob, které jsou rozdílné od osob fyzických. Zprvu byly nazývány osobami morálními či fiktivními, až se pro ně nakonec vžilo označení osoby právnické.

V souvislosti s hledáním odpovědi na otázku, co je právnická osoba, byly v německé právní teorii během 19. století zformulovány dvě proti sobě stojící teorie, a to teorie fikce, náležející do pozitivistického pojetí právnické osoby, a teorie realistická, patřící do sociologického směru.

Teorie fikce, jejímž hlavním představitelem byl Friedrich C. von Savigny, je založená na myšlence, že způsobilost mít práva a povinnosti z povahy věci náleží pouze fyzickým osobám, jedině člověk je přirozenou osobou, právnické osoby jsou jen umělým právním konstruktem. Savigny přímo nepopíral existenci právnických osob, pouze byl toho názoru, že zatímco fyzická osoba má právní subjektivitu již z titulu své existence, aniž by bylo třeba její udělení ze strany státu, právnická osoba může vzniknout a být nositelem práv a povinností pouze na základě propůjčení právní subjektivity státem. Právnická osoba nedisponuje vlastní vůlí a může jednat jen prostřednictvím zástupce. Vzhledem k tomu, že právní konstrukty, na jejichž základě lze založit právnickou osobu, mohou být velmi různorodé, dává tato teorie široký prostor legislativě. Z teorie fikce vychází již od dob ABGB i česká právní úprava.

Hlavním představitelem realistické (také zvané organická) teorie byl Otto F. von Gierke. Základem této teorie je myšlenka, že právnické osoby reálně existují a mají individuální vůli, nejde o pouhou fikci. Stát sám je nevytváří, může je jen uznat na základě jejich existence a přiznat jim způsobilost mít práva a povinnosti.

Existuje i tzv. teorie přenesené reality, jejímž cílem je zahrnout v sobě hlediska obsažená v obou výše popsaných teoriích. Stojí na myšlence, že základem vzniku

¹³⁸ Srovnej FRINTA, Ondřej. Právnická osoba: pohled historický. In: *Olomoucké debaty mladých právníků - Sborník příspěvků*, 2007, str. 46-50.

právnícké osoby je sice právní norma, ale po svém vzniku již právnícká osoba reálně existuje.¹³⁹

5.1.2 Současné pojetí

Ustanovení § 20 občanského zákoníku definuje právníckou osobu jako „organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnícká osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.“ Občanský zákoník tak přebírá teorii fikce, i když ne bezvýhradně, což naznačuje formulace, že právníckými osobami jsou ty entity, o kterých to stanoví zákon, ale také ty, které zákon za právnícké osoby uzná, v čemž lze spatřovat prvek teorie reality.

Ze zákonné definice vyplývá, že právnícká osoba má právní osobnost (subjektivitu), tedy schopnost být nositelem práv a povinností. Právní osobnost je jedním z pojmových znaků právníckých osob. Podle české právní úpravy mohou mít právnícké osoby práva a povinnosti i mimo předmět své činnosti, pokud se slučují s její povahou. Mluvíme o tzv. generální subjektivitě. I ta je však do určité míry omezena, protože z logiky věci existují některé právní vztahy, např. rodinněprávní, do nichž právnícká osoba vstoupit nemůže.

O faktu, že právnícké osoby disponují právní osobností, není mezi odborníky pochyb. Problém však nastává u svéprávnosti (způsobilosti k právnímu jednání), ohledně které panují protikladná stanoviska. Podle některých názorů náleží právníckým osobám plná způsobilost k právnímu jednání, která, na rozdíl od svéprávnosti fyzických osob, nemůže být nijak omezena zákonem ani rozhodnutím soudu a jejíž rozsah se kryje s rozsahem právní subjektivity.¹⁴⁰ Jiní autoři naopak tvrdí, že právnícké osoby jsou nesvéprávné, nemají svou vlastní vůli a nejsou schopny samostatně právně jednat. Jejich

¹³⁹ Srovnej DVORÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ et al. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 263-264.

¹⁴⁰ Srovnej tamtéž, str. 264-265.

vůle je nahrazena vůlí členů statutárních orgánů a právně jednat mohou pouze skrze zástupce.¹⁴¹

Dalším pojmovým znakem právnické osoby je její majetková autonomie. Majetek každé právnické osoby je oddělen od majetku jejích členů, zakladatelů a dalších osob. Důsledkem tohoto oddělení majetku je skutečnost, že za jednání právnické osoby její společníci zásadně neručí. Výjimku představují např. osobní obchodní společnosti. Jedním z projevů majetkové autonomie je také povinnost právnických osob vést spolehlivé záznamy o svých majetkových poměrech, kterou jim ukládá § 119 občanského zákoníku.

Aby mohla právnická osoba reálně fungovat, vykonávat práva a hospodařit s majetkem, musí být uspořádána do určitého organizačního celku. Za tímto účelem disponují právnické osoby svými orgány, jejichž prostřednictvím jsou řízeny a díky nimž jsou schopny jednat navenek.

Podle povahy útvaru rozlišuje občanský zákoník tři druhy právnických osob - korporaci, nadaci a ústav. Korporací rozumíme právnickou osobu tvořenou společenstvím osob, která vždy musí mít alespoň minimální počet členů stanovený pro určitý typ korporace. Není-li tento požadavek splněn a počet členů klesne pod stanovené minimum, může to vést až k zániku korporace. Pokud by totiž v přiměřené lhůtě nesjednala nápravu, bude soudem, i bez návrhu, zrušena. Hlavním představitelem právnické osoby korporálního druhu je spolek. Jde o samosprávný a dobrovolný svazek minimálně tří členů (těmi mohou být fyzické i právnické osoby), založený za účelem naplňování jejich společného zájmu. Spolek je samostatným subjektem majícím neziskovou povahu. Jeho hlavní činností nesmí být podnikání či jiná výdělečná činnost a veškerý vygenerovaný zisk lze použít jen pro spolkovou činnost.

Fundace je právnickou osobou, kterou tvoří majetek vyčleněný za určitým účelem. Postrádá tedy osobní složku. Občanský zákoník rozeznává dvě právnické osoby

¹⁴¹ Srovnej ČERNÁ, Stanislava, Stanislav PLÍVA, Ivana ŠTENGLOVÁ et al. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2013, str. 12.

fundačního typu, a to nadace a nadační fondy. Nadace je dle § 306 občanského zákoníku právnická osoba založená k „trvalé službě společensky nebo hospodářsky užitečnému účelu“, přičemž tento účel může být veřejně prospěšný i dobročinný.

Ústav je smíšeným druhem právnické osoby, který v sobě spojuje jak prvky osobní, charakteristické pro korporace, tak prvky majetkové, typické pro fundace. Jedná se o právnickou osobu založenou za účelem vykonávání společensky nebo hospodářsky užitečné činnosti za využití osobní i majetkové složky. Výsledky činnosti ústavu jsou dostupné pro každého za předem stanovených rovných podmínek.^{142 143}

5.2 Česká republika na cestě k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob

Zásadní změnou pro české trestní zákonodárství bylo přijetí zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „zákon o trestní odpovědnosti právnických osob“), který s účinností od 1. 1. 2012 zavedl vedle již existujícího institutu trestní odpovědnosti fyzických osob také trestní odpovědnost osob právnických. ČR se tak stala jednou z posledních zemí EU, která do svého vnitrostátního práva trestní odpovědnost právnických osob zakotvila.

5.2.1 Proces přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

V souvislosti s rekodifikací trestního práva byl již v roce 2004 Poslanecké sněmovně předložen vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, který byl však zamítnut již v prvním čtení.

¹⁴² Srovnej HURDÍK, Jan et al. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, str. 134 a násl.

¹⁴³ Srovnej DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ et al. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 265-272.

Během projednávání návrhu nového trestního zákoníku, respektive zákona č. 40/2009 Sb., vyvstala otázka, zda trestní odpovědnost právnických osob neupravit v rámci jednoho kodexu. K tomuto kroku však nedošlo, tehdejší vláda se usnesla na úpravě deliktů odpovědnosti právnických osob v rámci správního řízení. Následně byl připraven věcný záměr zákona o odpovědnosti právnických osob za správní delikty. Ve vnějším připomínkovém řízení k tomuto předpisu však byly vzneseny závažné připomínky, proto bylo nakonec od záměru upravit deliktů odpovědnost právnických osob na úrovni správního práva upuštěno a opět se začalo s pracemi na úpravě odpovědnosti trestněprávní.

Po vypracování nového návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byl tento v březnu roku 2011 předložen Poslanecké sněmovně, kde byl schválen a postoupen Senátu, který jej rovněž schválil. Podpisu prezidenta republiky se však návrh nedočkal a byl znovu postoupen Poslanecké sněmovně. Ta trvala na původním znění, a tak byl návrh nakonec přijat pod č. 418/2011 Sb.^{144 145}

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim je účinný od 1. 1. 2012. I když jeho přijetí budilo rozpaky o efektivitě daného postupu a předcházelo mu mnoho odborných teoretických diskuzí, zůstává nezpochybnitelným faktem, že jeho přijetím legislativa ČR vyrovnala svůj dluh vůči legislativě evropské. Navíc se tak ČR zařadila po bok ostatních států EU majících trestní odpovědnost právnických osob již zakotvenou ve svých právních řádech, což je jistě významným počinem z hlediska další mezinárodní spolupráce.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Srovnej NOVÁČKOVÁ, Soňa. Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (a jeho srovnání s návrhem zákona, který byl v roce 2004 zamítnut). In: *Trestněprávní revue*, 2011, č. 4, str. 95-98.

¹⁴⁵ Srovnej NOVÁČKOVÁ, Soňa. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim - od návrhu k účinné právní úpravě. In: *Trestněprávní revue*, 2012, č. 2, str. 27.

¹⁴⁶ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 367.

Při přijímání zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byla zvolena koncepce tzv. pravé trestní odpovědnosti. „*Pravou trestní odpovědností nazýváme koncepci právní úpravy korporací, podle které jsou podmínky trestní odpovědnosti a sankcionování obsaženy v trestním zákoně nebo ve zvláštním zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob. Konkrétní úprava se liší, pokud jde o vymezení okruhu právnických osob, stanovení rozsahu kriminalizace jejich jednání, možnostmi sankcionování, zvláštnostmi trestního řízení vedeného proti právnickým osobám.*“¹⁴⁷

V rámci modelu pravé trestní odpovědnosti lze postihnout právnickou osobu i v tom případě, že se nepodaří prokázat spáchání trestného činu konkrétní fyzickou osobou, přestože je zcela zjevné, že daný trestný čin byl spáchán v rámci právnické osoby a v její prospěch. Pravá trestní odpovědnost je zavedena ve většině evropských států.

Koncepce nepravé trestní odpovědnosti umožňuje pouze odpovědnost fyzických osob jednajících jménem osoby právnické. Je zde tedy zachován princip individuální trestní odpovědnosti fyzické osoby. Právnické osoby lze postihnout jen ve formě ochranného opatření či jiné podobné sankce. Model nepravé trestní odpovědnosti byl zvolen např. na Slovensku.^{148 149}

5.2.2 Důvody pro přijetí zákona

Nabízí se otázka, proč byl vlastně přijat zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, když před jeho přijetím již v českém právu existovaly právní nástroje postihující nelegální jednání právnických osob, respektive proč tyto jiné nástroje ochrany společnosti před nelegální činností právnických osob nejsou dostatečně účinné.

¹⁴⁷ JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 370-371.

¹⁴⁸ Srovnej tamtéž, str. 371.

¹⁴⁹ Srovnej NEMRAVOVÁ, Olga a VAŇKOVÁ Miloslava. K zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob. Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/k-zakonu-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-91439.html> [cit. dne 24. 2. 2015]

Důvodů svědčících pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob existuje celá řada a lze je shrnout do následujících okruhů.

Reálná moc právnických osob a jejich protispolečenské aktivity

K trestnému jednání dochází nejčastěji v oblasti hospodářské činnosti. Ta je v současné moderní společnosti uskutečňována především činností právnických osob. Díky stále rychlejšímu rozvoji společnosti a globalizaci ekonomiky disponují právnické osoby reálnou hospodářskou mocí a mají tak oproti dřívější době mnohem více příležitostí k páchání protispolečenské kriminální činnosti. Mezi nezákonné aktivity těchto hospodářských subjektů patří např. přeshraniční přeprava odpadu, korupce a podvody v oblasti veřejných zakázek, rozličné druhy daňové kriminality či znečišťování složek životního prostředí.

Počet právnických osob se neustále zvyšuje, roste i jejich ekonomická síla, a právnické osoby se tak staly silnými „hráči“ majícími značný vliv na některé specifické oblasti kriminality (ekonomie, finance, životní prostředí). V rámci zákonodárství je třeba na tuto situaci adekvátně reagovat, trestní právo neznající trestní odpovědnost právnických osob však není této reakce schopno.

Právnické osoby se velmi často dopouštějí té nejzávažnější trestné činnosti, jejíž důsledky bývají dalekosáhlé a těžko napravitelné. Tyto důsledky navíc dopadají nejen na lidstvo jako takové, ale i na prostředí, v němž lidé žijí. Trestní právo nabízí širší škálu sankcí než právo správní a postih dle norem trestního práva je také spojen s větším odsouzením okolí, proto se zde trestněprávní úprava jeví jako vhodná.^{150 151}

¹⁵⁰ Srovnej JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, str. 81-83.

¹⁵¹ Srovnej MUSIL, Jan, PRÁŠKOVÁ Helena a FALDYNA František. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. In: *Trestní právo*, 2001, č. 3, str. 10-12.

Nemožnost prosazení individuální trestní odpovědnosti

Pokud by se právnická osoba dopustila trestného činu, nicméně v právním řádu by nebyla zakotvena trestní odpovědnost právnických osob, bylo by nutné najít konkrétní fyzickou osobu trestně odpovědnou za dané jednání. Vzhledem ke složitosti kontrolních, pracovních i rozhodovacích mechanismů právnických osob jsou však nalezení konkrétního viníka a jeho následný trestněprávní postih v některých případech velmi složité až nemožné. Podniky bývají decentralizovány a důležitá rozhodnutí jsou prováděna na několika úrovních, výjimkou není ani přesunutí části výroby do zahraničí. To vše ještě ztěžuje dohledání konkrétního viníka ve smyslu fyzické osoby a její právní postih.

V souvislosti se zmíněnou problematikou vyvstává otázka, zda je odpovědný zaměstnanec přijímající a plnící pokyny, či jeho vedoucí, který tyto pokyny udílí. Z hlediska filozofického není fakt, že někdo koná na základě pokynů svého nadřízeného omluvou, jelikož stále je to sám jedinec, který dané jednání vykonal. Naproti tomu z psychologického náhledu na celou věc vyplývá, že pro zaměstnance je velmi obtížné nepodlehnout tlaku svých nadřízených a příkaz nevykonat.

Dalším faktorem hrajícím roli při nemožnosti prosazení individuální trestní odpovědnosti fyzických osob může být také čas, respektive značná doba, která uplynula od spáchání trestného činu a z ní plynoucí složitá důkazní situace. Popsaný stav je typický pro delikty proti životnímu prostředí, jejichž následky se mohou projevit až po uplynutí několika let a nalezení konkrétní odpovědné fyzické osoby je pak velmi nesnadné.

Pokud již nastane případ, kdy je uplatněna individuální trestní odpovědnost fyzické osoby, bývá její potrestání často neúčinné. Dopustí-li se zaměstnanec trestného činu v zájmu podniku a bude-li následně za toto jednání odsouzen, dochází často k paradoxu, kdy po svém odsouzení je zaměstnanec tímto podnikem dodatečně zvýhodněn, např. formou povýšení či finanční odměny.

V roce 1992 došlo k leteckému neštěstí, kdy Airbus společnosti Air Inter narazil do vrcholu Sainte Odile. Tato nehoda si vyžádala 27 obětí, okamžitě vyvolala znepokojení veřejnosti a následně nastolila otázku, kdo je za celou událost zodpovědný. Stíháno je nakonec několik fyzických osob, jejichž přímá účast na vzniku nehody však není zcela evidentní. Podobný postup byl uplatněn i při vyšetřování železniční nehody na Lyonském nádraží v Paříži, kdy byl za viníka celé situace označen strojvedoucí vlaku, který byl následně také odsouzen.¹⁵²

Nastíněné případy vyvolávají otázku, zda fyzické osoby označené za viníky nejsou mnohdy pouhými „obětními beránky“ a zda by nebylo rozumnějším a především účinnějším řešením vést k trestní odpovědnosti ty struktury, které jsou na počátku zmíněných událostí, namísto postihu konkrétních fyzických osob podílejících se na činnosti těchto struktur nebo pověřených jejich zastoupením.¹⁵³

V případech, kdy nelze dovést individuální trestní odpovědnost, může právě trestní odpovědnost právnických osob zaplnit mezeru v sankcionování. Trestní odpovědnost právnických osob také zamezí tomu, aby namísto potrestání skutečného viníka došlo k potrestání té osoby, které je domnělá vina nejnáze prokázána. Potrestání nepravého viníka je nejen nespravedlivé, ale také málo přínosné z hlediska zájmu práva, jelikož je zde potlačena preventivní funkce trestního práva. K podobným závěrům dochází francouzský autor Planque, když tvrdí, že díky zavedení trestní odpovědnosti právnických osob dojde k odstranění praxe, kdy je potrestána ta fyzická osoba, která je takřkajíc při ruce, přestože je její jednání vzdálené vyvolání následku trestného činu. Spolu s tím by došlo i k omezení počtu trestních stíhání zastavených z důvodu „rozmělnění pravomocí“.^{154 155}

¹⁵² Srovnej ŠTURMA, Pavel, Michal TOMÁŠEK et al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století*. Praha: Karolinum, 2009, str. 205-206.

¹⁵³ Srovnej PLANQUE, Jean-Claude. *La détermination de la personne morale pénalement responsable*. Paris: Harmattan, 2003, str. 19.

¹⁵⁴ Srovnej ŠTURMA, Pavel, Michal TOMÁŠEK et al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století*. Praha: Karolinum, 2009, str. 207-208.

¹⁵⁵ Srovnej PLANQUE, Jean-Claude. *La détermination de la personne morale pénalement responsable*. Paris: Harmattan, 2003, str. 19.

Mezinárodní závazky a doporučení

Jedním z dalších důvodů zavedení trestní odpovědnosti právnických osob v ČR jsou mezinárodní závazky a doporučení vyplývající z unijního nebo mezinárodního práva. Během posledních let sílí v mezinárodním prostředí tendence k efektivnějšímu postihování deliktního jednání právnických osob. Dosavadní právní nástroje používané k ochraně společnosti před jejich protiprávním jednáním jsou považovány za neúčinné, navíc dostatečně nenaplňují svou preventivní a represivní funkci.

Od 70. let minulého století se tak v řadě mezinárodních dokumentů objevuje požadavek, aby státy ve svých národních právních řádech sankcionovaly protiprávní jednání právnických osob, a to především v oblasti těch nejzávažnějších forem protispolečenské činnosti. Jedná-li se o přeshraniční případ, mají státy při jeho postihu umožnit spolupráci na mezinárodní úrovni. Tento druh dokumentů je přijímán především na půdě OSN včetně jejích orgánů a institucí, EU, Rady Evropy nebo Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj.

Mezinárodním dokumentům, které se zabývají trestní odpovědností právnických osob, je přikládán stále větší význam. Důsledkem toho je změna přístupu k trestní odpovědnosti v zemích kontinentální Evropy. Namísto původní výlučné trestní odpovědnosti fyzických osob je připuštěna i trestní odpovědnost osob právnických, která je následně v různých podobách přijímána do vnitrostátních právních úprav jednotlivých států.

Závazek ČR kriminalizovat určitá nebezpečná protispolečenská jednání právnických osob nevyplýval jen z právně závazných unijních předpisů, ale také z řady mezinárodních smluv, kterými ČR nebyla vázána, ačkoli s ohledem na její členství v mezinárodních organizacích, v rámci jejichž činnosti smlouvy vznikaly, jimi vázána být měla. Ovšem ratifikace těchto smluv byla neustále odkládána, a to z důvodu nemožnosti ukládat právnickým osobám na základě českého právního řádu trestní sankce za vymezená jednání. ČR byla mezinárodními organizacemi opakovaně

vyzývána k ratifikaci či k přistoupení k těmto smlouvám, neboť patřila mezi jeden z posledních států, které tento závazek nesplnily.

V rámci EU se požadavek zavedení trestní odpovědnosti právnických osob začal objevovat nejen v rámcových rozhodnutích, ale také v některých směrniciích. V případě neimplementování požadavků směrnic do českého právního řádu hrozilo ČR řízení o porušení Smlouvy o fungování EU a případně uložení finanční sankce. Mimo to dne 1. 12. 2009 vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, která stanovila, že případná další unijní právní úprava týkající se odpovědnosti právnických osob bude přijímána pouze formou směrnic, což pro ČR představovalo hrozbu dalších finančních sankcí.

Dle ustanovení Smlouvy o fungování EU se na rámcová rozhodnutí přijatá ještě před platností Lisabonské smlouvy nevztahovala možnost Komise zahájit řízení o porušení Smluv. To ovšem platilo pouze v přechodném období, jehož délka byla pět let ode dne platnosti Lisabonské smlouvy. Přechodné období tedy skončilo 1. 12. 2014. Přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (účinného od 1.1.2012) tak ČR vyřešila zmíněné problémy a vyhnula se možným finančním postihům.^{156 157}

Rovnováha práv a povinností

Právnické osoby disponují stále větší škálou rozličných práv, je proto žádoucí, aby jim byly ukládány povinnosti svým rozsahem korespondující s těmito právy. Situace, kdy právnická osoba je na základě určitých právních vztahů pouze nositelem práv, a zároveň je vyňata z povinností z těchto vztahů pramenících, je totiž nespravedlivá. Dle J. Hurdíka lze za poslední desetiletí vyzorovat jednoznačnou tendenci co nejvíce sblížit právní statut osob fyzických a právnických.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, str. 23-24. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0> [cit. dne 1. 2. 2015]

¹⁵⁷ Srovnej JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, str. 107-109.

¹⁵⁸ Srovnej HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. 2. dopl. vyd. Praha: Beck, 2009, xi, str. 75.

Touto problematikou se ostatně J. Hurdík zabýval již na konci minulého tisíciletí, když pod vlivem zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii navrhoval zavedení tohoto institutu i do českého právního řádu. Dle autora prakticky neexistuje důvod vynětí právnické osoby z trestní odpovědnosti, jelikož téměř všechny ostatní atributy samostatně odpovědného subjektu právních vztahů jí právní řád přiznává.¹⁵⁹

Nedostatečná úprava deliktní odpovědnosti právnických osob mimotrestními normami

Úprava deliktní odpovědnosti právnických osob je obsažena především v normách správního práva. V reakci na protiprávní aktivity právnických osob zformulovalo správní právo speciální skutkové podstaty správních deliktů, jichž se mohou dopustit právnické osoby. Nejčastějšími sankcemi jsou peněžní pokuty, které často přesahují výši peněžitých trestů v trestním zákoníku.¹⁶⁰

Administrativněprávní úprava deliktní odpovědnosti právnických osob má však mnohé nedostatky. Již v roce 2002 ji kritizoval V. Král, který za slabé stránky této úpravy považuje:

- její nejednotnost, roztříštěnost a komplikovanou provázanost
- absenci institutů obecné povahy (příkladem může být vymezení podmínek okolností vylučujících protiprávnost, formulace zásad trestní odpovědnosti aj.)
- nedokonalou a pouze dílčí úpravu procesních pravidel, dle kterých se postupuje při odhalování a projednávání deliktů a při ukládání sankcí za jejich spáchání
- systém sankcí působící nahodilým dojmem, který dostatečně nekoresponduje se všemi možnostmi, jak tyto delikty postihovat
- zcela chybějící vzájemnou provázanost sankcí

¹⁵⁹ Srovnej HURDÍK, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob? In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1996, IV, č. 1, str. 32-33.

¹⁶⁰ Srovnej JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, str. 94.

Autor sice zmiňuje mnohé nedostatky správněprávní úpravy deliktní odpovědnosti právnických osob, zároveň však podotýká, že žádný z nich nepředstavuje sám o sobě argument svědčící pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do českého práva.¹⁶¹

Dalším недостатkem mimotrestní úpravy je skutečnost, že správní právo stojí na absolutní objektivní odpovědnosti, proto některé správní delikty nevyžadují zavinění a neexistuje u nich ani možnost liberace. Navíc ve správním právu převažuje nad zásadou legality zásada oportunity, tudíž jsou projednány jen takové případy, jejichž projednání se zdá být účelné. Za poslední nedostatek je považována absence abstraktních a generálně platných pravidel chování v normách správního práva.¹⁶²

Nedostatečná propracovanost mimotrestních řízení

Správní řízení, narozdíl od toho trestního, nedává obviněnému dostatečnou záruku, že bude moci uplatnit všechna svá práva. V trestním právu procesním jsou postavení a práva obviněného upravena vcelku podrobně. Trestní řízení má za účelem objasnění skutku o mnoho účinnější procesní prostředky a dovoluje i užití jiných důkazů, než těch uvedených v zákoně.

Je třeba uvést ještě jeden argument svědčící pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, a to snadnější přístup k soudům pro oběti jejich protiprávní činnosti. Vznikne-li v důsledku deliktního jednání právnické osoby škoda, poskytuje trestní řízení silnější záruky uplatnění práva na její náhradu, než je tomu v řízení správním.¹⁶³

¹⁶¹ Srovnej KRÁL, Vladimír. K trestní odpovědnosti právnických osob - východiska, obsah a systematika zákonné právní úpravy. In: *Trestněprávní revue*, 2002, č. 8, str. 223.

¹⁶² Srovnej JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, str. 96.

¹⁶³ Srovnej ŠTURMA, Pavel, Michal Tomášek et al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století*. Praha: Karolinum, 2009, str. 213.

5.2.3 Důvody proti přijetí zákona

Jak jsem již zmínila, trestní odpovědnost právnických osob je tématem velmi diskutovaným a jsou-li hlasy volající po jejím zavedení, logicky se najdou i argumenty z opačného konce názorového spektra. Tyto argumenty lze shrnout následovně:

Právnická osoba je pouhou fikcí, jde o umělou konstrukci bez reálného podkladu nemající vlastní vůli - bez vůle není viny, potažmo ani trestní odpovědnosti. Nemají způsobilost jednat v trestněprávním smyslu, jak to požaduje objektivní stránka skutkové podstaty trestného činu.

Individuální trestní právo je tradičně spojeno s psychickým stavem, vlastnostmi a projevy, které jsou vyjádřeny pojmy jako je chtění, vědění, zavinění, vina atp. Tyto pojmy však mají smysl jen ve vztahu k fyzickým osobám, jejich použití ve vztahu k právnickým osobám, jež nemají psychiku, smyslu postrádá.

Trestní odpovědnost právnických osob s sebou přináší institut kolektivní viny. Trestní sankce pro právnické osoby nejsou spravedlivé, jelikož mohou postihnout i nevinné osoby. Ohrožení jsou vedle členů právnické osoby především nevinní zaměstnanci, kvůli uloženým sankcím se právnická osoba může dostat do finanční tísně a tento problém vyřešit pozastavením činnosti, omezením výplat zaměstnancům či dokonce jejich propuštěním. Mimo to může trestní sankce uložená právnické osobě negativně postihnout i její věřitele nebo minoritní akcionáře, kteří přitom měli na dění v právnické osobě minimální vliv.

K řešení deliktního jednání právnických osob postačí použití jiných nástrojů veřejného práva než těch trestněprávních (např. předpisy upravující podnikání či správněprávní odpovědnost). Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob by znamenalo zbytečné rozšíření trestní represe.

Trestní soudnictví je v současné době přetíženo, trestní věci jsou, zejména v případech hospodářské kriminality, vyřizovány velmi zdlouhavě. Ovšem právě

hospodářská kriminalita je typickým příkladem trestné činnosti právnických osob. Zavedením trestní odpovědnosti právnických osob by tak došlo k ještě většímu zatížení systému trestního soudnictví, který by byl zavalen velkým množstvím kauz, což by mohlo vyústit až k selektivnímu stíhání pouze vybraných kauz.¹⁶⁴

5.3 Systematika zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a jeho vztah k ostatním právním předpisům

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je tvořen 48 ustanoveními smíšené, tedy hmotněprávní i procesní povahy. Hmotněprávní část (§ 1 až § 27) kopíruje systematiku obecné části trestního zákoníku, zbylá ustanovení obsahují procesní úpravu. Zákon je rozdělen do šesti částí, třetí z nich se dále dělí na pět hlav.

V první část nazvané „Základní ustanovení“ je vymezen předmět úpravy a její vztah k ostatním zákonům, dále je zde upravena místní působnost zákona a výjimky z osobní působnosti.

Druhá část „Základy trestní odpovědnosti právnických osob“ vymezuje trestné činy, kterých se může dopustit právnická osoba, stanoví podmínky přičitatelnosti jednání fyzických osob osobám právnickým, dále pojednává o pachateli, spolupachateli a účastníku, přechodu trestní odpovědnosti na nástupce právnické osoby a v závěru se zabývá účinnou lítostí a promlčením.

Třetí část „Tresty a ochranná opatření“ obsahuje obecná ustanovení o trestech a ochranných opatřeních, kde vymezuje konkrétní druhy sankcí, které lze právnické osobě uložit. Dále se tato část zabývá podmínkami výkonu jednotlivých druhů trestů a zánikem jejich výkonu. V závěru jsou zařazena ustanovení o ochranném opatření, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a o zániku účinků odsouzení.

¹⁶⁴ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 369-370.

Následuje čtvrtá, procesní část, nazvaná „Zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám“, která se zabývá vztahem mezi trestním řízením proti právnické osobě a řízením o správním deliktu pro ten samý skutek téže právnické osoby, dále je zde upravena místní příslušnost, zvláštní ustanovení o zahájení a skončení trestního stíhání, ustanovení o zrušení, přeměně a zániku právnické osoby aj.

Následuje pátá část „Zvláštní ustanovení o právním styku s cizinou“ a na závěr šestá část, která stanovuje účinnost zákona, a to od 1. ledna 2012.¹⁶⁵

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je považován za tzv. vedlejší trestní zákon, jehož ustanovení jsou vůči trestnímu zákoníku ve vztahu speciality. Navazuje na trestní zákoník a na trestní řád, nejedná se o zcela samostatný zákon. I po jeho přijetí je trestní odpovědnost právnických osob pouhým doplňkem trestní odpovědnosti osob fyzických.¹⁶⁶ Subsidiarita trestního zákoníku a trestního řádu vůči zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob se může v praxi projevit třemi různými způsoby.

Pokud zákon o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje zvláštní úpravu určitého institutu v celém jeho rozsahu, trestní zákoník a trestní řád se vůbec nepoužijí. Není-li některý institut vůbec upraven, použije se obecná úprava trestního zákoníku a trestního řádu, nevylučuje-li to povaha věci. A konečně v případě, že zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje určitý institut pouze částečně, platí ve zbytku subsidiárně ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu, není-li to z povahy věci vyloučeno.¹⁶⁷ Poslední zmíněná situace však může přinášet určité praktické problémy při aplikaci, na což upozorňuje J. Jelínek, když uvádí, že „*tento případ přináší nebezpečí střetu právních úprav a bude třeba jisté opatrnosti při odpovědi na otázku,*

¹⁶⁵ Srovnej JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012, str. 25-26.

¹⁶⁶ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 371.

¹⁶⁷ Srovnej FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 6-7.

*zda se má aplikovat obecná právní úprava nebo speciální právní úprava v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Je tomu tak zejména u jednotlivých druhů trestů ukládaných právnickým osobám. Ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob jsou často kusá a nepamatují na všechny otázky, které by měly být zmíněny, například u peněžitého trestu. V takových případech se tedy použije subsidiárně příslušné ustanovení trestního zákoníku.*¹⁶⁸

5.4 Působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

Působností zákona rozumíme okruh společenských vztahů, na které se daný zákon vztahuje. Rozlišujeme působnost časovou, místní, osobní a věcnou.

5.4.1 Časová působnost

V zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob nejsou obsažena zvláštní ustanovení o časové působnosti. Pro účely posouzení časové působnosti se tedy subsidiárně použijí pravidla obsažená v § 1 až § 3 trestního zákoníku. Právnickou osobu lze stíhat pouze za ty skutky, jichž se dopustila od data účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, tedy od 1. ledna 2012. To platí i v případě, že takové jednání právnické osoby bylo možné před účinností zákona kvalifikovat jako správní delikt.

5.4.2 Místní působnost

Místní působnost je upravena v § 2 až § 5 zákona a vychází z obdobných principů jako místní působnost dle trestního zákoníku.

¹⁶⁸ JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012, str. 34.

Stěžejním principem ovládajícím místní působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je princip teritoriality (§ 2). Podle zákona ČR se posuzuje trestnost činu, je-li takový čin spáchán na jejím území právnickou osobou mající sídlo v ČR nebo právnickou osobou, která má na jejím území umístěn podnik či organizační složku, případně zde alespoň vykonává svou činnost nebo zde má majetek. Použitelnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je tedy podmíněna spácháním na území ČR. Působnost zákona se vztahuje na celé území, a to bez ohledu na osobu pachatele. Tím tak může být i zahraniční právnická osoba, splňuje-li alespoň jeden z uvedených předpokladů. V porovnání s fyzickými osobami je u právnických osob princip teritoriality do jisté míry omezen, jelikož se nevztahuje na každý trestný čin právnické osoby spáchaný na území ČR, vedle územního požadavku musí jít zároveň o právnickou osobu, která má v ČR sídlo nebo je zde umístěn její podnik či organizační složka, anebo zde alespoň vykonává činnost či vlastní majetek. Co se týče místní působnosti v případech účastenství, odkazuje zákon na užití obecné úpravy obsažené v trestním zákoníku.^{169 170}

V ustanovení § 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je vyjádřena zásada personality, dle které se *„podle zákona České republiky posuzuje také trestnost činu, pokud jej v cizině spáchala právnická osoba mající sídlo v České republice“*. Z dikce této zásady vyplývá, že zákon se vztahuje na všechny trestné činy právnických osob majících sídlo v ČR, a to i pokud je místem spáchání činu zahraničí. Prostřednictvím zásady personality nutí stát právnické osoby mající sídlo v ČR, aby dbaly ustanovení českého trestního práva hmotného i mimo území státu.

Zásada univerzality spočívá v tom, že u taxativně vypočtených trestných činů se trestnost posuzuje dle českého práva, i když jsou tyto delikty spáchány v cizině právnickou osobou, která nemá sídlo v ČR. Konkrétně jde o trestné činy proti měně a trestný čin teroristického útoku. Smyslem je postihnout určité trestné činy namířené

¹⁶⁹ Srovnej ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ et al. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 19-20.

¹⁷⁰ Srovnej JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, str. 125 a násl.

proti státu nebo mající význam v rámci mezinárodní bezpečnosti a spolupráce, a to bez ohledu na místo činu a osobu pachatele. Zásada univerzality je doplněna zásadou subsidiární univerzality. I ta rozšiřuje působnost zákona na právnické osoby mající sídlo v cizině, a to za předpokladu, že tato právnická osoba se dopustí trestného činu ve prospěch právnické osoby, která má sídlo v ČR.¹⁷¹

5.4.3 Osobní působnost

Osobní působnost je upravena v § 6 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. V tomto ustanovení jsou vymezeny výjimky z působnosti zákona, jinak řečeno je zde stanoveno, na které osoby se zákon nevztahuje. Trestně odpovědné nejsou Česká republika a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci.

Vyloučení ČR z trestní odpovědnosti v sobě zahrnuje i vyloučení všech organizačních složek státu, jako jsou ministerstva, soudy aj. Územně samosprávnými celky se rozumí obce, kraje a hlavní město Praha. Vyjmuty z trestní odpovědnosti jsou však pouze při výkonu veřejné moci, tedy jen v případech, kdy jednají jako veřejnoprávní subjekt v rámci samostatné či přenesené působnosti.

Osobní působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je formulována relativně široce. Vztahuje se na právnické osoby práva soukromého i veřejného, okruh pachatelů tak může být velmi široký. Trestného činu se tak mohou dopustit školy, nemocnice, církve a náboženské společnosti, profesní komory, obchodní společnosti atd.^{172 173}

¹⁷¹ Srovnej FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 12-15.

¹⁷² Srovnej JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012, str. 44 a násl.

¹⁷³ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 374-375.

5.4.4 Věcná působnost

Otázka rozsahu kriminalizace jednání právnických osob, tedy věcná působnost, je upravena v § 7 zákona. Český zákonodárce zvolil variantu taxativního výčtu trestných činů, za které lze právnickou osobu činit trestně odpovědnou. Tento výčet zahrnuje celkem 88 zločinů nebo přečinů. Rozsah, v jakém je kriminalizováno jednání právnických osob, je jedním z nedostatků české právní úpravy, který bývá často kritizován. Kritice podléhá především výběr trestných činů zahrnutých do taxativního výčtu, absence některých trestných činů, u kterých je uplatnění trestní odpovědnosti velmi žádoucí (např. trestný čin porušení povinností při správě cizího majetku) nebo naopak zařazení trestných činů, u kterých lze pochybovat, zda se jich právnická osoba vůbec může dopustit (např. svádění k pohlavnímu styku).¹⁷⁴

5.5 Sankcionování právnických osob

Spolu se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob bylo samozřejmě nutné vyřešit i otázku jejich sankcionování. K ochraně společnosti před nelegální činností právnických osob totiž nepostačuje pouhá hrozba sankcí, k té musí přistoupit i ukládání sankcí a jejich následný výkon. Již ze samotné povahy trestního práva plyne, že ochranu základních právních hodnot, na kterých má společnost životní zájem, jsou schopny poskytnout pouze takové sankce, jež právnickou osobu jakožto pachatele trestného činu citelně zasáhnou.

Právnickým osobám lze uložit dva druhy trestních sankcí, a to tresty a ochranná opatření. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob tedy vychází, stejně jako trestní zákoník, z dualismu sankcí. Zatímco smyslem ochranných opatření je především ochrana společnosti a individuální prevence, tresty v sobě zahrnují i morálně-politické odsouzení. V některých případech lze místo trestu užít i jiná opatření. Těmi jsou podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení návrhu na potrestání

¹⁷⁴ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 375-378.

a narovnání. Újma způsobená trestem je jeho funkční složkou, u ochranného opatření se jedná pouze o nevyhnutelný účinek. Na rozdíl od výkonu trestu se výkon ochranného opatření nepromlčuje ani nepodléhá milosti prezidenta republiky.^{175 176}

Taxativní výčet druhů trestů a ochranných opatření nalezneme v § 15 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Uložit právnické osobě trest či ochranné opatření lze zásadně samostatně nebo vedle sebe. V určitých případech je však uložení některých trestů a ochranného opatření vedle sebe zákonem výslovně vyloučeno, nelze tak uložit peněžitý trest vedle propadnutí majetku a dále trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty vedle zabránění těžce věci nebo jiné majetkové hodnoty. Mezi tresty, které lze právnické osobě uložit za spáchání trestného činu, patří:

- zrušení právnické osoby,
- propadnutí majetku,
- peněžitý trest,
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- zákaz činnosti,
- zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži,
- zákaz přijímání dotací a subvencí,
- uveřejnění rozsudku

Ochranné opatření, které lze uložit právnické osobě, existuje pouze jediné, a to zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty.¹⁷⁷

Obecné zásady, které se uplatní při sankcionování právnických osob, jsou obsaženy v trestním zákoníku. Patří sem dualismus trestních sankcí, princip zákonnosti,

¹⁷⁵ Srovnej ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ et al. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 60-62.

¹⁷⁶ Srovnej FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 62-63.

¹⁷⁷ Viz § 15 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

princip přiměřenosti trestních sankcí a princip soudcovské individualizace. Uplatní se zde logicky i zásada humanity sankcí a subsidiarity trestní represe.

Sám zákon o trestní odpovědnosti právnických osob se zásadami trestání zabývá v ustanovení § 14 nazvaném „přiměřenost trestu a ochranného opatření“. V prvním odstavci stanovuje základní kritéria pro ukládání trestů právnickým osobám, mezi něž patří povaha a závažnost spáchaného trestného činu, poměry právnické osoby, a to včetně její dosavadní činnosti a majetkových poměrů, dále skutečnost, zda je činnost právnické osoby vykonávána ve veřejném zájmu majícím strategický či obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost, a konečně také účinky a důsledky, které může mít trest na další činnost právnické osoby. Dle druhého odstavce tohoto ustanovení právnické osobě nelze uložit ochranné opatření, pokud není přiměřené povaze a závažnosti činu, jakož i poměrům právnické osoby. Třetí odstavce stanoví povinnost soudu přihlídnout během ukládání trestních sankcí také k důsledkům, které může mít jejich uložení na třetí osoby.^{178 179}

5.6 Řízení proti právnickým osobám

Trestní řízení proti právnickým osobám je upraveno v části IV. zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Nestanoví-li tento zákon jinak, použijí se v řízení proti právnické osobě ustanovení trestního řádu, není-li to z povahy věci vyloučeno. Trestní řád je tedy vůči zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob předpisem subsidiárním. Ve vztahu subsidiarity vůči zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob je od 1. 1. 2014 také zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

Jelikož zákon o trestní odpovědnosti právnických osob neobsahuje žádné zvláštní procesní zásady, které by výrazněji modifikovaly postup v řízení proti právnickým osobám, uplatní se zde základní zásady trestního práva procesního

¹⁷⁸ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 513 a násl.

¹⁷⁹ Viz § 14 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

upravené v trestním řádu, s výjimkou principů vztahujících se bezprostředně k obviněným fyzickým osobám.¹⁸⁰ Z uvedeného vyplývá, že nejen fyzickým, ale i právnickým osobám přísluší právo na spravedlivý proces, jehož obsahem je projednání věci nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, a to spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě.¹⁸¹

Spolu se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob bylo mimo jiné nutné vymezit vztah trestního stíhání ke správnímu řízení, které je vedené o témže skutku a proti téže právnické osobě. Dle § 28 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob „zahájení trestního stíhání proti právnické osobě brání tomu, aby o témže skutku proti téže právnické osobě probíhalo řízení o správním deliktu.“ Jedná se tedy o překážku *litispendecne*. Další překážkou, která se uplatní je překážka *res iudicata*. Pokud proti právnické osobě bylo vedeno řízení, které skončilo pravomocným rozhodnutím o správním deliktu a nebylo následně zrušeno, nelze již zahájit trestní stíhání pro týž skutek proti téže právnické osobě. Bylo-li již trestní stíhání zahájeno, musí být zastaveno.

Jedním ze základních práv typických pro demokratickou společnost je jistě právo na obhajobu, zaručené Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, Mezinárodním paktem o občanských a politických právech a na státní úrovni také Listinou. Subjektem práva na obhajobu jsou i právnické osoby. Jedinou modifikací oproti fyzickým osobám je skutečnost, že § 35 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vylučuje užití ustanovení trestního řádu týkajících se nutné obhajoby.^{182 183}

¹⁸⁰ Srovnej ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČHTA et al. *Trestní právo procesní*. 4. přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, str. 707-708.

¹⁸¹ Srovnej čl. 6 a čl. 34 EÚLP nebo čl. 36 odst. 1 Listiny.

¹⁸² Srovnej JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012, str. 144 a násl.

¹⁸³ Srovnej ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČHTA et al. *Trestní právo procesní*. 4. přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, str. 716-719.

Vzhledem ke zvláštní povaze právnických osob, které svou vůli mohou projevat jen prostřednictvím osob fyzických, bylo při tvorbě zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nezbytné zabývat se i otázkou jejich procesní způsobilosti v trestním řízení. Tuto problematiku vyřešil zákonodárce odkazem na občanský soudní řád, konkrétně na § 21 občanského soudního řádu, dle kterého za právnickou osobu jedná:

- a) její statutární orgán; tvoří-li statutární orgán více fyzických osob, jedná za právnickou osobu jeho předseda, popřípadě jeho člen, který tím byl pověřen, nebo
- b) její zaměstnanec (člen), který tím byl statutárním orgánem pověřen, nebo
- c) vedoucí jejího odštěpného závodu nebo vedoucí jiné její organizační složky, o níž zákon stanoví, že se zapisuje do obchodního rejstříku, jde-li o věci týkající se tohoto závodu (složky), nebo
- d) její prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně.

5.7 Trestní rejstřík právnických osob

V souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byl novelizován zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů. Touto novelou byla vedle již existující evidence trestů fyzických osob zavedena také evidence trestů osob právnických. Na rozdíl od údajů o fyzických osobách jsou však údaje z evidence Rejstříku trestů o právnických osobách veřejně přístupné.¹⁸⁴

Otázka, zda je všeobecná přístupnost údajů o právnických osobách z Rejstříku trestů správným řešením, je dle mého komplikovaná. Především se může jevit problemická z hlediska ochrany osobních údajů. Navíc zveřejnění údajů o právnické osobě jako pachateli trestného činu umožní její snadnou identifikaci, což může být vedle trestu uloženého soudem jakousi další formou potrestání. Je-li údaj o tom, že se právnická osoba dopustila trestného činu, veřejně přístupný, může být

¹⁸⁴ Srovnej ustanovení § 2 odst. 5 zákona o Rejstříku trestů.

následkem nepřízeň jejich obchodních partnerů, zákazníku atd. Na druhé straně právnické osoby se často dopouštějí té nejzávažnější, mimo jiné i ekologické, trestné činnosti. V těchto případech je jejich identifikace ze strany veřejnosti naopak jeví jako přínosná.

Osobně pokládám všeobecnou přístupnost údajů o právnických osobách z rejstříku trestů bez jakýchkoli dalších podmínek za příliš přísnou. Za schůdnější řešení považuji navázat veřejnost těchto údajů na další okolnosti. Údaje o právnické osobě by tak mohly být veřejně přístupné např. pokud by se jednalo o závažnou trestnou činnost, při trestní sazbě začínající na určitém počtu let trestu odnětí svobody, v případech recidivy atd.

6. Trestní odpovědnost právnických osob a ochrana životního prostředí

Environmentální kriminalita je jedním z typických nelegálních jednání, kterých se mohou právnické osoby dopustit.¹⁸⁵ Právnické osoby disponují reálnou hospodářskou mocí i značnými finančními prostředky. Uvádí se, že k největšímu znečišťování životního prostředí v současné době dochází právě v souvislosti s ekonomickými aktivitami právnických osob.¹⁸⁶

Nebezpečnost jednání právnických osob pro životní prostředí lze demonstrovat na reálných případech. Za posledních padesát let došlo k řadě ekologických havárií majících vážné dopady na lidský život a zdraví, majetek i životní prostředí, za jejichž zaviněním stály právnické osoby. Jednou z nich je havárie v italském Sevesu z roku 1976. Kvůli nedodržení standardních provozních postupů zde unikl z reaktoru dioxin, který zamořil okolí. Vedení firmy však o úniku jedovatého plynu vůbec neinformovalo, naopak havárii označilo jako běžnou, v důsledku čehož nemohla být vyhlášena žádná mimořádná opatření a dioxinem bylo zasaženo více než 700 osob. Zřejmě nejznámějším příkladem je však havárie jaderné elektrárny Černobyl na Ukrajině, ke které došlo 26. 4. 1986. Tato katastrofa, při níž se po výbuchu reaktoru uvolnil do ovzduší radioaktivní mrak, měla dalekosáhlé důsledky. Mnoho lidí zemřelo okamžitě, další podleli nemocem způsobených vysokou úrovní radiace. Celkem 135 000 osob muselo být evakuováno a následně přesídleno. Voda a půda na rozsáhlých územích byly kontaminovány. Zvýšená radioaktivita nebyla naměřena jen v Evropě, ale i v USA, Japonsku a Kanadě. I když by se mohlo zdát, že popsaná událost je již minulostí,

¹⁸⁵ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO v střeoevropském právním kontextu: kolektivní monografie*. Beroun: Eva Rozkotová, 2012, str. 195.

¹⁸⁶ Srovnej ŠTURMA, Pavel, Michal TOMÁŠEK et al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století*. Praha: Karolinum, 2009, str. 203.

náklady za léčbu nemocí způsobených ozářením a za dekontaminaci půdy pokračují dodnes.¹⁸⁷

Z výše uvedeného je dle mého jasně patrné, jak vážné škody na životním prostředí může způsobit protiprávní jednání právnických osob. Proto se zdá být zavedení jejich trestní odpovědnost správným krokem, který by mohl zaručit silnější ochranu životního prostředí.

6.1 Trestné činy právnických osob na úseku ochrany životního prostředí

Trestné činy právnických osob na úseku ochrany životního prostředí můžeme rozdělit na ty představující tzv. generální ochranu před poškozením a ohrožením, specifickou ochranu jednotlivých složek životního prostředí a na neoprávněné nakládání se zdroji ohrožení životního prostředí. V souvislosti s životním prostředím se tedy mohou právnické osoby dopustit následujících trestných činů:

a) Generální ochrana

- poškození a ohrožení životního prostředí
- poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti

b) Specifická ochrana

- poškození vodního zdroje
- poškození lesa
- neoprávněné vypuštění znečišťujících látek
- neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami
- neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti

¹⁸⁷ Srovnej tamtéž, str. 203-204.

- poškození chráněných částí přírody
- neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu Země

c) Neoprávněné nakládání se zdroji ohrožení životního prostředí

- neoprávněné nakládání s odpady¹⁸⁸

Porovnáme-li tento výčet s ustanoveními hlavy VIII zvláštní částí trestního zákoníku, dojdeme k závěru, že na rozdíl od fyzických osob se právnické osoby nemohou dopustit všech trestných činů proti životnímu prostředí. Ve výčtu § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob chybí trestné činy týrání zvířat, zanedbání péče o zvíře z nedbalosti, pytláctví, neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat, šíření nakažlivé nemoci zvířat a šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin. Osobně nerozumím tomu, proč ve výčtu tyto trestné činy chybí. Nad absencí zmíněných jednání ve výčtu § 7 se pozastavují i odborníci na právo životního prostředí.¹⁸⁹

Předmětem odborných a politických debat je však celé ustanovení § 7, tedy nejen oblast týkající se ochrany životního prostředí. Při přijímání zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zvolil zákonodárce úpravu rozsahu kriminalizace právnických osob formou taxativního výčtu trestných činů, kterých se právnické osoby mohou dopustit. V této koncepci pojetí trestní odpovědnosti právnických osob by však brzy mohla nastat zásadní změna. Dne 27. 8. 2014 totiž vláda schválila návrh novely zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, dle které by namísto dosavadního pozitivního výčtu trestných činů, za které může být právnická osoba trestně odpovědná, měl zákon obsahovat výčet negativní. Právnické osoby by tak měly odpovídat za všechny trestné činy, s výjimkou těch výslovně uvedených, za které trestně

¹⁸⁸ Viz ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

¹⁸⁹ Srovnej např. DAMOHORSKÝ, Milan. Deliktní odpovědnost v ochraně životního prostředí. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2011, č. 3, str. 14.

odpovědné nebudou.¹⁹⁰ ¹⁹¹ Návrh zákona byl vládou předložen Poslanecké sněmovně 3. 9. 2014. V současné době je jeho projednávání již podruhé přerušeno na základě usnesení ústavně právního výboru, který si od Ministerstva spravedlnosti vyžádal nejprve zprávu hodnotící dosavadní aplikaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a následně také vypracování komplexního pozměňovacího návrhu zohledňujícího pozměňovací návrhy a připomínky vznesené během projednávání návrhu.¹⁹²

Domnívám se, že přijetí této novely je v zájmu širší a důkladnější ochrany životního prostředí. Nevidím důvod, proč by mezi kriminalizovaná jednání právnických osob nemohly být zahrnuty trestné činy týrání zvířat, pytláctví aj., když zároveň jsou právnické osoby trestně odpovědné např. za trestný čin poškození a ohrožení životního prostředí či poškození lesa. Ve vztahu k úseku ochrany zvířat v lidské péči zavedení trestní odpovědnosti právnických osob navrhovali již v roce 2013 i H. Müllerová a V. Stejskal, dle kterých si lze na základě dosavadních případů z praxe velmi lehce představit právnickou osobu jako pachatele trestného činu týrání zvířat či zanedbání péče o zvíře z nedbalosti. Může se jednat o farmy, zemědělská družstva, provozovatele útulků pro opuštěná zvířata, záchrané stanice atd.¹⁹³

¹⁹⁰ Srovnej BOHUSLAV, Lukáš. Komentář: K novele zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Dostupné na: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/komentar-k-novele-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnicky-ch-osob> [cit. dne 15. 2. 2015]

¹⁹¹ Srovnej JEDLIČKOVÁ, Martina. Návrh novely zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Dostupné na: <http://akhsp.cz/navrh-novely-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnicky-ch-osob/> [cit. dne 15. 2. 2015]

¹⁹² Viz Sněmovní tisk 340 - stav projednávání ke dni 22. 4. 2015 a Usnesení ústavně právního výboru z 24. a 28. schůze. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=304> [cit. dne 22. 4. 2015]

¹⁹³ Srovnej MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013, str. 411.

6.2 Trestní sankce právnických osob a jejich přínos pro ochranu životního prostředí

Obecné pojednání o sankcionování právnických osob a výčet trestních sankcí, které lze právnickým osobám uložit, jsou již obsaženy v kapitole 5.5 této práce. V této kapitole se chci podrobněji věnovat jednotlivým druhům trestů a ochranných opatření a zamyslet se nad jejich významem ve vztahu k ochraně životního prostředí.

6.2.1 Tresty

Zrušení právnické osoby (§ 16 ZTOPO)

Vůbec nejpřísnějším trestem, který lze uložit právnické osobě, je bezesporu trest jejího zrušení. Základní podmínkou umožňující uložení této trestní sankce je okolnost, že činnost právnické osoby spočívá zcela nebo alespoň převážně v páchání trestné činnosti. Dále se musí jednat o právnickou osobu mající sídlo v ČR a konečně uložení trestu nesmí vylučovat povaha právnické osoby. K poslední jmenované podmínce J. Jelínek uvádí, že „z této obecné formulace nelze jednoznačně určit okruh subjektů, jejichž zrušení je vyloučené jejich povahou. Typicky půjde o právnické osoby zřízené zákonem“.¹⁹⁴ Dále může jít o právnické osoby, které zajišťují strategické dodávky zboží a služeb (např. energie) nebo některé státní příspěvkové organizace zajišťující plnění zvláštních státních funkcí obrany, bezpečnosti či zdravotnictví aj. U zákonem vyjmenovaných typů právnických osob (pojišťovna, banka, penzijní fond aj.) musí soud při ukládání trestu zrušení právnické osoby přihlídnout k vyjádření ČNB, týkajícím se možnostem a důsledkům jeho uložení.¹⁹⁵

¹⁹⁴ JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 521.

¹⁹⁵ Srovnej ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ et al. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 73.

V praxi byl tento trest uložen prozatím pouze jednou, a to Okresním soudem v Benešově, jehož rozsudek byl následně potvrzen Krajským soudem v Praze. Zrušená právnická osoba připravila stát téměř o milion korun tím, že nepodávala daňová přiznání a neodváděla DPH.¹⁹⁶

Ve vztahu k ochraně životního prostředí hodnotím zavedení tohoto trestu velice pozitivně, a to i přesto, že se domnívám, že v praxi oproti ostatním druhům trestů nebude ukládán příliš často, neboť je opravdu tím nejcitelnějším zásahem do existence právnické osoby jako takové. Hlavní přínos trestu zrušení právnické osoby spatřuji v jeho silně preventivní funkci. Již pouhá hrozba zrušení může být pro právnické osoby silnou motivací k chování se po právu. Nelze však opominout ani jeho represivní funkci. Pokud ani hrozba takto fatální sankce nepřiměje právnickou osobu jednat legálně, uložení trestu jejího zrušení jí definitivně zabrání v další protiprávní činnosti. V existenci tohoto trestu tedy vidím velký potenciál, jeho zavedení by mohlo znamenat účinnější ochranu společnosti před tou nejzávažnější protiprávní činností právnických osob vůči stavu životního prostředí, jakou je např. neoprávněné nakládání s odpady či obchodování s ohroženými druhy tzv. ve velkém.

Propadnutí majetku (§ 17 ZTOPO)

Druhým nejprísnejším trestem, který lze uložit právnické osobě, je trest propadnutí majetku, který v krajním případě může postihnout i celý majetek právnické osoby. Nedotknutelnost majetku jako základní lidské právo je zaručena taktéž právnickým osobám, trest propadnutí majetku je však výjimkou z ústavní ochrany tohoto práva. Tento trest lze uložit v případě, že právnická osoba spáchala zvlášť závažný zločin a zároveň je prokázána její zjištěná pohnutka. Bez splnění těchto podmínek ho lze uložit pouze, pokud jeho uložení za spáchání daného trestného činu

¹⁹⁶ Srovnej BOHUSLAV, Lukáš. Komentář: První trest zrušení právnické osoby za trestnou činnost. Dostupné na: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/komentar-prvni-trest-zruseni-pravnicke-osoby-za-trestnou-cinnost> [cit. dne 16. 2. 2015]

dovoluje trestní zákoník. I zde lze u určitých typů právnických osob trest uložit až po vyjádření ČNB.¹⁹⁷

Zásah do majetkové sféry právnické osoby může znamenat ochromení její schopnosti nadále vykonávat protiprávní činnost. Dobrá ekonomická situace je předpokladem mnohých aktivit právnických osob, mimo jiné i páchání environmentální kriminality. V tomto smyslu tedy shledávám trest propadnutí majetku, zvláště pak v jeho nejpřísnější formě, kdy postihuje veškerý majetek právnické osoby, velmi efektivní.

Peněžitý trest (§ 18 ZTOPO)

Další sankcí postihující majetek právnické osoby je peněžitý trest. Lze ho uložit za úmyslný i nedbalostní trestný čin, chybí zde tedy podmínka zištnosti. Při ukládání peněžitého trestu je třeba vzít v úvahu majetkové poměry pachatele a jeho uložení nesmí být na újmu práv poškozeného. Stejně jako v případech fyzických osob, i u osob právnických je způsob výpočtu peněžitého trestu založen na systému denních sazeb, které jsou však pro právnické osoby vyšší.¹⁹⁸ Dle důvodové zprávy má být právě peněžitý trest ukládán právnickým osobám nejčastěji.¹⁹⁹

Peněžitý trest má dle mého názoru pro ochranu životního prostředí značný význam. Vzhledem k maximální výši denní sazby, která činí 2 000 000 Kč, je jeho uložení citelným zásahem do běžného fungování právnické osoby, je zde tedy patrná preventivní funkce peněžitého trestu. Dojde-li ke spáchání některého z trestných činů na úseku ochrany životního prostředí, zaručuje výše peněžitého trestu větší pravděpodobnost, že dojde k náhradě škody na životním prostředí.

¹⁹⁷ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 521-522.

¹⁹⁸ Srovnej ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ et al. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 83-84.

¹⁹⁹ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, str. 48. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0> [cit. dne 16. 2. 2015]

Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 19 ZTOPO)

Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty lze právnickým osobám uložit za stejných podmínek jako osobám fyzickým. Jeho účelem je zneškodnit majetkovou hodnotu, jež může sloužit k dalšímu páčání trestné činnosti, odejmout pachateli prospěch získaný z trestného činu a ztížit mu podmínky k páčání dalších trestných činů. Podmínkou uložení tohoto trestu je, že věc či jiná majetková hodnota musí náležet pachateli. Právní mocí rozhodnutí o uložení trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty propadá tato věc či jiná majetková hodnota státu.²⁰⁰

Význam trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty v souvislosti s ochranou životního prostředí je nasnadě. V případě jeho uložení bude pachateli odebrána věc či jiná majetková hodnota, prostřednictvím které se dopustil trestného činu, čímž mu bude ztíženo páčání další trestné činnosti.

Zákaz činnosti (§ 20 ZTOPO)

Zákaz činnosti je velmi účinným trestem především z hlediska prevence. Pachateli je zakázána činnost, v souvislosti s níž se dopustil trestného činu nebo která mu spáchání trestného činu usnadnila nebo umožnila. Zároveň je mu zákazem takové činnosti zabráněno v páčání další trestné činnosti v budoucnu. Trest zákazu činnosti může být právnické osobě uložen soudem na jeden až dvacet let, byl-li trestný čin spáchán v souvislosti s touto činností. Zakázány mohou být pouze takové činnosti, ke kterým je třeba zvláštní povolení, nebo jejichž výkon je upraven ve zvláštním právním předpisu. Při stanovení druhu a výměry trestu soud mimo jiné přihlédne i k činnosti, kterou právnická osoba vykonává ve veřejném zájmu, pokud je o činnost strategické nebo obtížně nahraditelné povahy.^{201 202}

²⁰⁰ Srovnej NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GRIVNA et al. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 400 a násl.

²⁰¹ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 523-524.

V oblasti environmentální kriminality má trest zákazu činnosti nemalý význam. Pokud již došlo nebo trvale dochází k páchání některého z trestných činů proti životnímu prostředí (např. vypouštění odpadních látek do vody jako důsledek provozu chemického závodu), zamezí uložení trestu zákazu činnosti právnické osobě v dalším protiprávním jednání, a to až po dobu dvaceti let. Zákaz výkonu takové činnosti bude pro právnickou osobu znamenat i konec finančních zisků, proto by hrozba uložení trestu zákazu činnosti mohla být pro právnické osoby silnou motivací k dodržování právních předpisů.

Zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži (§ 21 ZTOPO)

Jedná se o zvláštní případ trestu zákazu činnosti, při kterém je právnické osobě po dobu jednoho až dvaceti let a ve stanoveném rozsahu zakázáno uzavírat smlouvy na plnění veřejných zakázek, účastnit se koncesního řízení, zadávacího řízení o veřejných zakázkách nebo veřejné soutěže podle jiných právních předpisů. V zásadě lze tento trest uložit za spáchání jakéhokoli z trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit. Jedinou podmínkou uložení tohoto trestu je, že právnická osoba spáchala trestný čin v souvislosti s uzavíráním smluv na plnění veřejných zakázek či s jejich plněním, dále s účastí v zadávacím řízení o veřejných zakázkách, v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži. Pokud s ohledem na povahu a závažnost spáchaného trestného činu není uložení jiného trestu třeba, může soud uložit zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži i samostatně.²⁰³

Podobně jako trest zákazu činnosti, může trest zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži zamezit v dalším poškozování nebo ohrožování životního prostředí. I zde je patrný ekonomický prvek, jelikož plnění

²⁰² Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, str. 48. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0> [cit. dne 16. 2. 2015]

²⁰³ Srovnej ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ et al. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 75-77.

veřejných zakázek je pro právnické osoby příležitostí, jak získat finanční prostředky, a dobrá ekonomická situace je předpokladem dalšího řádného fungování právnické osoby. Tento trest tedy považuji za účinný, protože na jedné straně jeho uložení zabrání dalším škodám na životním prostředí, na druhé straně by jeho uložení právnické osoby přišly mnohdy o značné objemy peněz, což je může od trestné činnosti do jisté míry odradit.

Zákaz přijímání dotací a subvencí (§ 22 ZTOPO)

Trest zákazu přijímání dotací a subvencí může být právnické osobě uložen v rozpětí jednoho až dvaceti let, a to pokud se dopustila trestného činu právě v souvislosti s podáváním či vyřizováním žádosti o dotaci, subvenci, návratnou finanční výpomoc či příspěvek, v souvislosti s jejich poskytováním nebo využíváním, nebo s poskytováním či využíváním jakékoliv jiné z veřejných podpor. Jako dotace, subvence a návratnou finanční výpomoc jsou označovány takové finanční produkty, které jsou poskytovány z veřejných zdrojů podle příslušných právních předpisů. I tento trest lze uložit samostatně, není-li vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu uložení jiného trestu třeba.^{204 205}

Uložením tohoto trestu opět dochází ke zhoršení ekonomické situace právnické osoby, což by na poli environmentální kriminality mohlo právnickým osobám ztížit její další páchání.

Uveřejnění rozsudku (§ 23 ZTOPO)

Uveřejnění rozsudku lze uložit výlučně právnické osobě. Jedná se o zcela nový typ trestu, požadovaný celou řadou mezinárodních dokumentů. Lze ho uložit, pokud je třeba veřejnost seznámit s odsuzujícím rozsudkem, zejména vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, nebo pokud to vyžaduje zájem na ochraně

²⁰⁴ Srovnej tamtéž, str. 77-79.

²⁰⁵ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 524-525.

bezpečnosti lidí nebo majetku, případně společnosti. Na základě uložení trestu uveřejnění rozsudku je odsouzená právnická osoba povinna na své náklady zveřejnit pravomocný odsuzující rozsudek nebo jeho konkrétní části, a to v soudem určeném druhu veřejného sdělovacího prostředku, přičemž je nutné zveřejnit i obchodní firmu či název právnické osoby a její sídlo. Smyslem tohoto ustanovení není prohloubení zásady veřejnosti v řízení před soudem, ale informovanost veřejnosti o tom, že se určitá právnická osoba dopustila trestného činu v oblasti, která se veřejnosti dotýká.^{206 207}

Dle J. Jelínka jsou trestné činy právnických osob proti životnímu prostředí typickou oblastí, ve které přichází v úvahu uložení trestu uveřejnění rozsudku.²⁰⁸ S tímto názorem se zcela ztotožňuji. Uložení trestu zveřejnění rozsudku může být účinným prostředkem v boji s environmentální kriminalitou. Nejde jen o náklady na zveřejnění pravomocného odsuzujícího rozsudku, ty budou vzhledem k ekonomické síle právnických osob často jen zanedbatelnou položkou v jejich výdajích. Velice účinné je však samotné zveřejnění odsuzujícího rozsudku v tisku, rozhlase, televizi apod., kdy zveřejněním obchodní firmy nebo názvu právnické osoby a jejího sídla dojde k informovanosti veřejnosti o její nelegální činnosti. Na základě uveřejněného rozsudku a informací vedoucích k identifikaci právnické osoby jako pachatele trestného činu dojde k určité společenské difamaci právnické osoby, což může poškodit její atraktivitu v očích zákazníků, následně vést k jejich odlivu a způsobit ekonomické problémy. Ze všech těchto důvodů se domnívám, že trest uveřejnění rozsudku v sobě obsahuje silný preventivní prvek a že jeho ukládání může přispět k efektivnější ochraně životního prostředí a odradit právnické osoby od další trestné činnosti na tomto úseku.

²⁰⁶ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, str. 48. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0> [cit. dne 16. 2. 2015]

²⁰⁷ Srovnej ustanovení § 23 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

²⁰⁸ Srovnej JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 525.

6.2.2 Ochranná opatření

Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 26 ZTOPO)

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v tomto případě odkazuje na podmínky obsažené v trestním zákoníku. Předmětem zabránění může být pouze věc uvedená v § 70 odst. 1 trestního zákoníku, tedy taková, související konkrétním způsobem s trestnou činností.²⁰⁹

Ochranné opatření zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty je subsidiární k trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty. Soud může rozhodnout o jeho uložení, pokud pachatele, jemuž věc či jiná majetková hodnota náleží, nelze stíhat nebo odsoudit nebo od jeho potrestání bylo upuštěno. Dále i v případě, že věc ohrožuje bezpečnost osob nebo majetku či společnosti, anebo pokud je zde nebezpečí, že bude využita k páčání trestné činnosti. Na rozdíl od předchozích dvou případů však může taková věc náležet komukoli a není dána ani podmínka její souvislosti s trestným činem či s jeho pachatelem.^{210 211}

²⁰⁹ Jedná se o věc nebo jinou majetkovou hodnotu, které bylo užito ke spáchání trestného činu, která byla ke spáchání trestného činu určena, kterou pachatel získal trestným činem nebo odměnou za něj, nebo kterou pachatel, byť jen z části, nabyt za věc nebo jinou majetkovou hodnotu získanou trestným činem nebo odměnou za něj, pokud hodnota takové věci či jiné majetkové hodnoty není ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty zanedbatelná.

²¹⁰ Srovnej JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012, str. 136-140.

²¹¹ Srovnej NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GRIVNA et al. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 502 a násl.

6.3 Trestní odpovědnost právnických osob v ochraně životního prostředí z pohledu praxe

Během prvního roku účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, tedy během roku 2012, bylo zahájeno trestní stíhání proti 18 právnickým osobám, jednalo se především o trestné činy hospodářské. Obžaloba byla podána pouze ve čtyřech případech.²¹²

Za rok 2013 již můžeme vidět vzestup počtu případů aplikace zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Stíháno celkem 48 právnických osob, přičemž struktura trestné činnosti byla různorodá. I v tomto roce se však nejčastěji jednalo o kriminalitu hospodářskou, konkrétně o trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 trestního zákoníku a neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení podobné povinné platby podle § 241 trestního zákoníku. Obžaloba byla podána na 14 právnických osob, v pěti případech byl podán návrh na potrestání.²¹³

6.3.1 Stíhání právnické osoby pro trestný čin proti životnímu prostředí

V roce 2013 došlo poprvé od účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob k tomu, že právnická osoba byla trestně stíhána pro některý z trestných činů proti životnímu prostředí, konkrétně pro přečin poškození lesa dle § 295 odst. 1 trestního zákoníku. Tohoto přečinu se dopustila v době od 14. 12. 2011 do prosince 2012, kdy z nedbalosti, v rozporu s § 31 odst. 2 a § 33 odst. 3, 4 lesního zákona, provedla vytěžení smrkového lesa. Příslušný orgán sice vydal pro danou lokalitu povolení k těžbě v porostech mladších osmdesáti let v objemu 250 m³ se

²¹² Srovnej Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2012, str. 12. Dostupné na: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti> [cit. dne 2. 3. 2015]

²¹³ Srovnej Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2013. Dostupné na: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti> [cit. dne 2. 3. 2015]

vznikem holiny do 1 ha, právnická osoba však nijak nezabezpečila provedení těžby v souladu s tímto rozhodnutím a limity v něm stanovenými, čímž způsobila vznik holé seče o celkové rozloze 1,6265 ha. Za toto jednání byla právnická osoba pravomocně odsouzena, byl jí uložen peněžitý trest 30 denních sazeb ve výši 1 000 Kč.²¹⁴

Za předpokladu, že by se nepodařilo určit konkrétní fyzickou osobu odpovědnou za výše popsané jednání, případně by jí nebylo prokázáno zavinění ve vztahu k tomuto jednání a právní řád ČR by neznal trestní odpovědnost právnických osob, nebylo by za spáchání přečinu poškození lesa koho potrestat. Právnická osoba je však trestně odpovědná na základě tzv. přičitatelnosti. Podle § 8 odst. 1, 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se za trestný čin spáchaný právnickou osobou považuje „protiprávní čin spáchaný jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak

- a) *statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,*
- b) *ten, kdo u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),*
- c) *ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo*
- d) *zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen "zaměstnanec") při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c), jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2.*

Dále lze právnické osobě přičítat spáchání trestného činu, jestliže byl spáchán

- a) *jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c), nebo*

²¹⁴ Srovnej informace podané Státním zástupcem OSZ Frýdek-Místek, Judr. Jiřím Jarnotem.

b) *zaměstnancem uvedeným v odstavci 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.*“

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob dále stanoví, že pokud se nepodaří zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odst. 1 a 2, nebrání to vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby. Díky zavedení trestní odpovědnosti právnických osob lze tak postihnout i případy, které dříve v rovině trestního práva postiženy být nemohly. Navíc se zde uplatní zásada souběžné trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob, tudíž ani zjištění odpovědné fyzické osoby nebrání současnému potrestání osoby právnické.

7. Trestní odpovědnost právnických osob a ochrana životního prostředí ve Francii

V této kapitole se zaměřím na francouzskou právní úpravu trestněprávní odpovědnosti právnických osob a na její souvislost s ochranou životního prostředí a dále provedu srovnání s právní úpravou v ČR.

7.1 Francouzská právní úprava

Francie je po Nizozemsku druhou zemí evropského kontinentu, která zavedla trestní odpovědnost právnických osob. Stalo se tak přijetím trestního zákona *Code pénal*, účinného od 1. března 1994.

Stíhat právnickou osobu (tzv. kolektivitu) bylo ve Francii možné již od 16. století, došlo-li k trestné činnosti v důsledku jejího rozhodnutí.²¹⁵ Pokud se na rozhodování podílela i fyzická osoba, bylo možné ji stíhat jako spolupachatele. Trestní zákoník z roku 1810 trestní odpovědnost právnických osob vůbec neupravoval, jelikož v důsledku francouzské revoluce byly soukromé společnosti výrazně omezeny. V tom samém období sílily hlasy právních teoretiků zastávajících neslučitelnost trestních sankcí a právnických osob. Jejich argumentem byla absence vlastní vůle právnické osoby, nemožnost dopustit se úmyslně trestného činu a nemožnost jednat samostatně. Kapacita spáchat trestný čin byla připisována pouze fyzické osobě.²¹⁶

Trestní odpovědnost právnických osob tak, jak ji chápeme dnes, byla tedy do francouzského právního řádu zavedena spolu s přijetím *Code pénal*. Speciální ustanovení týkající se právnických osob jsou obsažena v I. knize trestního zákona,

²¹⁵ Toto stíhání bylo umožněno přijetím *Ordonnance de Blois* v roce 1579 a *Grande Ordonnance Criminelle* v roce 1670.

²¹⁶ Srovnej KAVĚNA, Martin. *Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU*. Parlamentní institut, studie č. 5.270, duben 2007, str. 6-7.

nazvané „obecná ustanovení“ (*dispositions générales*). Je zde pojednáno obecně o trestní odpovědnosti právnických osob, o trestech, které lze právnickým osobám uložit a o trestech ukládaných při recidivě. Jednotlivé trestné činy jsou upraveny v knihách II. - V. trestního zákona (jedná se o analogii zvláštní části českého trestního zákoníku). Tyto se však vztahují na právnické osoby pouze v případě, je-li to výslovně stanoveno. Neobsahuje-li skutková podstata žádné zvláštní ustanovení o pachatelství právnické osoby, znamená to, že daného trestného činu se může dopustit toliko osoba fyzická.²¹⁷

Otázkou, které právnické osoby podléhají trestní odpovědnosti, se zabývá článek 121-2. Dle tohoto ustanovení jsou trestně odpovědné všechny právnické osoby s výjimkou státu.²¹⁸ Další výjimka se vztahuje na územně samosprávné celky a jejich seskupení, které jsou trestně odpovědné pouze co do trestných činů spáchaných v souvislosti s výkonem pravomocí, které lze delegovat či smluvně převést na soukromoprávní subjekty (svoz odpadů, distribuce vody apod.) Předmětem trestní odpovědnosti územně samosprávných celků tedy nebudou trestné činy spáchané při výkonu veřejné správy, jelikož nemohou být delegovány nebo smluvně převedeny na osoby soukromého práva.

Francouzské právo umožňuje souběh trestní odpovědnosti - trestní odpovědnost právnických osob nevylučuje trestní odpovědnost osob fyzických za týž skutek. Fyzické a právnické osoby mohou být ve vzájemném vztahu spolupachatelství či různých forem trestné součinnosti.^{219 220}

²¹⁷ Srovnej MUSIL, Jan a Marie VANDUCHOVÁ. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 92.

²¹⁸ Dříve byla trestní odpovědnost právnických osob omezena pouze na případy stanovené zákonem, to se však změnilo novelou *Code pénal* z roku 2004 (konkrétně Loi n°2004-204 du 9 mars 2004 portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité, čl. 54), která s účinností od 31. prosince 2005 zavedla obecnou trestní odpovědnost právnických osob.

²¹⁹ Srovnej article 121-2 du *Code pénal*. Dostupné na: http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=0B59F63D9345806556E6B2CFFB39513B.tpdil a12v_2?idSectionTA=LEGISCTA000006149817&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20150301 [cit. dne 1.3.2015]

Ke vzniku trestní odpovědnosti právnických osob je vyžadováno splnění dvou základních podmínek. První podmínkou je, že jednání, jímž je čin páčán, musí být uskutečněné orgánem (valné shromáždění, dozorčí rada atd.) nebo představitelem (ředitel, vedoucí atd.) právnické osoby.²²¹ Důvodem této úpravy bylo omezit okruh možných pachatelů jen na takové, kteří disponují faktickou mocí ovlivnit jednání právnické osoby. Panuje totiž přesvědčení, že „obyčejný“ řadový zaměstnanec není s to svým jednáním založit trestní odpovědnost právnické osoby, s výjimkou situace, kdy zaměstnanec obdržel výslovné zmocnění k zastupování zaměstnavatele, v tomto případě bude právnická osoba trestně odpovědná za jeho jednání. Ke splnění druhé podmínky musí být trestný čin spáchán ve prospěch právnické osoby. Takový prospěch může být představován materiálním i nemateriálním ziskem, může se jednat o prospěch přímý nebo eventuální, současný či budoucí.²²²

Francouzské trestní právo rozeznává dle kritéria závažnosti tři kategorie trestných činů, a to zločiny (*crimes*), přečiny (*délits*) a přestupky (*contraventions*).²²³ Většinu environmentálních trestných činů tvoří přestupky, které se podle závažnosti dělí do pěti tříd. Ustanovení o trestných činech právnických osob týkajících se životního prostředí nejsou obsažena jen v trestním zákoně. Většina z nich je soustředěna mimo Code pénal, například v zákoně o ochraně životního prostředí²²⁴, v zákoně o veřejném zdraví²²⁵ či v zemědělském zákoně²²⁶. Ve všech těchto předpisech je upravena celá řada

²²⁰ Srovnej MUSIL, Jan a Marie VANDUCHOVÁ. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 92.

²²¹ Srovnej article 121-2 alinéa 1 du *Code pénal*. Dostupné na: http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=0B59F63D9345806556E6B2CFFB39513B.tpdil a12v_2?idSectionTA=LEGISCTA000006149817&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20150301 [cit. dne 1.3.2015]

²²² Srovnej RABINSKÁ, Ivana. Úprava trestní odpovědnosti právnických osob ve vybraných evropských státech. In: *Olomoucké debaty mladých právníků - Sborník příspěvků*, 2007, str. 146.

²²³ Srovnej STEFANI, Gaston, Georges LEVASSEUR a Bernard BOULOC. *Droit pénal général*. 19e éd. Paris: Dalloz, 2005, VIII, str. 250 a násl.

²²⁴ Code de l'environnement.

²²⁵ Code de la santé publique.

trestných činů proti životnímu prostředí, zabývajících se ochranou moří a regulací rybolovu, ochranou ovzduší, rostlin a živočichů, nakládáním s odpady, s chemickými látkami atd.²²⁷

Obecná ustanovení o trestech právnických osob a jejich výkonu nalezneme v knize I. trestního zákona, konkrétně v čl. 131-37 až 131-49 a 132-12 až 132-15. Výčet trestů, které lze právnickým osobám uložit, je poměrně široký. Patří sem:

- pokuta
- zrušení právnické osoby
- zákaz činnosti
- soudní dohled na dobu max. pěti let
- uzavření podnikových budov nebo zařízení, pokud sloužily ke spáchání trestného činu, buď trvale, nebo po dobu do pěti let
- trvalý nebo dočasný zákaz obchodovat na veřejných trzích
- zákaz vystavovat šeky (kromě ověřených) a zákaz používat platební karty
- zabavení věci, která byla použita k trestné činnosti nebo je jejím výnosem
- zveřejnění pravomocného odsuzujícího rozsudku
- zabavení zvířete použitého ke spáchání trestné činnosti nebo zvířete, na němž se právnická osoba dopustila trestné činnosti
- zákaz držet zvíře, a to buď definitivní, nebo po dobu max. pěti let
- zákaz přijímání dotací a subvencí
- konfiskace veškerého majetku právnické osoby či jeho části (tento trest je výjimečný a lze ho uložit jen právnické osobě, která se dopustila některého ze zločinů proti lidskosti)²²⁸

Vůbec nejuniverzálnějším trestem, hojně využívaným i při boji s environmentální kriminalitou je pokuta, kterou lze uložit téměř za všechny trestné

²²⁶ Code rural.

²²⁷ Srovnej PRIEUR, Michel. *Droit de l'environnement*. 4e éd. Paris: Dalloz, 2001, str. 838 a násl.

²²⁸ Srovnej *Code pénal (édition 2013)*. 110e éd. Paris: Dalloz, 2012, str. 310-311.

činy. Maximální výše pokuty uložené právnické osobě představuje pětinasobek částky, kterou lze za spáchání stejného trestného činu uložit osobě fyzické.²²⁹ V případě, že dané ustanovení neumožňuje uložit fyzické osobě pokutu, např. pokud jí lze uložit jen trest odnětí svobody, činí výše pokuty za spáchání takového činu u právnických osob 1 milion euro.²³⁰

Všechny další tresty lze uložit jen v případech a za podmínek stanovených zákonem, přičemž bezpochyby nejtěžším trestem je zrušení právnické osoby. To lze uložit jen v případech té nejzávažnější kriminality, navíc u právnických osob veřejného práva, u odborů a politických stran ho nelze vyslovit nikdy.²³¹

7.2 Srovnání s právní úpravou v ČR

Na první pohled patrným a zásadním rozdílem mezi oběma úpravami je již sama trestní odpovědnost právnických osob, respektive doba jejího zavedení. Zatímco v ČR je zákon o trestní odpovědnosti právnických osob účinný teprve třetím rokem, ve Francii se jedná o institut zažitý, zakotvený v tamním právu již více než dvacet let. Z toho plyne i existence judikatury k tomuto tématu ve francouzském právu a celkově větší zkušenost s aplikací institutu trestní odpovědnosti právnických osob a také jeho častější využití v praxi.

V české právní úpravě je trestní odpovědnost právnických osob upravena ve zvláštním zákoně, ke kterému je trestní zákoník ve vztahu subsidiarity. Není-li určitá

²²⁹ Srovnej DAOUD, Emmanuel a LE CORRÉ Clarisse. *La responsabilité pénale des personnes morales en droit de l'environnement*. Dostupné na: <http://www.vigo-avocats.com/recrutement> [cit. dne 25. 2. 2015]

²³⁰ Srovnej article 131-38 alinéa 2 du Code pénal. Dostupné na: http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=0B59F63D934580655E6B2CFFB39513B.tpdil_a12v_2?idSectionTA=LEGISCTA000006149817&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20150301 [cit. dne 1.3.2015]

²³¹ Srovnej MUSIL, Jan a Marie VANDUCHOVÁ. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 96-97.

věc řešena zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob, užije se ustanovení trestního zákoníku. Ve Francii je úprava odlišná, trestní odpovědnost právnických osob, včetně podmínek jejího vzniku, výčtu právnických osob, které jí nepodléhají, možných trestů atd., je obsažena v trestním zákoně. Neexistuje zde tedy žádný zvláštní předpis zabývající se výlučně trestní odpovědností právnických osob.

Všechny trestné činy, mimo jiné i environmentální, kterých se může právnická osoba dopustit, jsou vypočteny v ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Ve francouzském trestním zákoně však žádné takové ustanovení nenajdeme. Při zjišťování, zda pachatelem daného trestného činu může být vedle fyzické osoby také osoba právnická, je třeba zkoumat konkrétní ustanovení o daném trestném činu. Není-li v něm výslovná zmínka o právnické osobě jako možném pachateli, znamená to, že tohoto trestného činu se mohou dopustit pouze fyzické osoby. Mám-li porovnat obě tato pojetí, považuji francouzský model za nepřehledný a nepraktický. Mnohem aplikačně jednodušší je dle mého model výčtu trestných činů právnické osoby, a to ať už se jedná o výčet pozitivní či negativní.

Skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí nejsou ve francouzské právní úpravě soustředěny v jednom právním předpisu. Je tomu právě naopak, většina z nich se nachází mimo trestní zákon, zejména v zákoně o životním prostředí²³², zemědělském zákoně²³³ a zákoně o veřejném zdraví²³⁴. Naproti tomu v ČR jsou všechny environmentální trestné činy obsaženy v trestním zákoníku, což považuji za lepší, přehlednější řešení.

Co se týče trestů, které lze právnické osobě uložit za spáchání trestného činu, najdeme ve francouzském právu některé, které český právní řád nezná. Patří sem nařízení soudního dohledu nad činností právnické osoby, zákaz užívat budovy a zařízení, které sloužily ke spáchání trestného činu, zákaz obchodovat na veřejných

²³² Code de l'environnement.

²³³ Code rural.

²³⁴ Code de la santé publique.

tržích, vystavovat šeky a používat platební karty, zabavení zvířete použitého ke spáchání trestné činnosti a zákaz držet zvíře.

Pro účely ochrany životního prostředí je zajímavým trestem zabavení zvířete, které bylo použito ke spáchání trestného činu nebo na němž byl trestný čin spáchán a také úplný či dočasný zákaz držet zvíře. Zvířata jsou živé bytosti prožívající stres ze špatného zacházení, vnímající bolest atd. Pokud je na nich nebo prostřednictvím nich páchána trestná činnost, je jejich zabavení účinným řešením, jak zamezit tomu, aby zvířeti byla působena psychická či fyzická újma. Zákaz držet zvíře zase zabrání páchání trestné činnosti na něm či prostřednictvím něho v budoucnu.

V českém právu bychom však tyto dva druhy trestu u právnických osob nenašli. I když ve výčtu trestných činů právnických osob chybí trestný čin týrání zvířat či zanedbání péče o zvíře z nedbalosti, trest zabavení zvířete a zákazu jeho držení by se dle mého soudu mohl uplatnit i u jiných skutkových podstat, a to především u neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy. Pokud by například právnická osoba chovala ohrožené druhy zvířat a opakovaně podávala inzeráty, kde by je nabízela k prodeji, aniž by měla příslušná povolení, byly by oba tyto tresty na místě.

Dalším trestem z francouzské právní úpravy, který by mohl být inspirací pro českého zákonodárce při snaze zabezpečit ochranu životního prostředí, je uložení soudního dohledu nad činností právnické osoby. Po dobu trvání dohledu je činnost právnické osoby monitorována soudem a je jí tak zabráněno v dalším páchání ekologické kriminality. Navíc samo vědomí právnické osoby o tom, že je pod soudním dohledem, ji může odradit od protiprávního jednání.

Pokud právnická osoba použila ke spáchání trestného činu nějakou budovu či zařízení, může jí být dle francouzského práva soudem uložen trest zákazu užívání takové budovy či zařízení. Tento trest by jistě našel uplatnění i v českém právu. Zákaz užívat budovu je pro právnickou osobu citelným zásahem. Může znamenat omezenou možnost výroby, prodeje a dalších činností, což se negativně odrazí na ekonomických výsledcích právnické osoby.

Rozdíl v obou porovnávaných úpravách panuje i ohledně rejstříku trestů právnických osob, respektive ohledně jejich všeobecné přístupnosti. Zatímco v ČR jsou informace o právnických osobách vedené v rejstříku trestů veřejně přístupné, ve Francii tomu tak není. K části rejstříku trestů zde mají přístup pouze soudy a k části jen úřední osoby, které jsou určitým způsobem zainteresovány na obchodních či ekonomických aktivitách dotčené právnické osoby.^{235 236}

²³⁵ Srovnej article R76 a násl. du Code de procédure pénal.

²³⁶ Srovnej RABINSKÁ, Ivana. Úprava trestní odpovědnosti právnických osob ve vybraných evropských státech. In: *Olomoucké debaty mladých právníků - Sborník příspěvků*, 2007, str. 146.

Závěr

Ochrana životního prostředí je mimo trestního práva zajišťována také právem občanským, správním či právem životního prostředí. Protiprávní jednání vůči životnímu prostředí je sice nejčastěji postihováno v rovině správního práva, tedy jako přešupek či správní delikt, to však neznamená, že trestněprávní postih by zde byl nadbytečný. Rozlišovacím kritériem pro to, zda bude určité jednání potrestáno v rovině správního práva či v rovině práva trestního, tkví v jeho společenské škodlivosti. V souladu se zásadou subsidiarity trestní represe a *ultima ratio* se trestní právo uplatní tam, kde prostředky jiných právních odvětví jakožto nástroj ochrany životního prostředí selhávají.

Příznivý stav životního prostředí není tématem, které by bylo možno řešit v jednotlivých zemích izolovaně, je tomu právě naopak. Vzhledem ke stále vzrůstající globalizaci a častým závažným následkům environmentální kriminality, které se projevují i mimo území státu jejího spáchání, je třeba řešit problematiku trestní odpovědnosti v ochraně životního prostředí na mezinárodní úrovni.

V roce 2009 byl v ČR přijat nový trestní zákoník. Poprvé jsou zde trestné činy proti životnímu prostředí obsaženy na jednom místě, a to v hlavě VIII zvláštní části trestního zákoníku. Znění skutkových podstat jednotlivých trestných činů bylo postupně novelizováno a z důvodu splnění závazků plynoucích z unijního práva byly zavedeny i některé trestné činy zcela nové. Pro účely ochrany životního prostředí lze však nadále využít i skutkové podstaty obsažené v jiných hlavách zvláštní části trestního zákoníku, jako např. obecné ohrožení, nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky, zneužívání vlastnictví, poškozování cizí věci atd.

Jedním z charakteristických rysů environmentální kriminality je vysoká míra tolerance až lhostejnosti k jejímu páčání ze strany společnosti. Příčinou tohoto stavu je dle mého názoru nedostatečné povědomí obyvatelstva o možných následcích environmentálních trestných činů, ba dokonce pocit, že trestní právo je pro účely

ochrany životního prostředí jaksi nadbytečné. Možné řešení této situace spatřuji v důslednější osvětě, jež by veřejnosti přiblížila závažnost následků takovýchto trestných činů, které se sice mnohdy projeví až s určitým časovým odstupem, o to větší riziko však představují pro životní prostředí.

V porovnání a ostatními druhy kriminality představuje trestná činnost proti životnímu prostředí jen mizivou část z počtu zahájených trestních stíhání. U trestných činů pytláctví a týrání zvířat se jedná o několik málo desítek případů ročně, u ostatních environmentálních trestných činů se ročně jedná pouze o jednotky případů. Domnívám se, že jednou z příčin této situace je nedostatečná odbornost orgánů činných v trestním řízení a absence jejich spolupráce s orgány státní správy nebo s experty na danou problematiku. Větší kooperace orgánů činných v trestním řízení a odborníků by jistě usnadnila právní kvalifikaci určitých jednání a přispěla by ke zvýšení počtu trestních stíhání. Řešením by mohlo být také zřízení odborných skupin specializujících se na trestné činy proti životnímu prostředí přímo v rámci organizační struktury Policie ČR. Dalším důvodem nízkého počtu trestních stíhání za některý z trestných činů proti životnímu prostředí je skutečnost, že dané protiprávní jednání je často vyřešeno v rámci správního práva. Je-li protiprávní jednání řešeno v rovině trestněprávní, dochází nezdědka k situaci, kdy je věc odložena či již zahájené trestní stíhání zastaveno.

Za další negativum platné právní úpravy považuji nedostatečnou výši sazeb trestu odnětí svobody u trestných činů obsažených v hlavě VIII zvláštní části trestního zákoníku. U základních skutkových podstat nepřesahuje trestní sazba tři roky. Má-li být trestní právo tím nejzávažnějším prostředkem ochrany zájmů společnosti, který se uplatní jen v případě těch nejzávažnějších nelegálních jednání, musí této závažnosti odpovídat i přísnost možného postihu takového jednání. Jednou z funkcí trestního práva je i funkce preventivní, spočívající v odrazení potencionálního pachatele od trestné činnosti. Zvýšení sazeb trestu odnětí svobody by k naplnění této funkce nepochybně přispělo. Za spáchání trestných činů proti životnímu prostředí bývá pachateli často uložen peněžitý trest v částce o mnoho menší, než jaká by mu mohla být uložena, pokud by se daná věc projednávala ve správním řízení. I zde se tedy právní úprava rozchází s preventivní funkcí trestního práva a s jeho pojetím jako *ultima ratio*.

Nepostradatelnou roli při zajištění ochrany životního prostředí za pomoci trestního práva hrají soudy. Uložení trestu odnětí svobody za spáchání environmentálního trestného činu je jevem výjimečným, pokud však již nastane, bývá trest v drtivé většině případů podmíněně odložen. Z toho vyvozují, že ani zpřísnění trestů zákonodárcem spolu s větší frekvencí zahájených trestních stíhání by samo o sobě neznamenaloby efektivnější ochranu životního prostředí. K jejímu zajištění je nezbytný i důslednější přístup soudů, které by měly pachatele ekologické kriminality postihovat přísněji, přičemž žádoucí by bylo především častější ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a vyšší denní sazby peněžitých trestů.

S účinností od 1. ledna 2012 byla v ČR zavedena trestní odpovědnost právnických osob. Jedná se o kontroverzní a často diskutovaný institut, jež není pro evropskou kontinentální právní kulturu typický a narušuje tradiční pojetí trestní odpovědnosti jako odpovědnosti individuální. Zavedením trestní odpovědnosti právnických osob dostala ČR svým závazkem vyplývajícím z členství v EU a vyhnula se tak možným sankcím. Tímto krokem se ČR zařadila po bok ostatních evropských států, jejichž právní řády trestní odpovědnost právnických osob již znají, což lze považovat za významné z hlediska budoucí mezinárodní spolupráce.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob podává v ustanovení § 7 taxativní výčet trestných činů, jejichž pachatelem může být právnická osoba. Ve vztahu k ochraně životního prostředí pokládám tento výčet za nedostatečný. Chybí zde trestný čin týrání zvířat, pytláctví, neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivými a jinými látkami ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat aj. Nabízí se otázka, proč právnická osoba může být pachatelem např. trestného činu poškození lesa, ale trestného činu pytláctví se dle platné právní úpravy dopustit nemůže. Při určování, které z trestných činů budou zahrnuty ve výčtu § 7, a které nikoliv, vycházel zákonodárce ze závazných právních dokumentů mezinárodního a unijního práva. Ve výčtu jsou tak obsaženy pouze ta jednání, u nichž je zavedení deliktů odpovědnosti

požadováno mezinárodními smlouvami a právními předpisy ES/EU. Tento katalog byl rozšířen pouze o trestné činy daňové.²³⁷

Jistě existují trestné činy, jejichž pachatelem právnická osoba být nemůže již ze své podstaty (dvojí manželství, vražda novorozeného dítěte matkou apod.), trestné činy proti životnímu prostředí se však do této skupiny neřadí. Právě environmentální kriminalita je typickou nelegální činností právnických osob. Proto si dovoluji tvrdit, že by mezi trestné činy právnických osob měly patřit i ostatní z trestných činů proti životnímu prostředí. ČR sice k tomuto kroku není nucena mezinárodními a unijními závazky, nicméně jeho realizace „nad rámec povinností“ by jistě byla dobrým řešením při snaze zajistit účinnější ochranu životního prostředí.

Popsané pojetí rozsahu kriminalizace jednání právnických osob by však již brzy mohlo dostat zásadní změny. V srpnu roku 2014 byl vládou schválen návrh novely zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, dle kterého by měl být dosavadní pozitivní výčet trestných činů právnických osob nahrazen výčtem negativním. Napříště by tedy právnické osoby byly trestně odpovědné za všechny trestné činy s výjimkou těch výslovně uvedených. Momentálně je projednávání návrhu již podruhé přerušeno na základě usnesení ústavně právního výboru, který si od Ministerstva spravedlnosti vyžádal nejprve zprávu hodnotící dosavadní aplikaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a následně také vypracování komplexního pozměňovacího návrhu zohledňujícího pozměňovací návrhy a připomínky vznesené během projednávání návrhu. Bude-li novela zákona schválena, budou právnické osoby odpovídat za všechny trestné činy hlavy VIII, což by jistě vedlo k efektivnější ochraně životního prostředí před nelegálním jednáním právnických osob.

Právnické osobě lze uložit celou řadu trestů. Bezesporně nejzávažnějším z nich je trest zrušení právnické osoby, jež má být uložen pouze v případech té nejzávažnější kriminality. V souvislosti s ochranou životního prostředí považuji jeho zavedení za pozitivum, neboť nejen, že zabrání další trestné činnosti ze strany právnické osoby, ale

²³⁷ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, str. 30 a 40. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0> [cit. dne 22. 4. 2015]

má také výrazně preventivní funkci. Již samo vědomí o možnosti uložení takto fatální sankce může právnickou osobu přimět chovat se po právu. Za efektivní považují také tresty postihující ekonomickou situaci právnické osoby, jako peněžitý trest, zákaz činnosti, zákaz plnění veřejných zakázek aj. U peněžitých trestů lze předpokládat větší pravděpodobnost náhrady škody na životním prostředí, neboť denní sazba může dosahovat až 2 milionů korun. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob zavedl také trest uveřejnění rozsudku, jehož podstata tkví v seznámení veřejnosti s pravomocným rozsudkem, je-li to nutné zejména vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, nebo pokud to vyžaduje zájem na ochraně bezpečnosti lidí nebo majetku, případně společnosti. Trest uveřejnění rozsudku by se mohl uplatnit typicky právě v oblasti boje s environmentální kriminalitou. Uveřejněna je totiž i obchodní firma nebo název právnické osoby a její sídlo, na základě čehož může být veřejností snadno identifikována. Má-li právnická osoba prosperovat, musí se zabývat i tím, jak působí navenek. Zveřejnění informací o nelegální činnosti může vést k poškození pověsti právnické osoby v očích zákazníků a být tak příčinou poklesu zisku. Je zde tedy patrný silný motivační prvek.

Nyní je zákon o trestní odpovědnosti právnických osob účinný přes tři roky. V roce 2012, tedy v prvním roce účinnosti zákona, bylo trestní stíhání zahájeno v 18 případech a obžalovány byly 4 právnické osoby. O rok později bylo stíháno 48 právnických osob, přičemž obžaloba byla podána ve 14 případech. Struktura trestné činnosti byla různorodá, nejčastěji se však jednalo o hospodářskou kriminalitu. Ve vztahu k životnímu prostředí je prozatím zkušenost s aplikací zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vskutku minimální. K prvnímu případu, kdy byla právnická osoba trestně stíhána pro některý z trestných činů proti životnímu prostředí došlo ve Frýdku-Místku. Právnická osoba byla obžalována z přečinu poškození lesa dle § 295 odst. 1 trestního zákoníku. Tohoto přečinu se dopustila v době od 14. 12. 2011 do prosince 2012, kdy z nedbalosti, v rozporu s § 31 odst. 2 a § 33 odst. 3, 4 lesního zákona, provedla vytěžení smrkového lesa. Příslušný orgán sice vydal pro danou lokalitu povolení k těžbě v porostech mladších osmdesáti let v objemu 250 m³ se vznikem holiny do 1 ha, právnická osoba však nijak nezabezpečila provedení těžby v souladu s tímto rozhodnutím a limity v něm stanovenými, čímž způsobila vznik holé

seče o celkové rozloze 1,6265 ha. Za toto jednání byla právnická osoba pravomocně odsouzena, byl jí uložen peněžitý trest 30 denních sazeb ve výši 1 000 Kč.²³⁸

Právnické osoby jsou typickými pachateli environmentálních trestných činů. Jsou ekonomicky silné, disponují reálnou hospodářskou mocí i personálním substrátem. Proto bývají následky jimi spáchaných trestných činů mnohem závažnější a rozsáhlejší než v případech, kdy je pachatelem jednatel, fyzická osoba. Z těchto důvodů považují zavedení trestní odpovědnosti právnických osob za krok správným směrem. I když je pravdou, že aplikace zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zatím není příliš častá, tím spíše ve vztahu k životnímu prostředí, myslím si, že hodnotit jeho přijetí jako neúspěch je poněkud předčasné. Věřím, že situace se bude postupně zlepšovat. Trestní odpovědnost právnických osob je institutem relativně novým a bude určitou dobu trvat, než ho orgány činné v trestním řízení i soudy začnou aplikovat častěji. Byla by škoda této možnosti nevyužít, jelikož přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se otevřela cesta k efektivní ochraně životního prostředí, kdy lze citelným způsobem trestněprávně postihnout ty skutečně „silné hráče“.

V závěrečné kapitole této práce jsem popsala francouzskou právní úpravu trestněprávní odpovědnosti právnických osob v ochraně životního prostředí a následně jsem provedla srovnání s právní úpravou ČR. Došla jsem k závěru, že nelze jednoznačně říci, která z obou úprav je lepší nebo horší, jelikož jak ve francouzské, tak v české právní úpravě existují klady i nedostatky. Francie zavedla trestní odpovědnost právnických osob již v roce 1994 jako teprve druhá země EU, myšlenka postihu právnické osoby se zde však objevuje již od 16. století. Trestní odpovědnost právnických osob zde má silnější tradici a je tedy logické, že oproti stavu v ČR, kde je zákon o trestní odpovědnosti právnických osob účinný teprve třetí rok, dochází ve Francii k jeho častějšímu využití v praxi.

²³⁸ Srovnej informace podané Státním zástupcem OSZ Frýdek-Místek, Judr. Jiřím Jarnotem.

Zatímco v české právní úpravě jsou skutkové podstaty všech environmentálních trestných činů obsaženy v trestním zákoníku, tedy v jednom právním předpisu, ve Francii je většina z nich upravena mimo trestní zákon, zejména v zákoně o životním prostředí, zákoně o veřejném zdraví a v zemědělském zákoně. Taková úprava způsobuje nepřehlednost a komplikovanost při vyhledání trestných činů proti životnímu prostředí. Proto se přikláním k české právní úpravě, jež považuji za mnohem přehlednější a aplikačně jednodušší.

Inspirací pro českého zákonodárce by mohl být katalog trestů, které lze dle francouzského práva uložit právnickým osobám. V souvislosti s ochranou životního prostředí shledávám zajímavými především uložení soudního dohledu nad činností právnické osoby, zabavení zvířete, zákaz držet zvíře a zákaz užívat budovy a zařízení.

Je-li právnické osobě uložen trest soudního dohledu, je její činnost po celou dobu trvání trestu monitorována soudem a je jí tak zabráněno v páchání ekologické kriminality. Vědomí soudního dohledu navíc může představovat motivaci k jednání po právu. Za další efektivní sankce považuji zabavení zvířete použitého ke spáchání trestného činu, nebo na němž byl trestný čin spáchán a zákaz držet zvíře. Zabavení zvířete zamezí tomu, aby zvíře bylo nadále vystaveno fyzickým či psychickým útrapám, zákaz držet zvíře zase zabrání páchání trestné činnosti na něm či prostřednictvím něho v budoucnu. Pokud se právnická osoba podléhající francouzskému právu dopustí trestného činu za pomoci nějaké budovy či zařízení, může jí být uložen trest zákazu takovou budovu či zařízení užívat. Tento trest může pro právnickou osobu znamenat citelný zásah, jelikož se negativně promítne na její ekonomické situaci, možnostech výroby apod. a proto ho lze jistě uplatnit i v oblasti ochrany životního prostředí.

Závěrem lze říci, že trestní právo zaujímá v oblasti ochrany životního prostředí nezastupitelné místo. Pachatelé environmentální kriminality jednají často organizovaně a za použití sofistikovaných postupů a důsledky na životním prostředí jsou tak velmi závažné. Česká právní úprava trestní odpovědnosti v ochraně životního prostředí není jistě bezchybná, myslím si však, že v posledních letech se díky plnění unijních závazků, přijímání nových skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí

a zavedení trestní odpovědnosti právnických osob vydává tím správným směrem. Nelze než si přát, aby trestní právo bylo tím skutečně účinným nástrojem ochrany životního prostředí a přispělo k zachování jeho stavu či dokonce k jeho zlepšení i pro budoucí generace.

Seznam použitých zkratek

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch
aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
Basilejská úmluva	Basilejská úmluva o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování publikovaná pod č. 100/1994 Sb.
CITES	Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin publikovaná pod č. 572/1992 Sb.
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
DPH	Daň z přidané hodnoty
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie
EUROATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
lesní zákon	Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů, v platném znění
Lisabonská smlouva	Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství ze dne 3. prosince 2007
Listina	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
MARPOL	Mezinárodní úmluva o zabránění znečišťování z lodí ze dne 2. listopadu 1973
Montrealský protokol	Montrealský protokol o látkách poškozujících ozonovou vrstvu Země ze dne 16. září 1987

např.	například
občanský soudní řád	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění
občanský zákoník	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění
OSN	Organizace spojených národů
přestupkový zákon	Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění
Stockholmská deklarace	Deklarace Konference Organizace spojených národů o životním prostředí ze dne 16. června 1972
tj.	to jest
trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění
trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění
tzv.	tak zvaný
USA	Spojené státy americké
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
zákon o obchodování s ohroženými druhy	Zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů, v platném znění
zákon o ochraně přírody a krajiny	Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění
zákon o odpadech	Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů
zákon o právu na informace o ŽP	Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, v platném znění
zákon o posuzování vlivů na ŽP	Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění
zákon o předcházení ekologické újmě	Zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmě a o její nápravě a o změně některých zákonů, v platném znění

ZTOPO

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti
právnických osob a řízení proti nim, v platném znění

Seznam použité literatury

Knížní prameny

- BOGUSZAK, Jiří, Jiří ČAPEK a Aleš GERLOCH. *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004, 347 s. ISBN 80-85963-38-8x.
- *Code pénal (édition 2013)*. 110e éd. Paris: Dalloz, 2012, XIV, 3381 s. ISBN 978-2-247-11657-7.
- ČERNÁ, Stanislava, Stanislav PLÍVA, Ivana ŠTENGLOVÁ et al. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2013, 156 s. ISBN 978-80-87146-76-7.
- DAMOHORSKÝ, Milan, Jan ONDŘEJ, Martin SMOLEK, Jana ZÁSTĚROVÁ a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo životního prostředí*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2004, 193 s. ISBN 80-903409-2-x.
- DAMOHORSKÝ, Milan a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO v střeoevropském právním kontextu: kolektivní monografie*. Beroun: Eva Rozkotová, 2012, 208 s. ISBN 978-80-87488-10-2.
- DAMOHORSKÝ, Milan. *Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí*. Praha: Univerzita Karlova, 1999, 212 s. ISBN 80-7184-827-1.
- DAMOHORSKÝ, Milan a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, xlvii, 629 s. ISBN 978-80-7400-338-7.
- DAMOHORSKÝ, Milan a Vojtěch STEJSKAL. *Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí: (závěry a shrnutí projektu GA ČR - 407/00/1705)*. Praha: Vodnář, 2002, 170 s. ISBN 80-85889-42-0.
- DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ et al. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 429 s. ISBN 978-80-7478-326-5.
- FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 169 s. ISBN 978-80-7357-720-9.

- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 310 s. ISBN 978-80-7380-454-1.
- GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo hmotné*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, 311 s. ISBN 978-80-7357-509-0.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo*. Obecná část. 8. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, xxxiv, 792 s. ISBN 978-80-7179-254-3.
- HURDÍK, Jan et al. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 308 s. ISBN 978-80-7380-377-3.
- HURDÍK, Jan. *Právnícké osoby a jejich typologie*. 2. dopl. vyd. Praha: Beck, 2009, xi, 108 s. ISBN 978-80-7400-168-0.
- CHMELÍK, Jan. *Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení: vysokoškolská učebnice*. Praha: Linde, 2005, 215 s. ISBN 80-7201-543-5.
- JANČÁŘOVÁ, Ilona, Lenka BAHÝLOVÁ, Milan PEKÁREK et al. *Odpovědnost v právu životního prostředí - současný stav a perspektivy*. Brno: Masarykova Univerzita, 2013, 345 s. ISBN 978-80-210-6594-9.
- JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ a Jiří ŘÍHA. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, 904 s. ISBN 978-80-87212-49-3.
- JELÍNEK, Jiří, Katarína DANKOVÁ, Jana NAVRÁTILOVÁ et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, 976 s. ISBN 978-80-7502-044-4.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, 386 s. ISBN 978-80-87576-58-8.
- JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012, 204 s. ISBN 978-80-87576-07-6.
- MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013, 490 s. ISBN 978-80-200-2317-9.

- MUSIL, Jan a Marie VANDUCHOVÁ. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998, 349 s. ISBN 80-85963-68-x.
- NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Tomáš GŘIVNA et al. *Trestní právo hmotné*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, 583 s. ISBN 978-80-7357-509-0.
- PEKÁREK, Milan, Ivana PRŮCHOVÁ, Jana DUDOVÁ, Ilona JANČÁŘOVÁ a Jana TKÁČIKOVÁ. *Právo životního prostředí*. 2., přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 323 s. ISBN 978-80-210-4926-0.
- PLANQUE, Jean-Claude. *La détermination de la personne morale pénalement responsable*. Paris: Harmattan, 2003, 523 s. ISBN 2-7475-4070-7.
- PRIEUR, Michel. *Droit de l'environnement*. 4e éd. Paris: Dalloz, 2001, XXIV, 944 s. ISBN 2-247-03319-9.
- PŮRY, František. Poznámky k pojetí trestního práva jako „ultima ratio“. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, 491 s. ISBN 978-80-7357-365-2.
- STEFANI, Gaston, Georges LEVASSEUR a Bernard BOULOC. *Droit pénal général*. 19e éd. Paris: Dalloz, 2005, VIII, 680 s. ISBN 2-247-04116-7.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*. 1. vyd. Praha: Eva Rozkotova - IFEC, 2006, 242 s. ISBN 80-903409-5-4.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí*. Praha: Ediční středisko PF UK, 2002, S. 19-170. ISBN 80-85889-42-0.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost*. Praha: Linde, 2006, 590 s. ISBN 80-7201-609-1.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, 301 s. ISBN 978-80-87146-65-1.
- STEJSKAL, Vojtěch a Ondřej VÍCHA. *Zákon o předcházení ekologické újmě a její nápravě s komentářem, souvisícími předpisy a s úvodem do problematiky ekologicko-právní odpovědnosti*. 1. vyd. podle právního stavu platného k 1.2. 2009. Praha: Leges, 2009, 333 s. ISBN 978-80-87212-07-3.

- ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ et al. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 143 s. ISBN 978-80-7357-960-9.
- ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČHTA et al. *Trestní právo procesní*. 4. přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, xliv, 1009 s. ISBN 978-80-7400-496-4.
- ŠTURMA, Pavel, Michal Tomášek et al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století*. Praha: Karolinum, 2009, 481 s. ISBN 978-80-246-1662-9.

Časopisecké prameny

- DAMOHORSKÝ, Milan. Deliktní odpovědnost v ochraně životního prostředí. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2011, str. 10-14.
- FRINTA, Ondřej. Právní osoba: pohled historický. In: *Olomoucké debaty mladých právníků - Sborník příspěvků*, 2007, str. 46-50.
- HORÁČEK, Zdeněk. Prosazování veřejného zájmu na ochraně životního prostředí. In: *České právo životního prostředí*, 2012, č. 31, str. 8-9.
- HUMLÍČKOVÁ, Petra. Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2011, č. 3, str. 61 a 172 a násl.
- HURDÍK, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob? In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1996, IV, č. 1, str. 32-33.
- JARMIČ, Libor. Trestní právo a ochrana životního prostředí. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 9, str. 270.
- KAVĚNA, Martin. *Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU*. Parlamentní institut, studie č. 5.270, duben 2007, str. 6-7.
- KRÁL, Vladimír. K trestní odpovědnosti právnických osob - východiska, obsah a systematika zákonné právní úpravy. In: *Trestněprávní revue*, 2002, č. 8, str. 223.
- MUSIL, Jan, PRÁŠKOVÁ Helena a FALDYNA František. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. In: *Trestní právo*, 2001, č. 3, str. 10-12.
- NOVÁČKOVÁ, Soňa. Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (a jeho srovnání s návrhem zákona, který byl v roce 2004 zamítnut). In: *Trestněprávní revue*, 2011, č. 4, str. 95-98.
- NOVÁČKOVÁ, Soňa. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim - od návrhu k účinné právní úpravě. In: *Trestněprávní revue*, 2012, č. 2, str. 27.

- RABINSKÁ, Ivana. Úprava trestní odpovědnosti právnických osob ve vybraných evropských státech. In: *Olomoucké debaty mladých právníků - Sborník příspěvků*, 2007, str. 146.
- Rubrika Judikatura Evropského soudního dvora. In: *České právo životního prostředí*, 2008, č. 28, str. 90-94.
- STEJSKAL, Vojtěch. Nová komunitární trestněprávní ochrana životního prostředí na obzoru. In: *České právo životního prostředí*, 2007, č. 19, str. 9-14.
- STEJSKAL, Vojtěch. Od prosince 2008 je úprava trestněprávní ochrany životního prostředí společná v celé EU. In: *České právo životního prostředí*, 2008, č. 24, str. 82-85.
- STEJSKAL, Vojtěch. Trestní odpovědnost jako nástroj prosazování ochrany životního prostředí v evropském kontextu. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2011, č. 3, str. 49 a násl.
- STEJSKAL, Vojtěch. Trestněprávní ochrana životního prostředí v komunitárním právu těsně před cílem? In: *České právo životního prostředí*, 2008, č. 23, str. 53.
- STEJSKAL, Vojtěch a VÍCHA Ondřej. Základní principy zákona o předcházení ekologické újmě a její nápravě. In: *České právo životního prostředí*, 2008, č. 22, str. 29-30 a 58-71.
- TICHÁ, Tereza. Trestněprávní ochrana životního prostředí - zásadní vývoj v evropském právním prostředí. In: *České právo životního prostředí*, 2005, č. 16, str. 10.
- ZICHA, Jiří a POKORNÁ Lucie. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. In: *Trestněprávní revue*, 2012, č. 4, str. 79-83.

Internetové zdroje

- BOHUSLAV, Lukáš. Komentář: K novele zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Dostupné na: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/komentar-k-novele-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickyh-osob>
- BOHUSLAV, Lukáš. Komentář: První trest zrušení právnické osoby za trestnou činnost. Dostupné na: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/komentar-prvni-trest-zruseni-pravnicke-osoby-za-trestnou-cinnost>
- Code pénal. Dostupné na: http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=0B59F63D9345806556E6B2CFFB39513B.tpdila12v_2?idSectionTA=LEGISCTA000006149817&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20150301
- DAOUD, Emmanuel a LE CORRÉ Clarisse. La responsabilité pénale des personnes morales en droit de l'environnement. Dostupné na: <http://www.vigo-avocats.com/recrutement>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>
- Důvodová zpráva k novele trestního zákoníku č. 330/2011 Sb. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=297&CT1=0>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>
- JEDLIČKOVÁ, Martina. Návrh novely zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Dostupné na: <http://akhsp.cz/navrh-novely-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickyh-osob/>
- LUBOVSKÝ, Zbyněk. Pytláctví jako trestný čin proti životnímu prostředí, dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/pytlactvi-jako-trestny-cin-proti-zivotnimu-prostredi-82234.html>
- NEMRAVOVÁ, Olga a VAŇKOVÁ Miloslava. K zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob. Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/k-zakonu-o-trestni-odpovednosti-pravnickyh-osob-91439.html>

- Sněmovní tisk 340 - stav projednávání ke dni 15. 2. 2015 a Usnesení ústavně právního výboru z 24. schůze. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=304>
- Zprávy o činnosti státního zastupitelství za roky 2011-2013. Dostupné na: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti>
- <http://www.psp.cz>

Právní předpisy

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.
- Zákon č. 89/1950 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 330/2011 Sb., kterým byl novelizován trestní zákoník, v platném znění
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění
- Zákon č. 269/1994 Sb., o rejstříku trestů, v platném znění
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění
- Zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění
- Zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmě a o její nápravě a o změně některých zákonů, v platném znění
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění
- Zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů, v platném znění
- Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů, v platném znění
- Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů

- Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, v platném znění
- Zákon č. 350/2011 Sb., o chemických látkách a chemických směsích a o změně některých zákonů, v platném znění
- Předpis č. 395/1992 Sb., vyhláška ministerstva životního prostředí České republiky, kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Zahraníční právní předpisy

- Code pénal ze dne 22. července 1992
- Code de procédure pénale ze dne 31. prosince 1957
- Code de l'environnement ze dne

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 9.10.1996, sp. zn. Pl. ÚS 15/96
- Nález Ústavního soudu ze dne 25.10.1995, sp. zn. Pl. ÚS 17/95
- Nález Ústavního soudu ze dne 8.4.2004, sp. zn. II. ÚS 482/02
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 6.1.1998, sp. zn. I. ÚS 282/97
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.6.2011, sp. zn. 8 Tdo 657/2011
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.3.2005, sp. zn. 8 Tdo 196/2005

Další zdroje

Informace podané Státním zástupcem OSZ Frýdek-Místek

Abstrakt

Tématem této diplomové práce je trestněprávní odpovědnost v ochraně životního prostředí. Úvodní kapitoly jsou věnovány vymezení základních pojmů celé problematiky (životní prostředí, ochrana životního prostředí, trestní odpovědnost aj.) a druhů právní odpovědnosti na úseku ochrany životního prostředí. Další kapitola se zabývá mezinárodními a unijními aspekty řešené problematiky. Následně je v práci rozebrána úprava trestní odpovědnosti v ochraně životního prostředí v ČR, a to nejprve u fyzických a následně i u právnických osob, jejichž trestní odpovědnost je u nás zakotvena relativně krátkou dobu. Závěrečná kapitola je věnována srovnání české a francouzské právní úpravy trestněprávní odpovědnosti právnických osob ve vztahu k životnímu prostředí.

Abstract

The topic of this thesis is criminal liability within the environmental protection. Introductory chapters are devoted to the definition of basic concepts of the whole matter (environment, environmental protection, criminal liability etc.) and kinds of legal liability in the field of environmental protection. Another chapter deals with international and EU aspects of matter aforesaid. Furthermore, this thesis analyzes the adjustment of criminal liability within the environmental protection in the Czech Republic, at first for natural and consequently for legal persons whose criminal liability has been introduced in the Czech Republic for relatively short period of time. The final chapter is focused on the comparison of Czech and French criminal liability legislation of legal persons in relation to the environment.

Summary

The goal of this thesis is to describe and evaluate the effective legislation of criminal liability within the environmental protection and eventually propose possible solutions of its defects.

The introductory chapter defines basic concepts of the whole matter as environment, environmental protection or legal liability. The second chapter deals with kinds of legal liability in the field of environmental protection.

The topic of criminal liability within the environmental protection doesn't affect only states as individuals, vice versa this is global topic. Therefore, the third chapter is devoted to international and EU aspects of the matter.

Another part of thesis deals with criminal liability within the environmental protection in the Czech Republic, specifically for criminal liability of natural persons. First, the formation and evolution of the legislation is described herein. Thereafter it is described the general characteristic of environmental criminality which is followed by analyzes of individual elements of crimes against environment. The chapter is concluded by summary and *de lege ferenda* considerations.

The fifth chapter is focused on criminal liability of legal persons. This is much discussed institute, which was implemented to the Czech legislation by adoption of the act on criminal liability of legal persons. This thesis deals with reasons for adoption of this act, its system and effectiveness and with specifications of proceedings and sanctions against legal persons.

In the sixth chapter discusses the criminal liability of legal persons within the connection of environmental protection. The crimes of legal persons are mentioned herein, followed by considerations about the scope of criminalization of their acting. Furthermore, the chapter deals with criminal sanctions, which can be imposed on legal persons including mentioning of their contribution to more effective environmental protection.

Final chapter first describes French legislation of criminal liability of legal persons within the environmental protection and subsequently compares the abovementioned with the Czech legislation.

Název práce v anglickém jazyce

Criminal liability in the area of environmental protection

Klíčová slova - key words

trestní odpovědnost - criminal liability

ochrana životního prostředí - environmental protection

právní osoba - legal entity